

કુર્આની કિસ્સા

—સિદ્દીક

બ ઝ મે ઈ ક બા લ

ઉદ્દેશ

ઠકબાલના આદર્શોના જનતામાં પ્રચાર થાય તે માટે પ્રયત્ન કરવો.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ].

અનુક્રમાંક ૨૨૧૭૭ કિંમત

ગ્રંથનામ કુર્માણી ૧૩૨૨૪

વર્ગિક પૃ : ૨૧૨૬૩

૧ થોડાંક ચરિત્ર દર્શનો.

૨ જંગે યરમૂક.

૩ વતનની વેદી.

૪ કુર્માની કિરસા.

‘બાહમે ઇકબાલ’ ગ્રંથમાળા :

પુસ્તક ગોશ્થ

કુર્આની કિરસા

‘ સિદ્દીક ’

મૂલ્ય : પાંચ આના

પ્રકાશક :

બાહમે ઇકબાલ
કઠોર.

મુદ્રક :

અમદુલ્લાહ ફાઝલુલ સૈયિદ

મુસ્લિમ-ગુજરાત પ્રેસ,

ભાગલાલાબ રોડ, સુરત.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૨૨૫૭૭

પ્રત ૧૦૦૦]

૧૯૪૦

[આવૃત્તિ ૧

પ્રકાશક :

હાશિમ મુહમ્મદ દીમેલ

બલમે ઈકબાલ ઓરીસ

કઠોર (વાયા સાયલ.)

કઠોર (જીવા સુરત)ની બાંહેધરી દ્વારા
 અને તેણે અમલમાં મુકેલી પોતાની ઇચ્છા યોજના
 વિષે મેં અંગત માહિતી મેળવી છે. એ બાણીને
 મુને અત્યુત્કૃષ્ટ પુરી થઈ છે કે અહિં આદર્શ અને
 અમલનું સુખારક સંગઠન થઈ રહ્યું છે; બાંહેધરી
 આપણા દ્વારા ત્યાં રાખે છે અને બાંહેધરી
 માળા, આપણા દ્વારા ત્યાં લાંબીમનો પ્રચાર કરે છે.
 મુસ્લિમ જવાનોને મહારી આગ્રહભરી અપીલ છે કે
 બાંહેધરી દ્વારા પોતાનો સાથ ત્યાં બાંહેધરી
 દ્વારા પ્રથમાળાને ઉત્તેજનનો હાથ આપે.
 સંસ્થાને સુખારકબાદ આપું છું અને સાદસને સફળતા
 ઇચ્છું છું.

અહમદાબાદ { (એડિટોર) ગુલામ હુસૈન મોમીન
 [બી. એ. એલ. એલ. બી]

નિવેદન

અમારું ચોથું પુસ્તક કંઈક મોડું બહાર પડી રહ્યું છે. અંથમાળાના પ્રચારાર્થે એના મુખ્ય સંચાલક ગુજરાત કાઠિયાવાડના દ્વરે ગયા હતા. તેથી તેમજ બીજાં કંઈક અલગના બંધારણ અને પ્રવૃત્તિઓનું કામ હાથ પર ધારેલું હોવાથી તેમ થવા પામ્યું છે. ઇન્દ્રા અલ્લાહ, હવેથી પુસ્તકો નિયમિત બહાર પડતાં રહેશે.

આ વિલંબથી યોજનાના અંગે ગ્રાહકોને જે પ્રમાણમાં સાહિત્ય આપવાનું માથે લીધું છે તેમાં કશો ફર્ક પડવાનો નથી.

અમારા આ નેક અને કવમોપયોગી કાર્યમાં, આફ્રિકા જેવા દૂરદરાઝ સ્થળે રહી જનાર હાજી ઇન્દ્રમાઈલ મુહમ્મદ વલીયુલ્લાહ સાહબ સંગીન સહકાર આપી અમારી આ ઉછરતી સંસ્થાને તરકકી આપવામાં જે ફાળો આપી રહ્યા છે તે બદલ અમે તેમનો પુનઃ આભાર માનીએ છીએ.

ઉપરાંત, કલકત્તા તેમજ રંગુન ખાતે જનાર મહમૂદ ઇન્દ્રમાઈલ દાદાભાઈ સાહબ પણ અમારી આ અંથમાળાની તરકકી માટે જે ઝહેમત ગવારા કરી રહ્યા છે તે બદલ તેમનો પણ ઉપકાર માનીએ છીએ.

અંથમાળાના પ્રચારાર્થે નીકળેલા એના મુખ્ય સંચાલકને ગુજરાત-કાઠિયાવાડના જે જે ભાઈઓ અને યુજુર્ગોએ મદદ કરી તેમનો પણ આ તકે અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માની, ભવિષ્યમાં પણ તેઓ પોતાનો કીમતી સહકાર આપી આ અંગત સ્વાર્થ વિનાની અંથમાળાને તરકકી આપે એવી આશા રાખીએ છીએ.

બીજાં કંઈક અલગના સંચાલકો.

અનુવાદકના એ બોલ

આજે જ્યારે એક તરફ સિનેમા અને આમ જિહાલત કવમના માનસ અને પુરુષાર્થને હણી રહી છે, ત્યારે બીજી તરફ નાટકીઆ અને સડકીઆ વાંચનથી તેના ચરિત્રનું ડાટ ધમસાણુ વળી રહ્યું છે. એવું ચરિત્ર-વિનાશક ગંદું સાહિત્ય પુરું પાડતાં અખબારો ધીકતો ધંધો કવમની એ પરિસ્થિતિને અંગેજ કરી રહ્યાં છે અને દરેલ તથા શિષ્ટ વિચારો કેળવતાં મણુત્રીના થોડાંકજ પ્રકાશનો ઝરરત પુરતો પણ સહકાર કે સત્કાર મેળવી સકતાં નથી.

એવી સામાન્ય બેહાલી અને બેલગામીના સમયમાં રચનાત્મક અને પ્રેરણાત્મક સાહિત્ય કવમ સમક્ષ રજુ કરવાનો “બઝમે ઇકબાલ”નો નેક આશય જોટલો આવકારદાયક છે તેટલોજ અથવા તેથીએ વધુ સવેળાનો પણ છે અને કવમના દરેકે દરેક સભ્ય કનેથી બહોળું ઉત્તેજન માગી લે છે. એવાજ નેક હેતુથી પ્રેરાઈ આ “કુર્આની-કિસ્સા”ને ગુજરાતી લિખાસમાં પેશ કરવાની મહેં હામ ભીડી હતી, જે “મુસ્લિમ ગુજરાત”માં કટકે કટકે છપાઈ આજે પુસ્તકાકારે બહાર પડ્યાનો સંતોષ અને આનંદ આપે છે.

વાર્તા કોઈ પણ ભાષાના સાહિત્યનું એવું મનહર અને ચિતચોર અંગ છે જે કવમના જીવન-વ્યવહાર, આચાર વિચાર અને નીતિ-રીતિના દર્પણ અને દર્શનરૂપ હોય છે અને કવમજનોના ચારિત્ર્ય ઘડતરમાં ઘણોજ અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. કિસ્સાઓનો મૂળ હેતુ કુર્આને કરીમનો પ્રસાદ મુજબ પણ મનની ઉચ્ચતા પ્રાપ્ત કરવા અને બોધ તથા દુઃખત મહણ કરવાનો છે, સત્ય અને શિષ્ટાચાર

કેળવતી વાર્તાઓની મદતવાનો એથી વધુ સચોટ પુરાવો બીજો કયો હોઈ સકે ? વાર્તા એક વિષયને અસરકારક અને આકર્ષક રીતે પેશ કરવાનું ઉત્તમોત્તમ સાધન છે અને મવલાના રૂમી (રહ.)ની “હસ્ત કુર્આં દર ઝમાને પહલવી” (“ફાર્સી ભાષામાં કુર્આન છે”)નો ઉચ્ચ મર્તબો ધરાવતી અજોડ અને જગવિખ્યાત મધ્યનવી પણ કદાચ એ કારણસરજ કિસ્સાઓથી ઓતપ્રોત છે.

અહિં જે પયગમ્બરી--કિસ્સા વર્ણવામાં આવ્યા છે, તે બધા કુર્આન શરીફમાંથી તારવી કાઢવામાં આવ્યા છે. એ કિસ્સાઓ કુર્આનમાં જુદે જુદે સ્થળે સમય અને પ્રસંગની અગત્યતાનુસાર મુદ્દાસર બયાન કરવામાં આવ્યા છે. એ સંક્ષિપ્ત મુદ્દાસરની અને પ્રસંગસરની વર્ણનશૈલિ કુર્આની ફસાહત અને બલાગતની અનેક વિશેષતાઓમાંની એક છે. ખરે, ત્યારે એ અગે પણ અહિં વિસ્તારીને વર્ણવેલા કિસ્સાઓ કુર્આન શરીફના એ કિસ્સાવાળા ભાગોને સમજવા માટે એક ટુંક ટીકા—તફ્સીર—ની પણ ગરજ સારે છે.

એ ઉપરાંત એ કિસ્સાઓના પાત્રો જગતના તે મુકદ્દસ મહાત્માઓ અને આદર્શ ઇન્સાનો છે, જેમને અલ્લાહ તઆલાએ પોતાની પસંદગીથી પોતાના પયગમ્બરો બનાવી જગતજનોની હિદાયત અને રહબરી માટે મોકલ્યા હતા. જગતના ઇતિહાસમાં એથી વધીને જગતની જયેતસમા આદર્શ-જીવનો બીજો કયાં મળી સકવાના હતા ?

યસુફ (અ. સ.) પ્રત્યે એમના ભાઈઓની કિના બાઝી તથા વૈરવૃત્તિ અને વળતામાં યસુફ (અ. સ.)ની મહેરવૃત્તિ અને ઉદ્ધારવૃત્તિ એમને અગ્રીએ મિત્તને ત્યાં વર્ષોના જેલ-વાસ અને તે પછીની

ગૌરવવંતો મહેલ-નિવાસ, મિત્રી સન્નારીઓએ એમનાં પ્રલોભન અર્થે પોતાના રૂપ અને અદાની પાથરેલી જાળ અને એ બધા આકર્ષણો સ્વામે એમની ફરિસ્તા સમી મનની મક્કમતા અને નિર્મળતા, યચ્ચકૂબી સક્ષ અને તેના મીઠાં ફળ; એ અને એવા બીજા અનેક સદ્ગુણો આજેય આપણને નૈતિક અને આદ્રિક સુધારણા અને ઉચ્ચતા, નિડરતા અને દઢતાના અનેક પાઠો શીખવી સકે છે.

ફિરઅવન જેવા “અ ન રખ્યુકુમલ અઅલી” (હું તમારો મોટો ખુદા છું)નો પડકાર કરનાર અલ્લાહ અને અલ્લાહવાળાઓના કંદા શત્રુનાજ હાથે, મૂસા (અ. સ.)નું પાલન પોષણ કરાવે છે, કુદરતની ગુપ્ત શક્તિયોતું લાન અને મેળવી સકાય છે તેમાંથી રીખાતા પીડાતા ઇન્સાનો માટે ઉધ્ધાર અને આશ્વાસન.

એવીજ રીતે દરેકે દરેક કિસ્સામાંથી આપણે આપણા કામ પણ જીવન-ક્ષેત્રમાં શ્રેષ્ઠતા અને સફળતા અર્થે હકીકી માર્ગ-દર્શન, ઉચ્ચ આદર્શો અને નવચેતન મેળવી સકીએ છીએ. અલ્લાહ તઆલા આપણને એ આદર્શો ઝીલવા અને જીવનમાં ઉતારવાની સદ્બુદ્ધિ અર્પે અને પયગમ્બરોના સરદાર હઝરત મુહમ્મદ મુસ્તુફા (સ. અ.)ની સાચી પથરવી નસીખ કરે. આમીન !

૧ વમા તવફીકી ઇલાખિલાહ !

મુબાશ
૧-૧૨-૪૦ }

આકસાર,
સિદ્દીક

પરિચય અને સિદ્ધારિશ

મુસ્લિમ-ગુજરાતનાં પાનાઓ ઉપર વેરાયલો હજી એક બીજો ગુલાબ-સમૂહ, “બઝમે ઇકબાલ”ના રસિક હાથે વીણાય, તેની કિતાબ-માળા દ્વારા કાઠમી કલગીનું સ્થાયી રૂપ પામે છે એની મૂળે ખુશી થાય છે. દિલી દુઆ છે કે એ રૂપમાં પણ આ કિસ્સાઓ તેટલોજ આદર મેળવશે જે તેઓ પોતાના મઝકુર આરંભિક રૂપમાં મેળવી સકયા હતા.

કુર્આને હકીમ, જીવન-જ્ઞાન છે. એ અર્થમાં જેમ તેની અંદર દીન અને દુન્યાના બીજા ઇશ્મે છે તેમ, ઇતિહાસ-ભાન પણ છે અને ભૂગોળ-ભાસ પણ. આ કિસ્સાઓ કુર્આનીની ઇતિહાસ-ભૂમિકાનો કંઈક ખ્યાલ અભ્યાસીઓને આપશે અને અહિં આ ગ્રંથમાળાના સંચાલકોથી એ આશા રાખવી વધુ પડતી લેખાશે નહિં કે તેઓ, “કુર્આની કિસ્સા”ના સાથી-પુસ્તક તરીકે, કુર્આનીની ભૂગોળ-ભૂમિકાનો પરિચય આપે એવું એક પુસ્તક પણ ગુજરાતી ભાષાને આપશે.

ઇતિહાસ-જ્ઞાનની અગત્યતા તેના બોધ કિંવા ઇશ્વર દેતા નતીજાઓમાં છે. બનાવોની નરી જાણ, એની મેળે કંઈજ નથી; બનાવોનાં તાત્પર્યો અને પરિણામો સર્વસ્વ છે. પરિણામો કાઢતાં આવડવું જોઈએ; તાત્પર્યો દેખવાની શક્તિ અને ગ્રહવાનું ડહાપણ જોઈએ. ઇતિહાસ-શિક્ષણ અને ઇતિહાસ-વાંચનનાં એજ ઉદ્દેશો અને આશયો છે. કુર્આનમાં ઇતિહાસના એ બીજા સ્વરૂપનેજ વધુ પ્રબળતા અપાય છે. તેમાં અઐતિહાસિક બનાવો છુટાછવાયા છે; ભરમાર તેમાં

પરિણામો અને તાત્પર્યો, નતીજ્યો અને બોધોની છે. આ કુર્આની કિસ્સાઓ, વાંચકને કુર્આનના ઇતિહાસ-શિક્ષણના એ સ્વરૂપનો પણ સારો ભાસ આપી સકશે.

આ વિષય એટલો વિશાળ છે કે આ ન્હાની પ્રસ્તાવનામાં તેને પ્રસારવાની ગુંગમશ નથી એને માટે તો આ ગ્રંથમાળાનો એક નોખો અને સ્વતંત્ર મહુકોજ જોઈએ.

x

x

x

એના જવાન અનુવાદક, લાઇ સિદ્દીક મુસ્લિમ ગુજરાતી જનતાને જો કે પરિચિત છે, છતાં વિસ્તૃત પરિચયના મુહતાજ છે અને ખરેખર, એક મુસ્તવાયલા હકદાર પણ, વર્ષોથી એ જવાન પોતાની છુટીછવાઇ કલમી કોશિશો દ્વારા પોતાની અમલી રસિકતા-સંપૂર્ણ ખામોશીથી અને પોતાને મુદ્દલ આગળ ધર્યા વિના-દેખાડી રહ્યા છે. એમના વાંચકોએ પણ એમના લેખો અને અનુવાદોનાં, કોણની દરકાર કર્યા વિના, શું ઉપરજ ઉગ્મણી કર્યા કરી છે. ઝુરર તેઓ આજે તેમના વિષે પહેલીજ વાર થોડુંક વધુ જાણીને ખુશ થશે; જો કે હું તેમને ખાત્રી આપું છું કે, હું આ થોડું પણ લખીને સિદ્દીકને તો નાખુશ કરીશ.

રિવાજ અર્થમાં, સિદ્દીક સાહબ લેખક નથી—ધંધાદારી પણ નહિં તેમજ શવકના પણ નહિં. તેઓ એક વેપારી છે અને વેપારી પ્રવૃત્તિઓમાં ખૂબ રચીપચી રહેતા વેપારી છે. દિલમાં કવમી દર્દ અને દિમાગમાં કવમી રસિકતા આતપ્રોત હોવાથી, સારી ચીઝ વણી સકે છે અને ઉમ્દા પસંદગી કરી સકે છે. એમ જાણે, વિષયને

શોધવા તેઓ નથી જતા, વિષય તેમને શોધતો આવે છે. અને વિષય આવ્યો—ઝોટલે કે પસંદગી પામ્યો—કે તરતજ પોતાને જે ગમ્યું તે અન્યોને પણ આપવાની જાણે તેમનામાં એક પ્રકારની તાલાવેલી જન્મે છે. પછી, એ માટે જોઈતો સમય કેમ કાઢવો તે એક સવાલ થઈ પડે છે. પુરસતની ઘડીઓમાં કે આરામના સમયમાં કેમે કરીને જોઈતો વકત કાઢી લેવાય છે જેનાં ફળ કવમને આપી દેવાય છે. એવી સ્થિતિમાં, દેખીતુંજ છે કે કવમને ઝૂં તો નહિંજ મળી સકે; પરંતુ એવી વૃત્તિમાં એજ નક્કી છે કે જે થોડું મળે તે નક્કર અને સંગીનજ મળે.

એજ અર્થમાં હું એમને લેખક નથી લેખતો. કારણ કે અહિં વિનતિ, આગ્રહ કે આગ્રાથી કદી કશું લખાતુંજ નથી; ઉપયોગિતા પ્રેરે અને વ્યવહાર આકર્ષે તેજ અને ત્યારેજ લખાય.

તેથીજ લખલા તરીકે, સિદ્ધીકને ‘સિદ્ધક’ વાળા દર્યાબાદી સાહિબના લેખો તરફ ખાસ પક્ષપાત છે. તેથીજ, સિદ્ધીકના બીજા લેખો, અનુવાદો અને ભાષાંતરો પણ વિષયે અને શૈલિયે દર્યાબાદી રંગે રંગાયલાં હોય છે. ‘કુર્બાની કિસ્સા’ પણ એમાં અપવાદ રૂપ નથી.

કલમનો એવો ખાદિમ ખ્યાલિનો લૂખ્યો નજ હોય; તે હેતુસરજ લખે અને પરિણામોનેજ બદલો માને. એવા કલમી ખાદિમોની આજે આપણને ઘણી ઝુરત છે; કારણ કે, સાહિત્યના વંદી ગયલા રસ અને પઠી રહેલા ધોરણની લાજ એવાજ જવાનો સ્પર્શી સકે છે. એવાજ એક બીજા લેખક આપણા “ગરીબ”

સાહિબ છે. જેઓ આ ભાષા 'સિદ્દીક'ના મહોટા ભાષ છે. રસિકતા અને આદર્શોમાં બન્ને વચ્ચેના સામ્યની અર્થસમ્યક્તા દેખીતી છે.

એ ટુંક પરિચય પછી એ પુસ્તિકાની સિફારિશ કરવી એટલે સાથેજ તે 'બઝમે ઇકબાલ' ગ્રંથમાળાની સિફારિશ પણ કરવા બરાબર છે જેનો આ એક અવ્યવ છે લોક-રસ જ્યારે ગંદગીના મોહમાં પડ્યો છે, વાંચન-રસ જ્યારે છેકળ બગડી ગયો છે. આપણા જવાનો જ્યારે નિર્ભળ અને સુધડ સાહિત્ય તરફ પીઠ ફેરવી રહ્યા છે એવી ઘડીએ 'બઝમે ઇકબાલ' ગ્રંથમાળા ધોરણ સાચવવાનો, દિશા પલટવાનો, માર્ગ દેખાડવાનો, હેતુ લઇને મયદાને પડે, એ કંઇક અભિલાષા કહેવાય. એને માટે સહકારની ધ્રુષ્ટિ, ઉત્તેજનની સિફારિશ અને સફળતાની દુઆ છે.

“ મુસ્લિમ-ગુજરાત ” ઓફિસ

મુરત.

૧૦-૧૧-૫૯ હિ.

—મુનાદી

ઉર્દૂની મશ્હૂર લેખિકા :

હિજાબ ઇમ્તિયાઝઅલી રચિત

આંસૂની ઈમારત

[ઇસ્લામી સંસારની એક સુંદર નવલકથા]

મુદ્દય : આઠ આના

[પોસ્ટેજ બે આના વધુ]

મળવાનું ઠેકાણું.

બજારે ઇકબાલ

કઠોર

(વાયા સાયણ)

પાનવાળા ભાઈઓ!

તાજા ફુલોની સુવાસથી મધમધતી

પાન બહાર વીનસ ટેબ્લેટસ

વાપરી તમારા વેપારમાં તરછી કરો. જે જે પાનવાળા એ ટેબ્લેટસ વાપરે છે તેમને ત્યાં આડકોનો પુષ્કળ દરોડો હોય છે. ગુણ, સુગંધ અને સ્વાદમાં સર્વોત્તમ પુરવાર થઈ ચુકી છે. આકર્ષક પેકીંગ છતાં કીમ્મત ઓછી.

જોઈએ છીએ : ગામેગામ આબરુદાર એજન્ટો,
ભરપુર કમીશન. લખો:-શ્રી વીનસ કેમીકલ કું.

કોહાર પાસે, ભાવનગર.

ચોકરો નહિ ! તમારા દૂધ પ્રશના વાળ સુવ્વરના છે.

દૂધ પ્રશ એટલે ક્રિસ્ટલ-પ્રશ

અને ક્રિસ્ટલ-પ્રશ એટલે સુવ્વરના વાળ !

મુસલમાન કયાં અને એ નભસત કયાં ?

અબાલુપણે એમ કયું, હવે બાણ્યા પછી એને છોડો

અને

* “મિસ્વાક” વાપરો *

મિસ્વાક

એટલે

પ્રશમાં મિસ્વાક

અને

મિસ્વાકમાં પ્રશ

એ વાળના નથી,

રેશાના છે.

દીની નજરે દુરસ્ત,

દુન્યવી નજરે

તન્દુસ્ત.

* મિસ્વાક જુનીયર : બચ્ચાંઓ માટે

* મિસ્વાક લેડીઝ : અવરતો માટે

* મિસ્વાક પ્રોફિલેક્ટિક અને શોર્ટ હેઠ :
મર્દો માટે.

સ્ટોકિસ્ટ : મુહમ્મદ અહમદ અધર્સ.

૨૨૦, કટલેરી બાઝાર, મુંબઈ ૩.

અમારે ત્યાં મળતાં પુસ્તકો

થોડાંક ચરિત્ર-દર્શનો	(સીરતી)	૦-૫-૦
જગે ચરમુક	„	૦-૫-૦
વતનની વેદી	„	૦-૫-૦
આંસૂની ધમારત	„	૦-૮-૦
મુહમ્મદઅલી	(મુનાદી)	૦-૬-૦
નિદાએ મિલ્લત		૦-૨-૬
મુસ્લિમ સમયનું સ્પેન	(દરગાહવાલા)	૦-૮-૦
હિંદનું મુસ્લિમ રાજકારણ		૧-૦-૦
મુસ્લિમ લીગનો ઇતિહાસ		૨-૦-૦
મવલાના મુહમ્મદઅલી		૧-૪-૦
જવાળાઓ		૦-૮-૦
ચિનગારી		૧-૦-૦
લલકાર		૦-૪-૦
હૃદયના રૂધિર		૦-૪-૦
ઝલ્ફકાર		૦-૪-૦
હિન્દુ-મુસ્લિમ એકતા		૦-૮-૦
ઇકબાલ : મિશ્નતનો હુદીખાં		૧-૦-૦

(પોસ્ટેજ અલગ) આજેજ લખો :—

ખઝમે ઇકબાલ

કઠોર (વાયા : સાયણુ.)

તમને ' ગેસ ' ચઢે છે ?

તો 'અફીઝ ગેસડોન'ને એક
તક કેમ નથી આપતા ?

અફીઝ

ગેસડોન એટલે

ગેસની બીમારીના
કદ્દો દુશ્મન : પેટના
તમામ દર્દોના અચૂક
અને હૃયદરબાણ
ધક્કાજ

આજેજ આઝમાઈશ કરી જોવા બલામણુ છે.

શીશી એકની કીમત રૂ. ૧-૪-૦
સેમ્પલ પેકેટ એક આને।

[પોસ્ટેજ
અલગ.

અફીઝ સિલ્વર ટોનિક પિલ્સ

આ ગોળી પુરુષાતન માટે અદ્ભૂત છે, સ્થંભન શક્તિને ખેવડી
બનાવે છે. પહેલીજ ખુરાકમાં ચમત્કાર દેખાડે છે. સમાગમ શક્તિમાં
ખેહદ વધારો કરે છે. દિલ આનંદ અને ઉદ્ધાસથી નાચી ઊઠે છે.
બાળપણમાં જેઓ કુટેવથી તાકત ગુમાવી બેઠા હોય તેમનામાં ફરી
પાછું નવજીવન અને નવચેતન રેડે છે.

એક ગોળી રાત્રે સુતી વખતે પ.શેર દૂધ સાથે લેવી.
ખાસ મવકા માટે ગોળી એક કલાક પહેલા લેવી.

ગોળી ૨૧ ના રૂ. ૪-૧૨-૦

નમુનાની એક ગોળી ૦-૬-૦
લખો અથવા મળો :—

અફીઝ ફાર્માસી

દરબાર રોડ. ખાંડવા.

وَكَلَّا تَقْصُ مَعَكُمْ عَلَيْكَ مِنْ الْبَاءِ الرِّسْلِ مَا تَشَاءُ بِهِ
فَوَا دَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٌ
لِلْمُؤْمِنِينَ * (سورة هود پاره ۱۲)

“અને અમે જે કંઈ તને નખીઓતા સમાચાર ૩૫
સંભળાવીએ છીએ, તે એટલા માટે છે, કે અમે તે
દ્વારા ત્હારે દિલ દૃઢ કરીએ; અને એમાં તને સત્ય
અને ખોષ અને ઇમાનીઓ માટે યાદદાસ્ત પ્રાપ્ત
થાય છે.” —૬૬

અર્પણ

અમારું આ લઘુ પુસ્તક મુદતરમા ખદીજખાન તે અદહાજ સુલયમાન હુસયન દાદાભાઈ સાહબની વિંચવાતે માન અને સ્તેહ સહિત અર્પણ કરીએ છીએ.

મુદતરમા ખદીજખાન કહેરના એક નામાંકિત ખાનુ છે અને એમના મહંમ શવદરના પગલે ચાલી એમણે અત્યાર લગીમાં હજારો રૂપાઆની ઉદાર સખાવતો કરી છે.

રંગુનની પ્રખ્યાત પેઢી સુબેમાન દાદાભાઈ અવર્સ લી. નું તેઓ સફળ સંચાલન કરી રહ્યાં છે. મઝકુર પેઢીના તેઓ મેનેજીંગ ડાયરેક્ટર છે. મુન્ની બહેરા કવમમાં ખુમસન અને સમરત મુસ્લિમ કવમમાં ઉમૂમન તેઓ પ્રથમ સ્ત્રી ડાયરેક્ટર છે અને આવી એક ઝખરદસ્ત પેઢીને પોતાની કુતેહ અને બાહોશીથી જે ફરોગ આપી રહ્યાં છે એ બદલ પ્રસંશાના તેઓ ખરેખરા મુરતહક છે.

ખુદા નેમની ઉંત્ર દરાઝ કરી આવા કવમોપયોગી અને પરોપકારી કાર્યોમાં મદદ કરવાની નેમને નેક નવશીક આપો એવી તે માખૂદેકરીમથી અમારી અંતઃકરણપૂર્વકની દુઆ છે.

અમે છીએ,

ખઝમે ઈકબાલના સંચાલકો.

આદમીઓના પિતા આદમ (અ.) ને અર્પણ

કુ આ ની કિ સ્સા

[૧] પૃથ્વી ઉપર પહેલું ખૂન

આદમ (અ.)ને હવ્વા (અ.)ને પૃથ્વીની સપાટી ઉપર આપાદ થયાને વર્ષો વીતી ચુક્યા હતા. આદમની અવલાદ એક સાદું અને નિર્મળ જીવન ગાળી રહી હતી. હવ્વાની પુત્રીઓ અને આદમના પુત્રો દિન રાતનો મ્હોટો ભાગ ઝિક અને ફિકમાં ગાળતા અને સુખ સંપન્ની સર્વોત્તમ નિઅમતના લ્હાવા લૂંટતા હતા. પૃથ્વીની આ નવી અને નાદિર મખ્લુક ઉપર આકાશી જગતના ફરિસ્તાઓનો ભૂલાવો થતો હતો. ભાષ્ટચારા અને ઇન્તિકાકની ઢાગણીઓ તેઓનાં સામુદાયિક જીવનનો આત્મા ખની રગેરગમાં પ્રસરી ચુકી હતી. ગુનાહના નામથી તેઓ નાવાકિફ હતા. તેમના પાક અને નિષ્કલંક દિલો માંહોમાંહેના વેરઝેર અને અંટસથી કલુષિત થવા પામ્યા ન હતા. ભાષ્ટઓ અને બહેનો વચ્ચે કોઇ કોઇ વેળા ઉપસ્થિત થતા નિર્દોષ ઝગડાઓને આદમ (અ. સ.)નો સ્નેહભાવ અને હવ્વા (અ. સ.)ની મુહુબ્બત પ્રેમપૂર્વક શમાવી દેતાં હતાં. સારાંશ કે મુઠ્ઠીભર ઇન્સાનોની આ

જમાવત નિર્દોષ આનંદની મોજ માણતી હતી અને પૃથ્વીની સપાટી ઉપર પહેલું માનવ કુટુંબ મુહુર્મુહતનું એક અનેક દળ હતું, જે ઉપર અક્ષાંહની રહેમત પળે પળે વર્ષા રહી હતી.

આદમ અને હવ્વાએ પોતાના રહેઠાણ માટે એક રમણીય ખીણ પસંદ કરી રાખી હતી, જેની હરિયાળી ચોતરફ ફેલાયેલી હતી. આ દુન્યવી જન્મતમાં, અનેક નદી નાળા હિમાચ્છાદિત શિખરો ઉપરથી નીચે ઉતરી વહી રહ્યા હતા. વિવિધ પ્રકારની ફળફળાદીથી લદાયેલા વૃક્ષો આ જગ્યાની મનહરતામાં વધારો કરી રહ્યા હતા. કુદરતે રંગબેરંગી સુંદર પુષ્પોની ત્યાં કંઈ એથી તો અનેરી રેલ છેલ કરી હતી, કે જાણે સ્વર્ગની અપ્સરાઓ એ પુલોના વેશમાં આવી સ્થિત કરે છે એમ લાગતું હતું.

આદમ અને હવ્વાએ આ રમણીય જગ્યા એટલા માટે પસંદ કરી હતી કે આ દર્પણરૂપી ખીણમાં તેમના આકાશી નિવાસ, અર્થાત “સ્વર્ગીય બાગો, જેની નીચે નહેરો વહે છે”ની તેમને આછી ઝાંખી થતી હતી. જ્યારે તેઓએ આ ઝમીન ઉપર કદમ મૂક્યો ત્યારથીજ તેઓ આ પૃથ્વી જગતને આકાશી જગતની પ્રતિમા બનાવવાની ધૂનમાં લાગેલા હતા અને આ પાણી પદાર્થવાળા જગતના રૂપરંગમાં તેજ મનહરતાઓ પયદા કરવા મથતા હતા કે જેની યાદો તેઓના દિલ અને દિમાગમાં જેવીને તેવી તાઝી હતી. તેઓ કુદરતની અવ્યવસ્થિત અને વેર વિખેર સુંદરતાને રચનાત્મક અને પ્રેરણાત્મક બનાવવા દિનરાત અણથક મિહનત કરી રહ્યા હતા. દુન્યામાં આર્ટ (કળા)નો પાયો આ ભાવનાથી શુર થયો. આદમના પહેલા ઘરથી હુનરનું મંડાણ થયું.

આ રણિયામણી ખીણના પશુ પ્રાણીઓ પણ આ મખ્લુક અર્થાત ઇન્સાન સાથે એવા તો બળી ગયા હતા કે હાખીલ ઇન્ને આદમ (અ. સ.) ન્યારે ખેતરમાં ઉભો રહી મ્હોટા સાદે “તઆલ ! તઆલ !” (આવ ! આવ !) પોકારતો તો પહાડના આઝાદ ઘેટાં, બકરાંઓ છલાંગો મારતા મારતા તેની આસપાસ ભેગા થઈ જતા અને હાખીલ પોતાના હાથે ઝાડના પાંદડા તોડી તોડી તેમને ખવડાવતો અને દરેકની પીઠ વ્હાલથી થાપડતો. એમ તો ખીણના આ પ્રાણીઓ માટે ઘાસ, પાનનો કંઇ તોડે ન હતો, પરંતુ એમ જણાતું હતું, કે તેમને હાખીલના હાથે પાંદડાં ખાવામાં કંઇ અનોખી લઝઝત મળતી હતી અને તેમના દિલોમાં ઇન્સાનના અશ્વરૂપ મખ્લુકાત હોવાનું ભાન પચદા થઇ ગયું હતું.

આદમ (સ. અ.) પુત્રો આખો દિવસ નવી નવી વસ્તુઓની શોધમાં અને નવા નવા જનવરો વશ કરવામાં મશ્ગૂલ રહેતા અને હવ્વા (અ. સ.)ની પુત્રીઓ સવાર સ્નાંજ ફૂલો તોડવામાં અને ફૂલો ભેગા કરવામાં લીન રહેતી. સૂર્યાસ્ત સમયે ખેતરમાં કે જે એક ઝરામાંથી ટુટતી એ નદીઓ વચ્ચે આવેલો હતો, આદમ (અ. સ.) અને હવ્વા (અ. સ.)ની આસપાસ સૌ ભેગા થતાં અને દિન ભરની પોતપોતાની પ્રવૃત્તિઓ બયાન કરી એકમેકના દિલ રિઝવતા. માતા પિતા પણ આ વર્ણનો સાંભળી ધણા ખૂશ થતા અને પોતાના અસલ ધરનું વિગતવાર બયાન કરી, પોતાની ને ભૂલ ઉપર અફસોસ કરતા જેને કારણે તેઓ અલ્લાહ તઆલાની સદાની હુજૂરી ખોષ બેઠા હતા. તેમની જીભ ઉપર હરહમેશ પોતાના ગુનાહના ઇક્રારનું રટણ હતું અને વાતવાતમાં પોતાના પરવરદિગારને સંબોધીને કહેતા હતા કે :—

“હે અલ્લાહ ! અમે અમારી જાતઉપર ઝુલ્મ કર્યો અમારા ગુનાહ મુઆફ કર અને અમારા ઉપર રહેમતના દરવાજા ખોલી દે, નહિ તો અમે તબાહ અને બરબાદ થઇ જઇશું.”

°

°

°

સારાંશ કે, એવાજ પ્રકારની દિલચસ્પ કીડાઓ વચ્ચે આદમ (અ. સ.)ની અવલાદ પોતાનું જીવન ગાળી રહી હતી. હવ્વા (અ. સ.)નો મ્હોટો દીકરો કાબીલ પોતાનું બાળજીવન માબાપના સર્વોત્તમ લાડકોડમાં વીતાડી ચુક્યો હતો અને જ્યારે હાબીલ તથા આદમ (અ. સ.)ના બીજા પુત્રો આ લાડમાં શરીક થવા લાગ્યા, ત્યારે કાબીલના મનમાં ઓછું આવવા લાગ્યું. એને લીધે તે કોઇ કોઇ વેળા ઉદાસ અને ચિંતાતૂર રહેતો અને તેની શાંત ઘડીઓમાં તેને એમ લાગતું કે દુન્યાની પ્રત્યેક વસ્તુ તેની ઇચ્છા મુજબ નથી, પરંતુ જિન્દગીના ખ્યાલામાં કેટલાક એવા કડવા ઘુંટડા પણ છે જે ગમે તેમ ગળા નીચે ઉતારવાજ પડે છે.

કાબીલ ઇબ્ને આદમ (અ. સ.)ને તેના બાપે ઝમીન ખેડી, ચાવેતર અને કાપણીનું કાર્ય સોંપ્યું હતું અને હાબીલ પહાડો વચ્ચે રખડતી બકરીઓને તાબે કરવાના દિલચસ્પ પણ મુશ્કેલ કામ ઉપર નીમવામાં આવ્યો હતો. કોઇ વેળા બન્ને ભાઈઓ મળી કોઇ ફાડી ખાનાર ભયાનક પ્રાણીને પથરા મારી હાંકી કાઢતા. એવા સમયે કાબીલને પોતાના ભાઈની અગત્યતા અને આવશ્યકતાનું સંપૂર્ણ રીતે જ્ઞાન થતું. તે બ્રાતૃભાવના નશામાં ચકચૂર થઈ ધૂનવા લાગતો અને હર્ષાવેશમાં હાબીલને ભેટી પડતો.

એવા પ્રકારની ભાવનાઓ સહિત આદમની અવલાદ જીવન વીતાડી રહી હતી. હવ્વા (અ. સ.) હમેશ તેમને પોતાના પાલનકર્તા પાસે ક્ષમા યાચવાની હિદાયત કરતા રહેતાં, જેથી કરીને તેઓના ગુનાહ મુઆફ થઇ ગય અને ફરી એક વાર તેઓ પોતાની અવલાદને લઇ જન્નતના અગીચાઓમાં જઇ વસે. તેઓ કહયા કરતા કે અમારા પરવરદિગારે એક ભૂલના બદલામાં અમને અમારા અસલ વતનમાંથી પાર કરી, અમારા માટે મિહનત નિર્માણ કરી દીધી કે જગતની સર્વ શક્તિઓને વશ કરીએ અને પૃથ્વીના પ્રતિનિધિત્વનો તાજ શિરે ધરી દઇએ. ત્યાર પછી અમને અમૃત જીવનના તે મનાઇ હુકમવાળા ઝાડ પાસે જઇ તેના ફળો ખાવાની પણ પરવાનગી મળી જશે, કે જેની નઝદીક જવા બદલ ગુપ્ત શક્યતાઓના આ કસોટી-ગૃહમાં અમને મોકલવામાં આવ્યા છે અને પછી અમે સંપૂર્ણ સુખચયન સહિત તે સંજનહાર અને પાલનહારની હુઝૂરમાં સદા રહીશું.

આદમ અને હવ્વા જ્યારે પૃથ્વી ઉપર આવી ગગનગામી પર્વતો અને મહાસાગરો, જંગલી ફાડી ખાનારા પ્રાણીઓ અને કુદરતના અદ્ભુત બનાવો નિહાળ્યા, કે જે વટોળ, વાવાઝોડા, તુફાન અને ધરતીકંપ વિગેરેના અનેક જુદા સ્વરૂપોમાં ઝાહિર થતા હતા, ત્યારે તેમના મનમાં નિરાશાજનક વિચારો ઉત્પન્ન થયા કે આ વિશાળ જગત અને તેની વિકાળ શક્તિઓને વશ કરવાને ખુદા જાણે કેટલો સમય લાગશે, પરંતુ અવલાદની ઉત્પત્તિએ તેમને એક પ્રકારનું આશ્વાસન અને ખાત્રી અપાવી કે અવલાદની મદદથી તેઓ આ અધરા કાર્યને પ્હોંચી વળવામાં બહુ જલ્દી સફળ નિવડશે.

એક દિવસે આ રમણિય ખીણ ઉપર ગાજવિજ કરતા ઘટાટોપ વાદળો છવાઈ ગયા અને આકાશી તત્વોના ભયંકર સમૂહો આદમ (અ. સ.)ના ધર ઉપર ઘેરો ઘાલી તૂટી પડ્યા. એવું જણાતું હતું, કે આકાશના દ્વાર ઉઘડી ગયા છે, વાદળોના અપાર સરોવરમાં એક જંગી તુફાન ખળભળી ઉઠ્યો છે અને પૃથ્વી તરફ ધસી આવી રહ્યો છે. ધનધોર ઘટાએ પર્વતો અને વૃક્ષો સાથે અથડાઈ અથડાઈ એક હૃદયભેદક કાલાહલ મચાવી રાખ્યો હતો અને ગાજવીજના કડાકા અને ધડાકાઓએ દુન્યાને એક હઝનો મેદાન બનાવી દીધો હતો. આદમ (અ. સ.)ની અવલાદ પોતાના ઝુંપડાઓમાં ભરાઈ બેઠી હતી અને ખીણના પશુ પક્ષીઓ પણ આ ઝંઝાવાતથી અને કુદરતની શક્તિઓના આ હોલનાક દર્શનથી ભયભીત થઈ પોતપોતાના ધર અને ઘોંસલામાં સંતાઈ ગયા હતા.

વરસાદ બંધ પડ્યો. અંધકારમય વાદળોમાં પ્રકાશ પ્રકટ્યો. પૃથ્વી અને આકાશી જગતમાં ચોમેર ખુશીની લહેરો દોડી ગઈ અને વળી પાછો અંધકાર છવાઈ ગયો. થોડી વાર માટે શાંતિ પથરાઈ, વાદળો અંતિમ ખળ સાથે ગાજવા લાગ્યા અને આ હૃદયભેદક ગર્જનાઓએ દુન્યા આખીને કમકમાવી દીધી.

આદમ (અ. સ.)ની અવલાદની અંગાઈ ગએલી આંખો ન્યારે ઉઘડી તો જોયું કે ભેગી કરેલી પુંછ ઉપર વિજળી પડી ચુકી હતી, કાખીલના ખેતરો બળી ભસ્મ થઈ ચુક્યા હતા, હાખીલની બકરીઓ મરણને શરણુ થઈ હતી અને આદમ (અ. સ.)નો બાગ વેરાન થઈ ચુક્યો હતો.

હાખીલ આ દસ્ય જોઇ શક્યો નહોં. તેનું અંતર ધવાયું. તેના મુખ ઉપર ચિંતા અને ઉદાસીનતા છવાઇ ગઇ, તેનું બેભુનું ભમવા લાગ્યું અને તેની ચક્ષુઓમાં ક્રોધ અને શોકના અશ્રુઓ ભરાઇ આવ્યાં તેણે એક ઠંડો નિશ્વાસ નાખી કહ્યું :

“મહારી મિહનત બરબાદ થઇ ગઇ, કુદરતની ગયખી શક્તિયોએ મહારા ઉપર ઝુલ્મ કર્યો અને આદમ (અ. સ.)ના અલ્લાહે પણ મહારી કંઇ મદદ કરી નહોં.”

અકરા ઘેટાના નુકસાનથી હાખીલ પણ દીલગીર થયો. પરંતુ તેના ઉચ્ચ સ્વભાવે તેના ઉપર તે અસર થવા દીધી નહોં, જે હાખીલ ઉપર થઇ. તેણે આકાશ ભણી જોયું અને અલ્લાહના દરબારમાં કરગરી કહેવા લાગ્યો :—

“હે અલ્લાહ ! તું જગતની પ્રત્યેક વસ્તુનો માલિક છે. મને તારી મરઝી ઉપર સંતોષ છે. મને ખીજી બકરીઓ તાબે કરવાની તવશીક આપ.”

આદમ (અ. સ.) અને હવ્વા (અ. સ.) કુદરતની આ વિચિત્રતાઓ નિહાળી હમેશ મુજબ આ દુઆ પઢી રહ્યા હતા :—

“પરવરદિગાર ! અમે અમારા નફસો ઉપર ઝુલ્મ કર્યો અમારા ગુન્હા મુઆફ કર અને અમારા ઉપર રહેમતના દાર ખોલી દે. જે તું અમારા ગુન્હા મુઆફ કરે નહોં અને અમારા ઉપર રહેમતના દાર ખોલી દે નહોં, તો અમે તબાહ અને બરબાદ થઈ જશું.”

તે દિવસથી હાખીલ ધણોજ ઉદાસ અને બેચયન રહેવા લાગ્યો, તેને દુન્યાની પ્રત્યેક વસ્તુ ભુંડી અને ભદી દેખાવા લાગી. તે એટલી સુખી કે કેટલીક વેળા તો તેને પોતાનું અસ્તિત્વ પણ ગમતું નહિ.

હાખીલે થોડાજ દિવસોમાં બકરીઓનો એક નવો જથ્થો જમા કરી લીધો અને રાત દિન તે આત્મિક ખુશી અનુભવવા લાગ્યો. હમેશ મુજબ પહાડ ઉપર જઈ ત્યાંની લીલી લહેરથી પોતાની આંખોને ડંડક આપવા લાગ્યો. સારાંશ, કે તેના આનંદનો પાર રહ્યો નહિં.

એક દિવસે બેઠા બેઠા ગાજવિજના બનાવની ચાદથી તેની પ્રેરણા ઉત્કેરાઈ ઉડી. તે વિચારવા લાગ્યો કે કાખીલ એટલો ઉદાસ કેમ રહે છે? એવા વિચારે તેના આત્મામાં એક પ્રકારનું સંગીત રેડ્યું અને તેના દિમાગમાં એવી શબ્દ-રચના ઘડાવા લાગી, કે તેમાંથી સંગીત ઉત્પન્ન થવા લાગ્યું થોડી વારમાં તો તે અણુહદ હૃષિકાશ્રવણમાં એક સાદું ગીત અલાપવા લાગ્યો :

“ વિજળી પડી અને આદમ (અ. સ.) નો બાગ તારાજ થઈ ગયો. ”

વિજળી પડી અને કાખીલના ખેતરો બરબાદ થઈ ગયા.

વિજળી પડી અને હાખીલની બકરીઓ મરી ગઈ.

પરંતુ પરવરદિગાર ! હું ત્હારી ઇચ્છા ઉપર સંતુષ્ટ છું.

મ્હને મ્હારી બકરીઓ મરી જવાનો શોક નથી.

અલ્લાહની ઝમીન બકરીઓથી બરપુર છે.

કાખીલ એટલો ગમગીન અને ઉદાસ છે.

“ પરંતુ પરવરદિગાર ! હું ત્હારી મરજી ઉપર સંતુષ્ટ છું, ”

કવિતા અને સંગીતની આ નવી શોધે હાખીલના અંતરમાં ખુશીની એક નવી લહેર ફોડાવી દીધી, એને હવે તે મ્હોટા સાંઢે

ઉપર્યુકત ગીત લલકારવા લાગ્યો, જેના પડધાઓએ આખા જગતમાં એક થનગનાટ મચાવી મુક્યો.

કાખીલ ઉદાસ ચહેરે પોતાના ખેતરોમાં પાણી નાખી રહ્યો હતો. તેના કાનમાં પણ હાખીલના ચિત્તચોર સરોદનો પડધો પડ્યો, જે સાંભળી તે દિગ્મુઠ રહી ગયો, અને ધ્યાનપૂર્વક તે ગીત સાંભળવા લાગ્યો. તેણે અંતે હાખીલનો સાદ પારખી લીધો અને તેના મનમ વિજળીના ધમસાણુની ભયંકર યાદ સતેજ થઇ.

તે વિચારવા લાગ્યો કે વિજળી આદમ (અ. સ.)ની વાડી ઉપર પડી અને તેની ઉપર કંઈ અસર થઇ નહીં. વિજળી હાખીલની બકરીઓ ઉપર પણ પડી અને તે પણ જેવોને તેવોજ સંતુષ્ટ છે પછી મનેજ આ સંતાપ અને વેદના શા માટે ?

હાખીલનો સાદ બરોબર તેના કાનો સાથે અથડાઇ રહ્યો હતો અને કાખીલના દિલમાં ઈર્ષાની ચિણ્નગારી ભડકાવી રહ્યો હતો :

“હાખીલ સંતુષ્ટ છે, હું ગમગીન અને ઉદાસ છું. આદમનો ખુદા હાખીલ ઉપર મહેરબાન છે અને મ્હારાથી નારાજ છે. આ ભેદ શા માટે ? આદમ અને હવ્વા પણ હાખીલના વખાણુ કરે છે અને તેને ધણેજ સારો સમજે છે, જે કે વયમાં હાખીલથી મોટા હું છું.”

હાખીલનો ચિત્તચોર સાદ પળે પળે નઝદીક આવી રહ્યો હતો : તે નાચતો કુદતો ખીણમાં આવી પહોંચ્યો. કાખીલે કોધાવેશમાં હાખીલને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને તેના અણહદ આનંદનું કારણ પુછ્યું. હાખીલે જવાબમાં કહ્યું : “મ્હારાં પરવરદિગારે મ્હારી

ઉપર બક્ષિસ કરી છે અને મને કવિતા તથા સંગીત શીખવ્યું છે. હું આનંદસાગરમાં ડૂબકીઓ મારી રહ્યો છું અને મને બકરીઓના મરી જવાનો રહેજે ગમ નથી.”

કાબીલ હાખીલનો આ હર્ષ સાંખી સક્યો નહિ. તે ગળું ઉઠ્યો : “તમારો પરવરદિગાર તમારા ઉપર મહેરબાન છે અને મહારાથી નાખુશ. હું તમારાથી અને તમારા પરવરદિગાર ઉભયથી કંટાળી ગયો છું.”

હાખીલે સહર્ષ જવાબ વાળ્યો, “ભાઈ! તમારા અંતરમાં ચોર પેંસી ગયો છે અને તમે ઘેલી ઘેલી વાતો કરો છો.”

કાબીલના નેત્રોમાંથી કોધાગ્નિ વર્ષવા લાગ્યો અને તેણે કહ્યું : “તમારો પરવરદિગાર આલિમ છે અને તમે.....”

હાખીલ પોતાના ભાઈનું આ ગાંડપણુ જોઈ હસ્યો અને વળી પાછો પોતાનું ગીત હર્ષવિશ્વમાં લલકારવા લાગ્યો.

કાબીલ પોતાના ગુસ્સા ઉપર વધુ કાણુ જાળવી શક્યો નહિ. તેની આંખો લાલ અંગારા સમી બની ગઈ, તેના કપાલ ઉપર કરચળાઓ પડી ગઈ, તેના નરકોરા ચઢ્યા અને તે પોતાની પ્રત્યેક મુસીબતનું કારણુ હાખીલના અસ્તિત્વનેજ સમજી બેઠો.

તેનો હાથ ચળવળ્યો અને તેણે એક ભારી પત્થર ઉપાડી હાખીલ ઉપર ફેંક્યો.

હાખીલનું માથું લોહી લુહાણુ થઈ ગયું. તે તમ્મર ખાઈ બેંચ ઉપર પડ્યો. બેંચ રક્ત બીની થઈ ગઈ.

આ ક્ષણભંગૂર જગતની ગુપ્ત અને આહિરી શક્તિયોએ પહેલવહેલાંજ માનવ ખૂનનો સીન જોયો. તેઓ, આકાશ પાતાળ, પૃથ્વીના પ્રતિનિધિત્વના પહેલા ગાદી વારિસોના આ કાર્યથી કમકમી ઉઠ્યાં.

હાબીલ થોડી વાર તડપી ઠરી ઠામ થઇ ગયો. જગતનું અણુએ અણુ પોકારી ઉઠ્યું : “શું તું આ લોકોને પૃથ્વીની ખિલાફતના વારસદાર બનાવવાવાળો છે, જે ત્હારી ધરતી ઉપર ફસાદ કરે છે અને ખુન વહેવડાવે છે ? અમે છીએ કે હરધડી ત્હારી સ્તુતિ અને પ્રાર્થનામાંજ રમ્યા પમ્યા રહીએ છીએ.”

[૨] પૃથ્વીનો પહેલો યુતશિકન

ઈન્સાની તમદુનના પહેલા પારણા રૂપ આબિલમાં એક મહાન તહેવાર ઉજવાય રહ્યો હતો. તેનું મોટું મંદિર માનવ-મેદનીથી હળી મળી રહ્યું હતું. ઊરના સાખી યુત-પરસ્તો સેંકડો હાજરોની સંખ્યામાં પોતપોતાના દેવતાઓની મૂર્તિઓ આગળ લજ્જન ગાય રહ્યા હતા. કોઈ આરાધનું હતું, કોઈ નમનું હતું, કોઈ ખામોશ પૂજા કરતું હતું. મરદો, અવરતો, બાળકો બધા હતા—અને એજ હાલતમાં હતા. હર ઇન્સાન, ઇન્સાનને હાથે ઘડાયલા અને ઘડાયલા એ પથરોને પોતાના પાલનહાર અને સર્જનહાર માની, પોતાની આસ્થા તેમના ઉપર વ્યક્ત કરતો હતો. મિષ્ટાનો, પકવાનો, ઝરઝેવરની આરાધનાઓની માર હતી. બલબલા ચમરબંધો અને અક્કડખાંઓની ગર્દનોં અહિં ઝુકી રહી હતી; પથરો આગળ અને ધુળની ઉપર રગદોળાઈ ઝલીલ થઈ રહી હતી. અમીરો, વઝીરો, વિદ્વાનો, પહેલવાનો, વેપારીઓ—હરકોઈની એજ હાલત હતી. હિદાયતની ગયર હાઝરીમાં ઇન્સાની બુધ્ધિનું લીલામ થતું હતું. હદ વળી, કે ખુદ નમરૂદ—જે ખુદ હોવાનો દાવેદાર હતો અને પોતાના દરબારીઓ, હુઝૂરીઆઓ કને પોતાને સિજદા કરાવતો—હતો તે પણ એક ભયંકર મૂર્તિ આગળ અકીદતમન્દીની મૂર્તિ બની અદ્યપૂર્વક સિજદો કરી રહ્યો હતો !

છતાં, દુન્યા કદી સાવ હિંદાયત—સતી ન હતી. આ શિક્ક—
મેદનીમાં પણ એક હિંદાયત પામેલો “ખુદનો લાલ” હતો. ખૂબસૂરત
પ્રભાવશાળી જવાન હતો. પોતાની કવમની જહાલત જોઇ પરેશાન
થતો હતો. તેની કવમ—દાઝ વારંવાર તેની જ્યાન ઉપર એવી એવી
તબ્લીગ—લાહયો પ્રગટાવતી હતી :

“નિજીવોને જીવધારીઓ પૂજે ! વાહ અકલ, પત્થરો આગળ
ધન્સાનો નમે ! મૂર્ખજનો ! તમને થઇ શું ગયું છે ? જેમને તમે
બનાવ્યા તેમના તમે મોહતાજ પણ બની ગયા ? ઝરા તેમને
બોલાવો તો ખરા ? જુઓ, તેઓ તમને જવાબ પણ આપી સકે
છે ? ખાવાનું લઇ આવ્યા છો પણ તેમને ખવડાવી તો દેખાડો ?
અહેરા ઉપર બેસેલી માખોમાંથી જેઓ એક માખ પણ ઉડાડી નથી
સકતા તેઓ પૂરી કરશે તમારા મનની મુરદ ?”

લોકો માટે આ કેવળ નવીજ વાતો હતી. તેમના કોઇ બુદ્ધા
નજૂમીએ પણ તેમને એવું કશું કદી કહ્યું ન હતું. તેમણે પુછ્યું :
“હે આઝરના પુત્ર ! તું શું અમારા દેવોની ઠેકડી ઉડાવી રહ્યો છે
યા દિલથી આ દલીલો કરી રહ્યો છે ?” જવાન ઇબ્રાહીમે જવાબ
આપ્યો : “તમને અને મને પયદા કરનાર માલિક તરફ હું તમને
બોલાવી રહ્યો છું, મરખરી નથી કરતો. જેણે તમને પયદા કર્યા
તેને પૂજો : તમે જેમને પયદા કર્યા તેમને ન પૂજો. હું તમને ખરો
માર્ગ દેખાડું છું—એકજ અલ્લાહનો માર્ગ.”

જવાનની વાતોની લોકો ઉપર અસર થઇ તો એટલીજ કે
તેઓ નિરૂત્તર થઇ ગયા. તેમની કને તે માટે કશો જવાબ ન હતો.
તેની અસર ન થઇ તો એટલી કે તેમણે કહ્યું કે આ નવી નવી

દિલસુરી અમારે ગળે ન ઉતરે : અમે તો પુરાણી લકીરના ફકીર છીએ. બાપદાદા જે કરતા આવ્યા તેજ અમે પણ કરીશું.”

છતાં, હિંદોપોહ ઝુર્ર મચી ગઈ. ખળભળાટ ઝુર્ર પવન થઈ ગયો. લોકો આવતા હતા દેવ-દર્શને અને ઇશ્વારીમની વાત સાંભળી પડી જતા હતા વિમાસણમાં : ઇશ્વારીમના આસપાસ ભેગી થયલી બીડ આગળથી નમસ્કે, પોતાની હાથિયા સહિત પસાર થઈ રહ્યો હતો. લોકોએ તેની આગળ ઇશ્વારીમ વિષે શિકાયત કરી. નમસ્કે પુછ્યું : “કોણ છે એ છોકરો ?”

“મૂર્તિયો ધડનાર શિલ્પી આઝરનો પુત્ર.”

“એને મારી પાસે લાવો.”

અને ઇશ્વારીમ (અ.) નમસ્કે પાસે આવ્યા. નમસ્કે તેમને લોકોની શિકાયત વિષે સવાલ કર્યો : “આઝરના પુત્ર ! શું તું અમને અમારા દેવાને પૂજતા રોકી રહ્યો છે ?”

“હા.” અને પછી ઇશ્વારીમ તેજ દલીલો નિરૂપતાથી પેશ કરી, જે તેમણે લોકો સમક્ષ કરી હતી. નમસ્કે સાંભળીને કંઈક ગુંચવાયો. તેણે કહ્યું : “વાર, અમારા દેવો તો છે તેવા છે. તું તારા ખુદા વિષે તો કંઈ કહે ? અમે પણ જોઈએ તો ખરા કે તે ખરેખર અમારી પુજને પાત્ર છે કે નહિ.” ઇશ્વારીમ બોલ્યા :

“હું તમને એવા અસ્લાહ તરફ બોલાવું છું જે આપણુ સર્વની જિન્દગી ઉપર ઇખ્તિયાર ધરાવે છે. આહે છે ત્યારે પવન કરે છે અને આહે છે ત્યારે મારે છે.” નમસ્કે એ સાંભળી ખડખડાટ હસી પડ્યો. તેણે કહ્યું : “એમાં તો કંઈ મ્હોટી વાત નથી. છોકરા ! તારો ખુદા જો એજ હોય તો મ્હારે તે ન ખપે, કારણ

કે એમ તો હું પણ મારવા જવાડવાના અધિકારો ધરાવું છું. ચાહું છું તેને જીવવા દઉં છું !”

“જવાન હવે ખીલ્યો : “પણ હે બાદશાહ ! વાત એટલેથીજ પતતી નથી. મ્હારો ખુદા તો આસ્માન ઝમીનની દરેક વસ્તુ ઉપર અધિકાર ધરાવે છે, ત્હારી કને એવી કશી સત્તા નથી. દાખલા તરીકે મ્હારો ખુદા સૂર્યને પૂર્વમાંથી પથદા કરી પશ્ચિમમાં આથમાવે છે. તું તેને પશ્ચિમમાંથી ઉગાડી પૂર્વમાં અસ્ત કરાવી દેખાડશે ?”

નમરૂદ્દ દિગમુઠ થઇ ગયો. કેમ જાણે ઇબ્રાહીમની વાત ન જણુકારતો હોય તેમ. તેણે પાલખી આગળ ચલાવવાનો હુકમ કર્યો. પણ અંદરખાનેથી તે પુષ્કળ ખિશ્યાણો પડી અને ઉસ્કેરાઇ ગયો હતો.

ઇબ્રાહીમે પોતાની તખ્લીગ અને લોકોએ પોતાની હઠ જારી રાખી. એમ દિવસ પસાર થઇ ગયો. મેળો વિખરાવા અને લોકો ધર ભેગા થવા લાગ્યા, પણ ઇબ્રાહીમ ત્યાંથી ખસ્યા નહિ. ઉરનું મંદિર બાબિલથી દૂર હતું. અધિકાર વધતો ગયો. તેમ તે વધું નિર્જન થતું ગયું. બે પહોર રાત વીતી ત્યાં તો સધળું સુનસાન થઇ ગયું. ખામોશીનો એક સત્રાટો જવાઇ ગયો.

જવાન મંદિરમાં દાખિલ થયો. એક ધીમી અત્તી અજવાળામાં મૂર્તિઓ આગળ આરાધાયલા ફૂલપાન અને ધનધાનનો ઢગલો સાફ દેખાતો હતો. જવાન હસ્યો અને બોલ્યો : “એવફૂદોના દેવો ! તમે બોલતા કેમ નથી ? આ ઝર ઝેવર તમે ભોગવતા કેમ નથી ? આ પાક પકવાન અને મેવા મિઠાઇ તમે ખાતા કેમ નથી ?”

જવાબમાં જવાને માત્ર પોતાના શબ્દોના પડાજ સાંભળ્યા. તેણે પોતાની હિદાયત માટે પોતાના મઅબ્દની સ્તૂતિ કરી અને

પછી દુન્યાના ઇતિહાસનું પહેલ વહેલું મૂર્તિ-ખંડન શુર થયું. ઇશ્વાહીમની કુહાડી હતી અને મૂર્તિયોના ધડ હાથ, પગ, શિર, આંખ, નાક, કાન ! ઘા ઉપર ઘા, એક પછી બીજો પડવા લાગ્યો. અને જોતજોતામાં કોઇ દેવનું ધડ ન હતું, કોઇ દેવની આંખ નાક ન હતી અને કોઇના હાથ પગ ન હતા. શિક્ક સામેની એ પહેલી બિહાદતું ખંડન અજબ જોવા જેવું ખેદાન મેદાન વર્તાવી ગયું.

•

•

૯

બીજે દિને વહેલી ઉષાએ પૂજા પાટ માટે આવેલા ઉર-જનો પોતાના મંદિરની અને તેમાંના દેવોની આ હાલ હવાલી દેખી આગ આગ થઇ ગયા. જોતજોતામાં આ ધમસાણની ખબર શહેરમાં પહોંચી ગઇ. ગઈ કાલે જે દેવોની પૂજા માટે તેઓ આવ્યા હતા, તેમની આ દુર્દશા અને તારાજ ઉપર અશ્રુપાત કરવા આજે ભેગા થવા લાગ્યા. આગલા દિવસનો વાદવિવાદ વિસરાયો ન હતો એટલે ઇશ્વાહીમ ઉપર શક જતાં વાર ન લાગી. એજ આ અત્યાચાર પ્રવર્તરાવનાર અને બીજો કોઇ નહિ. વેર અને શિક્ષાના પોકારો થવા લાગ્યા અને આઝરના ગુસ્તાખ પુત્રને પકડી લાવવા દોડદોડ થઇ.

અંતે ઇશ્વાહીમને લાવવામાં આવ્યા. આવતાં વારજ તેમની ઉપર ચોમેરથી પૂજારીઓ અને અમલદારોએ સવાલોની ઝડી વર્ષાવી. “શું આ કામ તમે નયું છે?” ઇશ્વાહીમ બોલ્યા :

‘મને શું પુછો છો? એ તમારા મઅબૂદો છે. એમનેજ પુછોની કે તમારા ગૌરવની આ ધૂળધાણી કોણ કરી ગયું? બનવા જોગ છે કે આ ખાનપાન અને ધન દવલતની વહેંચણીમાં તેઓ માંહેમાંહે લડી મર્યા હોય અને સખળાઓએ નખળાઓ ઉપર

સિતમ ગુઝાર્યો હોય. પુછો, પુછો, બાપચો ! દેખીએ, તેઓ શું
નવાળ આપે છે ?”

સમજનારા સમજી ગયા. શરમના માર્યા તેમણે ગરદનો નીચી
નમાવી દીધી. તેમને મનમાં માનવું પડ્યું કે આ મૂર્તિઓ માટીના
રમકડાથી વધુ હયસીધ્યત ધરાવતી નથી. છતાં તેમની હઠે દાવ ફેંકયો :

“તમે જાણો છો કે અમારા દેવો બોલતા નથી અને કોઈને
હાંની પહોંચાડતા નથી. પછી શા માટે કહેો છો કે તેઓ માંહોમાંહે
લડ્યા છે ?”

“અસ્લાહના ખલીલ” આ સાંભળી ખુશીના ઉત્સાહમાં બોલી
ઢિઢા : “બાપ ! હું પણ એજ કહું છું. જ્યારે એ પતથરો એક
ખીજનું કંઈ બગાડી સકતા નથી, તમને કંઈ નફો નુકસાન કરી
સકતા નથી, પોતાને નુકસાન થતું અટકાવી સકતા નથી તો પછી
તમે શા માટે તેમનાથી મુરાદો માંગો છો ? એક અસ્લાહની ઇબાદતના
સીધા માર્ગ ઉપર કેમ નથી આવતા ?”

તેઓ ચૂપ થઇ ગયા, પરંતુ તેમની હઠ હજી નમી ન હતી.
તેમના ગુસ્સાની આગ શમી ન હતી. હ. ખ્યાદીમને શિક્ષા કરવાની
માંગણીઓ થવા લાગી. કોઇ કહે કે એમને પતથરો મારી મારી
નાખવા જોઇએ. કોઇ કહે કે ધગધગતી આગમાં હોમી દેવા જોઇએ.
જેટલી જગ્યાન તેટલી વાતો ! અંતે તેમને આગને હવાલે કરવાનો
ઠરાવ થયો.

પાકી ઇંટોની ભઠ્ઠા તૈયાર થવા લાગી. દેવોના પૂજારીઓ પુન્યાર્થે
દેવોના દુશ્મનને શિક્ષા કરવાના એ કામમાં ઉત્સાહ અને આસ્થાપૂર્વક
સહકાર આપવા લાગ્યા. થોડાજ દિવસમાં સધળું તૈયાર થઇ ગયું.
ભઠ્ઠીમાં બળતણ ગોઠવાયું. શિક્ષાનો દિવસ આવ્યો.

લોકોનો ઝમેલો ઝમ્યો. ઇચ્છાહીમ (અ.)ને બાંધીને બળતણ ઉપર ભઠ્ઠીમાં ઝાઠવી દેવાયા અને તેણે છાંટી ભઠ્ઠી સળગાવી દેવાઈ. ભઠ્ઠી સળગી ઉઠી, થોડીજ વારમાં ધગધગતી થઈ ગઈ. દેવોને બેઠઝઝત કરનાર જવાનને બાળજી મુક્યાનો અતોષ લઈ લોકો વિખરાઈ ગયા.

રાત્રે મયબી આકાશી શક્તિયો કામે વળગી. અદલાહે પોતાના પૂજારીને દેવોના પૂજારી સામે રક્ષણ આપ્યું અને મદદ કરી. ધરતીકંપ, આંધી આવી, ગાજવીજ થઈ, વરસાદ વરસ્યો, ઉરવાળા ખવડના માર્યા ધર ઝાલી બેસ્યા.

બીજે દિને તેમણે પોતાના ધરોની છતો ઉપર ચઢી, પેલી ભઠ્ઠી અને તેના ભડકાને બદલે થું જોયું? ચમત્કાર! તે દુન્યાજ બદલાઈ ગઈ હતી. જે હોળી તેમણે ઇચ્છાહીમને વાસ્તે સળગાવી હતી તેને બદલે ત્યાં સુંદર હરિયાળી હતી.

તેઓ આંખે ચોળતા દોડ્યા. નમરૂદ્દીના માણસો પણ તહકીક અર્થે ત્યાં આવી લાગ્યા. ઇચ્છાહીમ એક રમણીય પુલવાડીમાં સિબદે ગયા હતા અને પોતાના સર્વશક્તિમાન મદદગાર પરવર્દિગારે આપેલા રક્ષણ માટે શુક્ર અદા કરી રહ્યા હતા.

તેમની ઉપર અદ્વાહના સલામ થાઓ !

હઝરત યઅકૂબ (અ.)ને અર્પણ

[૩] યૂસુફી ખાખ અને તેની યઅકૂબી તઅખીર

યૂ સુફ (અ.) બાળપણથીજ ભાગ્યશાળી હતા અને હઝરત યઅકૂબ (અ. સ.)ની નૂરાની નઝર પણ એજ ભવિષ્ય નિહાળી રહી હતી, કે ઇબ્રાહીમ (અ. સ.) અને ઇસ્હાક (અ. સ.)ની જે અમાનત અલ્લાહ તઆલાએ તેમને સોંપી રાખી હતી તે યૂસુફનેજ હવાલે કરી દેવામાં આવશે. કદાચ એજ કારણે તેમને યૂસુફ પોતાના બીજા પુત્રો કરતાં વધુ વહાલા હતા અને બીજાઓ કરતાં તેમની દેખરેખ અને સંભાળ પણ અનેક ગણી વધુ રાખવામાં આવતી હતી. યૂસુફના બીજા ભાઈઓ, એ બેદલાવ એક ઘડીભર પણ જોષ કે સાંખી સકતા ન હતા અને માનવ-સ્વભાવની 'કાખીલી' લાગણીઓ અને માગણીઓ, યઅકૂબ (અ. સ.)ના તે દસે દસ પુત્રોના દિલોમાં જગૃત થઈ ચુકી હતી. ઇર્ષા અને હસદ! તેઓ માગ્યા ભાઈઓ ન હતા.

યૂસુફે (અ. સ.) એક ચાંદની રાત્રે સ્વપ્નું જોયું કે પોતે એક અતિ મૂલ્યવાન તખ્ત ઉપર બિરાજમાન છે અને સૂર્ય અને ચંદ્ર અગિયાર ઝમકતા સિતારાઓ સાથે તેમની સ્થાને માનાર્થે સિજદા કરી રહ્યા છે. તેમણે પોતાના બાપને એ સ્વપ્નાની વિગતો કહી સંભળાવી. પિતાને હવે તો સંપૂર્ણ ખાતરી થઈ ગઈ કે તેમનો આ પ્રિય પુત્ર નુબૂવત અને ખિલાફતનો તાજ પહેરશે અને તેના જહોજલાલ અને ગૌરવની સ્થાને તેના માબાપ અને તેના ભાઈઓની ગર્દનો ચુકી રહેશે. પિતાએ કહ્યું કે : “ભાઈઓને આ સ્વપ્નાની

ખબર કરતા નહિ, કારણ કે તેઓ પહેલાથી તમારું બુદ્ધિ ધમ્મનાર ધર્માણ છે.”

યૂસુફના આ જવલંત ખવાબની ખબર કોણ જાણે કેવી રીતે તેમના ભાઈઓના કાનો સુધી પહોંચી ગઈ અને યંઅફૂએ (અ. સ.) ખવાબની જે તઅખ્બીર તારી હતી તે પણ તેમને ગમી નહિ. પરિણામે એ ધર્માઓએ નક્કી કરી લીધું કે યૂસુફને મવતના માટે જ ઉતારી દેવો જોઈએ.

એક દિવસે યૂસુફના ભાઈઓ રમત ગમત અને શિકારના બહાને પોતાને શિરે સંપૂર્ણ જોખમદારી લઈ યૂસુફને જંગલમાં લઈ ગયા. બાપનું મન પોતાના વહાલા પુત્રને તેના ભાઈઓ સાથે મોકલવા માનવું ન હતું એ છતાં, યૂસુફને તેમની સાથે જવાની રજા આપી.

દસે ભાઈઓ યૂસુફ (અ. સ.)ને વસ્તીથી ઘણું દૂર કોઈ જંગલમાં લઈ ગયા અને તેમને બાપની નજરોથી સદાને માટે દૂર કરી દેવાની યોજનાઓ ઘડવા લાગ્યા. કોઈએ કતલ કરી નાખવાની સલાહ આપી, કોઈએ ઝાડથી બાંધી ત્યાં મુકી જવાની સલાહ આપી, કોઈએ કોઈ ફાડી ખાનાર પ્રાણીની ગુફામાં હડસેલી દેવાની સૂચના કરી. છેવટે નક્કી એ થયું કે યૂસુફ (અ.) ને જંગલના કોઈ ઉંડા ફૂવામાં હડસેલી દેવામાં આવે કે જ્યાં તે સાપ વીંછીના ડંખના ઝેરથી અથવા તે ભૂખમરાથી આપોઆપ મરી જાય.

સારાંશ કે તેજ જંગલમાં એક ઉંડી ખાઈ શોધી કાઢવામાં આવી અને યૂસુફ (અ. સ.)ને તેની અંદર ઉતારી દેવામાં આવ્યા. માનવપુત્રોની એ દાવતા નિહાળી જગત આખું કમકમી ઉઠ્યું. ત્યાર પછી યૂસુફ (અ. સ.)ના ભાઈઓ એક શિકાર મારી તેના

ખૂનમાં યૂસુફના પહેરનને રંગી રડાકૂટના ગતાવટી ચહેરાઓ સહિત
બાપ પાસે પાછા આવ્યા.

બાપ સવારથીજ ગુમ થએલા યૂસુફ (અ. સ.)ની વાટ જોઈ
રહ્યા હતા. બેટાની જગ્યાએ તેનું ખૂનથી તરબોળ પહેરન નિહાળી
ય'અફૂય (અ. સ.)ની આંખોમાં આંસુઓ ભરાઈ આવ્યાં. વાતકી
પુત્રોએ ખુલાસો કરી દીધો કે યૂસુફ (અ. સ.)ને જંગલના
એક વરેએ ફાડી ખાધા. ય'અફૂય (અ. સ.)ની દિલી-આંખો સાફ
જોઈ રહી હતી કે પોતાની સ્હામેજ દસ વરેઓ ઈન્સાનના વેશમાં
ઉભા છે, જેઓ પોતાની ઇર્ષાની આગને શમાવવા પોતાના બાપનું
ખૂન રેડીને આવ્યા છે. બાપે પોતાના પ્રિય પુત્રની જુદાઇના દુઃખને
સંપૂર્ણ સહ્ય અને શુક સાથે સહ્યું, પરંતુ તેમના બાહુબળ તૂટી
પડ્યા અને યસુફ (અ. સ.)ની યાદ તેઓને રહી રહીને સંતાપવા લાગી.

અહિં એક તરફ યૂસુફના ગુમ થઈ જવા ઉપર ય'અફૂય (અ. સ.)ના
ધરમાં રડાકૂટ અને માતમ થઈ રહ્યાં હતાં, ત્યાં બીજી તરફ કુવામાં
યસુફ (અ.) પોતાના પરવરદિગારને યાદ કરી રહ્યા હતા. સંખ્યા
સમયે મિસ્ત્રી વેપારીઓનો એક કાફલો આ કુવા પાસે થોભ્યો. એક
માણસ કાફલા માટે પાણી ખેંચવા ગયો. તેણે ડોલ જેવી કુવામાં
નાખી કે તરતજ યૂસુફ (અ. સ.) તેની રસ્તી પકડી લીધી. યૂસુફ
પાણીની ડોલ સહિત ઉપર આવી ગયા. પાણી ખેંચવાવાળો માણસ
યસુફ (અ. સ.)ના ચંદ્ર સમ મુખડાને જોઈ અંગમગ ગયો અને
વેપારનો માલ ગણી, તેઓને કાફલામાં લઈ આવ્યો.

બીજે દિવસે સવારે યૂસુફ (અ. સ.)નો એક ભાઈ, કે જેના
દિલમાં દયા ભાવના તે રાત્રેજ કંઈક અંશે ધૂટી નીકળી હતી.

ખબર કાઢવા કુવા ઉપર ગયો. યૂસુફને ત્યાં ન જોતાં, કાફલાવાળાઓમાં શોધ કરવા લાગ્યો. યૂસુફ (અ. સ.) પોતાના ભાઈને જોતાં ધીમે સાદે પોકારી ઉઠ્યા. પરંતુ યૂસુફ (અ. સ.)ની સરત જોતાંજ પેલા ભાઈના મનમાં માનવ-સ્વભાવની કાળીલી લાગણીઓ ભડકી ઉઠી. તેણે ભાઈ તરફથી મોઢું ફેરવી, કાફલાના આગેવાનને સંબોધી કહ્યું કે, “આ છોકરો તો અમારો ગુલામ છે અને અમે તેને શિક્ષા આપવા માટે કુવામાં ફેંકી આવ્યા હતા.” યૂસુફ (અ. સ.)નો રહેરો ફિક્કો પડી ગયો. છેવટે કેટલીક રકઝક પછી યૂસુફ (અ. સ.)ના ભાઈએ યૂસુફને થોડા ખોટા સિક્કા બદલ કાફલાના આગેવાનના હાથે વેચી દીધા. કાફલો આ અમૂલ્ય વેપાર પુંજીને લઈ મિસ્ત્ર તરફ રવાના થયો.

વર્ષો વીતી ગયા પરંતુ ન તો ઉધાની મંદ લહેરોએ વિયોગી પિતાના કરમાઈ ગયેલા દિલને તાઝગી આપી ન તો સંધ્યા સમયે પૂંકાતા વાયુએ યૂસુફ (અ. સ.)ની કંઈ ખબર આણી. યઅફૂઝ (અ. સ.)નું અંતર પોકારી રહ્યું હતું કે યૂસુફ (અ. સ.) જીવતા છે અને એક દિને ઝરર તેમની સાથે મુલાકાત થઈનેજ રહેશે. પરંતુ સમય પસાર થતો ગયો અને યૂસુફ (અ. સ.)ની કંઈ ખબર મળી નહિં. પિતાની શકિતઓ વધતી જતી વયની સાથે નિર્બળ થતી ગઈ તેમ તેમ પુત્રની યાદ વધુ અને વધુ સતેજ થતી જતી હતી. યઅફૂઝ (અ. સ.)ની એ દશા થઈ ગઈ હતી કે તેઓ પ્રત્યેક મુલાકાતીને પ્રથમ એજ સવાલ કરતા કે મને મ્હારા યૂસુફ (અ. સ.)ની કંઈ ખબર આપો. આસપાસના ગામડાં અને

શહેરોમાંથી કાઢેલા અને મુસાફરો આવતા હતા, પરંતુ યઅફૂળ (અ. સ.)ના વિભાગ રોગનો ઉપચાર કોઈ પણ લાવી શકતો નહિં.

યઅફૂળ (અ. સ.)ના દસ પુત્રો વેપાર અર્થે માલ લઈ જવા અને લઈ આવવા માટે દૂર દૂરના પ્રવાસ કરતા. પરંતુ તેઓ તો પુસુક (અ. સ.)ને તદ્દન ભૂલી ચુક્યા હતા. કેટલાક વર્ષો કેડે ફિનઅન અને આસપાસના ખીળ શહેરોમાં દુકાળ પડ્યો. વરસાદનું એક ટીપુંયે પડ્યું નહિ. અનાજનો એક દાણો સરખો પાક્યો નહિ અને ત્યાંના લોકોને દુકાળની ભિષ્ણતાએ ઘેરી લીધા. વેપારીઓ પાક માટે દૂર દૂરના પ્રદેશોમાં મુસાફરી કરતા, પરંતુ દુકાળ એવો તો સર્વ-સામાન્ય હતો કે પાકની જ્યાં જુઓ ત્યાં માંગ હતી. માત્ર મિસ્ત્રજ એક એવો દેશ હતો કે જ્યાં પાક પુષ્કળ હતો અને જ્યાંથી પરદેશી વેપારીઓને પણ કોઈ ન કોઈ ભાવે પાક મળી જતો હતો. યઅફૂળ (અ. સ.)ની અવલાદ પણ દુકાળના ભૂખમરા અનુભવવા લાગી. અંતે યઅફૂળ (અ. સ.)ના પુત્રો પણ એક સંઘની સાથે મિસ્ત્ર ભણી ચાલી નીકળ્યા.

મિસ્ત્રના પાટનગરના ખજારો ખૂબ તેજીમાં હતા. દરેક વેપારીને પાક ખાતાના ખજાનચીની પરવાનગીથીજ પાક મળતો હતો. યઅફૂળ (અ. સ.)ના પુત્રો પણ ત્યાં પહોંચ્યા. ખજાનચી પાસેથી અમુક ઊંટો ભાર અનાજ ખરીદવાની પરવાનગી મેળવી, ઊંટો ઉપર ગુણે લાદી પોતાના દેશ તરફ રવાના થયા. તેઓ એ જોઈ બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યા કે ખજાનચી તેઓની સાથે અતિશય દયાભાવથી વર્ત્યો અને જતી વેળાએ એ પણ કહ્યું કે “ખીજ વાર પાછા આવો તો હવે તમારા ન્હાના ભાઈને પણ સાથે લેતા આવજો. હું તમને વધુ પાક

લઘ જવાની પરવાનગી આપીશ. તમારા બાપને મ્હારા વતી સલામ કહેજો.” તેઓએ ધાર્યું કે અમે પયગમ્બરની અવલાદ છીએ એટલેજ અમને એટલા આવકાર સહિત પાક મળ્યો.

યઅઝૂબ (અ. સ.)ના પુત્રોએ ઘેર પહોંચી, પોતપોતાની ગુણો ખોલી, તો એ નિહાળી તેઓ દિગ્મુઢ રહી ગયા કે મિસ્ત્રના ખઝારમાં જે રકમે તેઓએ અનાજની ખરીદી માટે આપી હતી, તે જેવીને તેવીજ રીતે ગુણોમાંથી નીકળી આવી. તેઓએ મિસ્ત્રના ખઝાનચીની એવી હિદાર વૃત્તિ અને પરાણાચાકરી બદલ બહુજ તારીફ કીધી અને પોતાના બાપને કહ્યું કે “એવો મહેરબાન અધિકારી અમે ક્યાંએ દોઢો નથી, કે જે પરદેશી વેપારીઓ પ્રત્યે એટલા માયાળુપણાથી વર્તે !”

બીજે વર્ષે વળી પાછો દુકાળ પડ્યો. યઅઝૂબ (અ. સ.)ના પુત્રો પાછા કોથળાઓ લઈ મિસ્ત્ર ભણી ચાલી નીકળ્યા. તેઓએ પોતાના બાપને કહ્યું કે “આ વખત તો અમે અમારા ન્હાના ભાઈ બિન યામીનને પણ સાથે લઈ જઈશું, કારણ કે અમે મિસ્ત્રના ખઝાનચીને એ વાતનું વચન આપી આવ્યા છીએ. જો અમે આ વચન પાળીશું નહિ તો તે અમને દગાખોર ગણશે અને પાક લાવવાની પરવાનગી આપશે નહિ. યઅઝૂબ (અ. સ.)ને યૂસુફ (અ. સ.)ના ગુમ થઈ જવાનો કડવો અનુભવ થઈ ચુક્યો. હોવાથી બિન યામીનને યૂસુફ (અ.)ના ભાઈઓના હવાલે કરવાથી તે સંકોચાતા હતા. પરંતુ બધાઓએ પોતાના બાપની સલામતે કસમ ખાધા અને વચન આપ્યું કે યૂસુફ (અ. સ.)ના આ ભાઈની સંપૂર્ણ રક્ષા કરીશું અને તેને પાછો સાથે લઈ આવીશું. જ્યારે યઅઝૂબે (અ. સ.) જોયું કે બિન યામીનના જવાથીજ અનાજ મળી સકે એમ છે, ત્યારે કમને પણ તેને ભાઈઓની સાથે જવાની પરવાનગી આપી.

યઅકૂબ (અ. સ.)ના પુત્રો બીજી વાર મિસ્ત્રની રાજધાનીમાં દાખલ થયા. પાક ખરીદવાની પરવાનગી મેળવવા ત્યાંના ખજાનચીથી મળ્યા. ભંડારી જો કે પયગમ્બરના બધા પુત્રો સાથે અતિશય દયાભાવથી વર્તતો હતો, પરંતુ યઅકૂબ (અ. સ.)ના સૌથી ન્હાના પુત્ર બિન યામીન માટે તેની અમીદશિ અને દયાદશિ એક ખાસ સ્વરૂપ ધારણ કરતી હતી અને બિન યામીને ત્યાં જો ત્રણ વાર ખજાનચીની મુલાકાત પણ લીધી.

યઅકૂબ (અ. સ.)ના પુત્રો જોડો ઉપર પોતાની ગુણો લાદી મિસ્ત્રથી પોતાના વતન તરફ રવાના થયા અને ભંડારીના ખાસ ઉપકારો બયાન કરવા લાગ્યા. હજુ તો થોડે દૂર ચાલ્યા ન હતા કે સરકારી અમલદારો પાછળથી “થેભો. થેભો”ની બૂમો પાડવા લાગ્યા અને યઅકૂબ (અ. સ.)ના પુત્રોને પાછા લઇ જઇ ખજાનચીની ફાઈમાં ઉભા કરવામાં આવ્યા. તેઓને પુછવામાં આવ્યું કે “તમારા માંથી કોણએ ખાસ ઉજળી પ્રસંગે પાણી પીવા માટે વપરાએલો ચાંદીનો ઝલાસ તો ચોર્યો નથી ?” પયગમ્બરના પુત્રો આ આક્ષેપ સાંભળી પોતાના કાનો ઉપર હાથો ધરવા લાગ્યા. છેવટે તેઓની ગુણો ખોલવામાં આવી અને એક પછી એકે તેઓના સરસામાનની તપાસ કરવામાં આવી. જ્યારે ચાંદીનો ઝલાસ બિન યામીનની ગુણુમાંથી નીકળ્યો, ત્યારે તો યઅકૂબ (અ. સ.)ના પુત્રોના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તેઓએ કહ્યું કે “અમને એવી ચોરીથી કંઈ લેવા દેવા નથી. હા, એમાં નવાઇ નથી કે બિન યામીને આ ઝલાસ ચોર્યો હોય, કારણ કે તેનો માળખોભાઇ યસૂફ (અ. સ.) પણ ચોર હતો.”

વઝીર એટલું સાંભળી ચૂપ રહ્યો અને ચુકાદો આપી દીધો કે સહેરના કાયદા મુજબ ચોરને મિસ્ત્રના ક્યદખાનામાં એક વર્ષ સુધી રહેવું ઝરરી છે.

યઅઝૂબ (અ. સ.)ના પુત્રો જે પોતાને બાપને બિન યામીનને સહીસલામત પાછો લઇ આવવાનું નક્કી વચન આપી આવ્યા હતા, આ ચુકાદો સાંભળી વઝીરને ક્ષમા માટે કરગરી કરગરી વિનવવા લાગ્યા. છેવટે તેઓમાંથી દરેકે પોતે બિન યામીનના બદલામાં ત્યાં રહી ક્યદના સંકટો વેઠવાની તત્પરતા દેખાડી, પરંતુ વઝીરે તેઓની એકે શરત મન્જૂર રાખી નહિં અને કહી દીધું કે જેના કથળામાંથી આસ નીકળ્યો છે, તેનેજ સજા મળવી જોઇએ.

યઅઝૂબ (અ. સ.)ના પુત્રોએ આપસમાં સલાહ કીધી અને મહોટા બાઇએ કહ્યું કે જ્યાં સુધી મ્હારો બાપ રજા આપે નહિં ત્યાં સુધી હું અહિંજ રહીશ. તમે ધેર જઇ આ બધી હકીકત કહી સંભળાવજો, કે બિન યામીનની ચોરીના અમે જોખમદાર નથી અને એવી રીતે જો અમે તેને પાછો લાવવાનું વચન પાળી સકતા નથી તો તેમાં અમારી કંઇ ભૂલ નથી.

યઅઝૂબ (અ. સ.)ના પુત્રોએ કિન્આન પ્હોંચી જ્યારે પોતાના બાપને બધી હકીકત સંભળાવી, ત્યારે તે ખૂબ રડ્યા અને યૂસુફ (અ. સ.)ની યાદ જે કદી પણ ભૂલાઇ ન હતી, વધુ સતેજ થઇ ગઇ. તેમણે પોતાના પુત્રને કહ્યું, “તમે યૂસુફ (અ. સ.)ને ક્યાં નાખી આવ્યા ? ત્યારે પણ એક બહાનું બતાવ્યું હતું અને આજે જ્યારે બિન યામીનને ક્યાંક ગુમાવી આવ્યા છે, ત્યારે પણ એક નવીજ વાત કહી લાવ્યા છો.”

ચોડા દિવસોના રૂદન અને વિલાપ પછી યચ્છૂબ (અ. સ.)નું દિલ કુદરતી રીતે કંપક શાન્ત પડ્યું. તેઓએ પોતાના પુત્રોને કહ્યું કે “જાઓ, યૂસુફ (અ. સ.) અને બિન યામીનને શોધી મ્હારી પાસે લઇ આવો. મ્હારું અંતર કહી રહ્યું છે કે હું ઝરર મ્હારા બાળકોને જોઈશ.”

પુત્રોએ ધાર્યું કે યૂસુફ (અ. સ.)ના વિયોગના દર્દથી બુદ્ધિ બાપનું બેભુનું ખસી ગયું છે.. એ છતાં પણ તેઓ વળી મિસ્ત્ર બણી ચાલ્યા, જેથી કરીને અગર યૂસુફને નહિ તો બિન યામીનને જ છોડાવી લાવે.

મિસ્ત્ર પહોંચી તેઓએ ખજાનચીને પોતાના બાપની અવદશા કહી સંભળાવી અને કહ્યું કે યૂસુફ (અ. સ.)ના શુભ થઇ જવાથીજ એક તો તેઓને પોતાનું જીવન અસહ્ય થઇ પડ્યું હતું, અને તે ઉપર વળી બિન યામીનની કેદની સજાએ તો જાણે બળતા ઉપર ઘી હોમ્યું છે. તેઓ પોતાના બાપના ધડપણ અને પયગ્મર પદ ઉપર રહેમની નિગાહ કરી અને બિન યામીનનો ગુન્હો મુઆફ કરી, તેને પાછો તેના બાપ પાસે લઇ જવાની રજા આપવા માટે ખજાનચીને વિનવી રહ્યા હતા.

વઝીરે પુછ્યું કે યૂસુફ (અ. સ.) ના શુભ થઇ જવાનો આખર કિસ્સો શું છે? જવાબમાં તેઓએ કહી નાખ્યું કે અમે બધા જંગલમાં શિકાર કરી રહ્યા હતા, કે એક વર આવી યૂસુફ (અ. સ.) ને ઉચકી ગયો.

વઝીરે કહ્યું કે તમારી આ વાત તર્ફન અસત્ય છે, કારણ કે હું સારી પેઠે જાણું છું કે તમે યૂસુફ (અ. સ.) ને એક ઉંડ

કુવામાં નાખી આવ્યા હતા અને ત્યાર પછી તેને એક કાફલાના આગેવાનના હાથે વેચી નાખ્યો હતો.

ખઝાનચીના આ શબ્દો યઅફૂય (અ. સ.) ના પુત્રો ઉપર વિજળીની જેમ પડ્યા. તેઓના વજ્ર હૃદયો અંદરને અંદર ધ્રુજી ઉઠ્યા તેઓ ઘણાજ ખ્યાન પૂર્વક વઝીરના સ્મિત કરતા ચહેરાને જોઈ બેઠી ઉઠ્યા કે યૂસુફ (અ. સ.) તો તમેજ છો ?

વઝીરે કહ્યું કે હા, હુંજ યૂસુફ છું. બિન યામીન મ્હારો ભાઈ છે. હું તમને દેખાડી આપવા માગું છું કે અમે ચોરીના આક્ષેપથી તદ્દન વેગળા છીએ. બિન યામીને ઝાસ ચોર્યો નહતો, પરંતુ મ્હારા એક ઉમરાવે, કે જે આ બધી હકીકતથી જાણુકાર હતો, તેણે બિન યામીનને અહિં રાખી લેવા માટે આ યોજના ઘડી કાઢી હતી.

યૂસુફ (અ. સ.)ના ભાઈઓને પોતાના હાથના કપાઈ હથે વાગ્યાં અને યૂસુફ (અ. સ.) ની મોટાઇનો ઉપકાર માની, પોતાના પાછલા ગુનાહ બદલ તવગા કરી ક્ષમા ચાચવા લાગ્યા. યૂસુફે (અ. સ.) કહી દીધું કે મ્હારા દિલમાં તમારા પ્રત્યે ઝરા પશુ દ્રેષ નથી. હું અસ્લાહ તઆલાનો ઋણી છું, કે જેણે મને નેક અને ધર્માનદાર બનાવ્યો અને આજે તેજ ગુણોના બળ ઉપર એ પદ્ધિ મેળવવા ભાગ્યશાળી થયો છું.

યઅફૂય (અ. સ.) પુત્રો યૂસુફ (અ. સ.) ના એવા અનોખા મેળાપથી ઘણાજ ખુશી થયા અને ઝડપથી મન્ઝિલો કાપતા પોતાના પિતાને આ શુભ સમાચાર સંભળાવવા દોડી ગયા. યઅફૂય (અ. સ.) નું અંતર પહેલેથીજ યૂસુફ (અ. સ.) ની મુલાકાતની સાક્ષી

આપી રહ્યું હતું, અને આ ખુશખબર સાંભળી તેઓનું જીવન વળી ચેતનમય બન્યું.

થોડા સમય પછી હઝરત યઅકૂબ (અ. સ.) પોતાની અવલાદ સહિત મિસ્લ રવાના થયા ત્યાં યૂસુફે (અ.) પોતાના માબાપને તખ્ત ઉપર બેસાડી દીધા, પુત્રો તખ્તની આબુબાબુ ફરી વળ્યા અને બધાએ યૂસુફ (અ. સ.) ની મ્હોટાઇની સ્થાએ માન અર્થે સિબ્દો અદા કર્યા.

એવી રીતે યૂસુફ (અ. સ.) ના તે ખ્વાબની તઅખીર સાચી ફરી કે જે તેઓએ પોતાની બાળ વયમાં નિહાળ્યું હતું, અને જે તેઓના દેશપાર અને ગુલામીના સંકટોનું કારણભૂત હતું.

[૪] દુન્યાની પ્રથમ તવહીદી ઇબ્રાહિમગાહ : કુચબા

સારાને વહેમ સુધ્ધાં ન હતો કે તેવું વર્ષની વચે તેને ત્યાં પારણું બંધાશે અને પોતાના પનોતા પુત્રને પોતાના સો વર્ષના વયોવૃદ્ધ પતિના બાજુ તરીકે જોવાને તે બાગ્યશાળી નિવડશે. તેણે ઇબ્રાહિમ (અ. સ.)ને શ્રીજા નિકાહ કરી અવલાદ મેળવવાની એ શરતે પરવાનગી આપી હતી કે હાજિરા (અ. સ.) અને તેમની અવલાદ તેના હુકમને તાબે રહેશે. ઇસ્હાક (અ. સ.)ની પયદાઇ પછી આ સ્વભાવ, સારાના દિલમાં હાજિરા (અ. સ.) ના પુત્ર ઇસ્માઇલ (અ. સ.) માટે પહેલાં જેવી મુહબ્બત અને શ્રદ્ધા રહેવા દે નહિ, એ કુદરતી છે. પરંતુ સારાની એ માગણી તો વધુ પડતીજ ગણાય કે હાજિરા (અ. સ.) અને ઇસ્માઇલ (અ. સ.) બન્ને હઝરત ઇબ્રાહિમ (અ. સ.)ની છત્રછાયા તળે રહે નહિ અને એટલે દૂર ચાલ્યા જાય કે સારા—તેમની શિકલો જોવા તો કોરે સ્ત્રી—તેમની ખબર પશુ સાંભળવા પામે નહિ.

ઇબ્રાહિમ (અ. સ.) પશુ ધર્મ-સંકટમાં આવી પડ્યા. એક તરફ તો તેઓને સારાની નાજુક તબીબતનો વિચાર આવતો હતો, જેણે આજ લગી કોઇ કડક ડુશ્મનો સાંભળ્યા ન હતા, અને બીજી તરફ તેમને અને તેમની બીજી પત્નીને પોતાનું તે પવિત્ર વચન યાદ આવી રહ્યું હતું જે બન્નેએ ધ્રુવ પ્રસંગે ખુદાને હાજિર નાજિર

સમજી સારાને આપ્યું હતું, કે હાજિરા (અ. સ.) અને તેની -
અવલાહ સારાના તાબા હેઠળ રહેશે. સારાંશ કે સારાની આ માંગણીથી
ધરભરમાં ચિંતાના વાદળો છવાઈ ગયા અને મામલો બિચકતો જોઈ
ધખાહીમ (અ. સ.) વધુ અને વધુ ચિંતાતૂર થવા લાગ્યા. તેઓ
સારી પેઠે જાણતા હતા, કે સારાની એ માંગણી તદ્દન નામુનસિબ
છે, છતાં તેમણે લીધેલા વચનને અંગે તેઓ તેને એ વાતના હકદાર
પણ સમજતા હતા, કે જો તે ચાહે તો હાજિરા (અ. સ.) અને
ખસમાખસ (અ. સ.)ને પોતાની મરજી મુજબ ધરમાં રહેવા દે અને
ચાહે તો તેઓને ધર બહાર કરી દે.

ધખાહીમ (અ. સ.) પોતાની પત્નીને એટલી કડક માંગણી ન
કરવા અને દયાભાવ તથા નરમીથી વર્તવાને સમજાવી રહ્યા હતા.
પરંતુ સારા ક્યાં માનવાની હતી? એવા મનામજાથી ઉલટો સારાના
ગુસ્સાનો પારો વધુ અને વધુ ચઢી ગયો. એ દૃશ્ય નિહાળી તે સ્વપ્ન
અને શુક તથા ધીરજ અને નમનતાઈની પુતળી, હાજિરા (અ. સ.)થી
વધુ વાર રહેવાયું નહિ. તેણે જીવ કડવો કરી પોતાના પ્રિય પતિને
કહ્યું કે “સારાના હુકમની બળમણી અનિવાર્ય છે. આપ તેમને
વધુ નારાજ કરો નહિ. હું મ્હારી મ્હોટી મુરબ્બી બહેનને રાત્રી
રાખવા કોઈ દૂર જગ્યાએ ચાલી જઈશ, અને મહેનત મઝદૂરી કરી
મ્હારું અને મ્હારા બાળકનું પેટ ભરીશ.”

હાજિરા (અ. સ.)એ પોતાના અને પોતાના ધણીના વચનના
પાલન અર્થે પતિના ધરને છેલ્લી સલામ કરવાની તૈયારી કરી લીધી
અને ધખાહીમે (અ. સ.) જેમણે જગતના સેંકડો રંગ ઢંગ જોઈ
લીધા હતા અને પ્રત્યેક નવી આપત્તિ અને મુસીબતને પોતાના

ખાલિક અને માલિક તરફથી એક નવી કસોટી સમજવા દેવાઈ ગયા હતા—અશ્રુભીની આંખો હાજિરા (અ. સ.) અને ઇસ્માઇલ (અ. સ.)ને તે સર્વવ્યાપક શક્તિ ખુદાને હવાલે કરી દીધા. હાજિરા (અ. સ.) કિન્ઝમાન છોડી તે નજીવ ભાયા સાથે—જે સારાએ લઈ જવાની પરવાનગી આપી હતી—કોઈ અંગણુ જગ્યા તરફ ચાલી નીકળી.

એક દિવસે હાજિરા (અ. સ.)ને પાણીની પ્યાસ લાગી. હાજિરા (અ. સ.)એ પાણીની કોથળીમાં જોયું તો પાણી ખલાસ થઈ ચુક્યું હતું; ગાઢ જંગલમાં જ્યાં કોસના કોસ લગી ઇન્સાન તો થું પથુ પક્ષીના ચિન્હો પણ દેખાતાં ન હતાં, ક્યાંએ ખજૂરની વાડી કે હરિયાળીનું નામ નિશાન સુધ્ધાં જણાયું નહિં, કે જે પાણીના ચિન્હ રૂપ કળી સકાય. મા બિચારી પોતાના એકલા બાળકને સમજાવતી, સંતોષતી પર્વતોની હાર ભણી લઈ ચાલી. અરબ રણના ધગધગતા તાપ-તડકા અને ઝેરી વાવાઝોડાની ભયંકરતા હાજિરા (અ. સ.)ની આકરી કસોટીને વધુ અને વધુ અસહ્ય બનાવી રહ્યા હતા. ખીણ સુધી પહોંચતા તો ઇસ્માઇલના પગોએ જવાબ આપી દીધો અને ખેલાન થઈ તેઓ પત્થરીલી જમીન ઉપર પછાડાઈ પડ્યા.

માતાએ પોતાના જીગરના ટુકડા ઉપર પોતાની ઓઢણી ઓઢાવી દીધી અને પોતે ઉઘાડે માથે એક પહાડ તરફ કોઈ કુવા કે ઝરાની શોધમાં દોડી ગઈ. હાજિરા (અ. સ.) હાંફતી હાંફતી એક ટેકરીની ટોચ ઉપર ચઢી ગઈ, જ્યાંથી તેણે ચારે દિશામાં નજર ફેંકી, પરંતુ ક્યાંએ પાણીના ચિન્હો નજરે પડ્યા નહિં. ત્યાંથી દોડતી દોડતી નીચે ઉતરી અને ખીજ પહાડ ઉપર ગઈ. ત્યાં પણ પાણીનો પતો

મળ્યો નહિ. તે પોતાના બાળકની હાલતનો વિચાર કરી કમકમી રહી હતી. દિવાનાની જેમ અહિંથી તહીં દોડી રહી હતી. એક ટેકરી ઉપરથી બીજી ઉપર એમ નિરાધારીની હાલતમાં અટવાઈ રહી હતી. પરિણામે એવીજ વ્યાકુળતામાં હાજિરા (અ. સ.) એ સફા મરવા વચ્ચે સાત ચક્કર માર્યા, પરંતુ પાણી મળવાનું ન હતું તે નજ મળ્યું. થાકીને ચૂર ચઢ ગઈ તો પોતાના બહાલા પુત્રને જોવા પાછી ફરી. ઇસ્માઇલ ઓઢણીની છયામાં તડફડી રહ્યા હતા. નઝદીક પહોંચી તો પાસેજ મીઠા પાણીનો ઝરો નઝરે પડ્યો, જે તે પત્થરીલી ઝમીનમાંથી એવી રીતે ડુટી રહ્યો હતો જાણે કોઈ પાપાણુ હૃદયી માનવીની આંખોમાંથી અશ્રુ વહેતા હોય! હાજિરા (અ. સ.)ની નિરાધારી જોઈ જાણે પૃથ્વીનું દિલ પણ પીગળી ગયું ન હોય! હાજિરાએ ઇસ્માઇલના મુખમાં મીઠું પાણી રેડ્યું તો બાળકની રોગરગમાં તાઝગીના ચિન્હો દેખાવા લાગ્યા અને થોડા સમય પછી તેણે આંખો પણ ઉઘાડી.

હાજિરા (અ. સ.)ને તે મીઠા પાણીનો ઝરો એટલો ગમ્યો કે તેમણે ત્યાંજ મુકામ કર્યો, જેથી કરીને રાહદારીઓ અને ભૂલ્યા બટકયા મુસાફરોને પાણી પીવાડવાની સેવા બજાવી સકે. આ ઝરો શામથી સપ્તા જતા વેપાર-માર્ગ ઉપર આવેલો હતો અને વેપારી કાફલાઓ એ ઝરાને હઝરત ઇસ્માઇલ (અ. સ.)નીજ આણેલી બરકત સમજી તેને બહુ મોટી નિઅમત ગણતા હતા. એવી રીતે હાજિરા (અ. સ.) અને તેમના વહાલા પુત્ર ઇસ્માઇલની રોઝીના સાધનો પથદા થઈ ગયા. તેઓને મુસાફરો અને કાફલાવાળાઓ પાસેથી તેજ

ઝાડ પાન વિનાની ખીણમાં ત્યાંજ બેઠા બેઠા ખજુરો અને બીજા અનેક પ્રકારના ફળો મળવા લાગ્યા. અન્ને એક ન્હાનકડી ઝુંપડી બનાવી સફા મરવા પાસે ઝરાની નજદીક રહેવા લાગ્યા.

થોડા વર્ષો એમજ વીતી ગયા. સારા પોતાના પતિની રૂબરૂમાં હાજિરા (અ. સ.) અને ઇસ્માઇલ (અ. સ.)ના પરદેશ ગમન ઉપર દિલગીરી વ્યક્ત કરી મચ્ચાશી ચાહી પરલોક ગમન કરી ચુકી હતી. ઇબ્રાહીમ (અ. સ.) પોતાના દાદા આદમ (અ. સ.) ના પવિત્ર ઇબ્રાહીમખાનાની શોધમાં નીકળી પડ્યા, લાંબા પ્રવાસ પછી ઇબ્રાહીમ (અ. સ.)ની સાંઠણી સફા અને મર્વા વચ્ચે આવેલી હાજિરા (અ. સ.) અને ઇસ્માઇલ (અ. સ.)ની ઝુંપડી પાસે આવી, પોતાની મેળેજ થોભી ગઇ.

ઇબ્રાહીમે (અ. સ.) નીચે ઉતરી તે ભાંગેલા તુટેલા પત્થરો ઉપર નજર ફેંકી જ્યાં સાંઠણી પોતાની મેળેજ ઉભી રહી ગઇ હતી. તેમને રહેઠાણના ચિન્હો દેખાવા લાગ્યા. કુશાગ્ર બુધ્ધિએ ઇબ્રાહીમ (અ. સ.)ને ખરી દિશા સૂચવી. જીજ્ઞાસુ (અ. સ.) તેમના દિલમાં એ વાત ઉતારી દીધી કે આ તેજ પવિત્ર ઇબ્રાહીમ ઘર છે, જેને સૌથી પહેલાં હજરત આદમે (અ. સ.) બાંધ્યું. ઇબ્રાહીમે (અ. સ.) પોતાના ખાલિક અને માલિકના દરબારમાં માથું ઝુકાવી દીધું અને શુકનો સિજદો બજાવી લાવ્યા. ઝિક અને તસ્બીહથી ફારિગ થઇ માથું ઉઠાવ્યું તો જોયું કે હાજિરા અને ઇસ્માઇલ પણ સિજદામાં તેમની સાથે હતા !

પિતા અને પુત્ર, પતિ અને પત્ની સહર્ષ બેટયાં અને ઇચ્છાહીમ (અ. સ.) પણ તે ઝરા પાસે રહેવા લાગ્યા, જેની દેખરેખ ઇસ્માઇલ રાખતા હતા.

૮

૦

૦

થોડા દિવસ પછી ઇચ્છાહીમ (અ. સ.) અને ઇસ્માઇલ (અ. સ.) આદમ (અ. સ.)ના ઇચ્છાદત ધરતું નવેસરથી બાંધકામ શરૂ કરી દીધું. આ પવિત્ર ધરનો પાયો નાખતી વેળા બંને બાંધનારાઓએ પોતાના પરવરદિગાર પાસે દુઆ માંગી :

“પરવરદિગાર ! અમારી આ સેવા કુબૂલ ફર્માવી છે. ખેશક, તુંજ યાચનાઓનો સાંભળનાર અને નીચ્ચતોનો જાણનાર છે. પરવરદિગાર ! અમને તારા તાબેદાર બન્દા બનાવી રાખ અને અમારા વંશમાંથી એવી ઉમ્મત પયદા કર જે ત્હારી તાબેદાર હોય. અમને ત્હારી ઇચ્છાદતના તરીકા શિખાડ અને અમારા કુસૂર મુઝાફ કર. ખરેખર તુંજ રહેમ કરવાવાળો અને મઝાફ કરવાવાળો છે. હે અમારા પરવરદિગાર ! અમારા વંશના લોકોમાંથીજ એક રસૂલ મોકલ જે તેઓને ત્હારી આયતો પઠી સંભળાવે, તેઓને કિતાબ અને જ્ઞાનની તાલીમ આપે. તેઓના અંતરોને પાક સાફ કરે. સાચેજ, તુંજ સર્વ અધિકારી અને તદબીર કરવાવાળો છે.”

જગત જાણે છે કે ઇચ્છાહીમ (અ. સ.) અને ઇસ્માઇલ (અ. સ.)ની આ દુઆ કેવી જ્ઞાનની સાથે અદલાહના દરબારમાં

કુપ્પલ ઘટ. જે માનવામાં ન આવતું હોય તો હજ પ્રસંગે અર-
બસ્તાનમાં જમને જુઓ કે જ્યાં પૂર્વ અને પશ્ચિમ, ઉત્તર અને
દક્ષિણના લોકોની ઠઠ-મેદની અલ્લાહના આ ધરની જિયારત માટે
જામે છે, કે જેને ઇબ્રાહીમ (અ. સ.) અને ઇસ્માઇલે (અ. સ.)
આંધ્યું હતું. સફા મરવા વચ્ચે દોડી લોકો, તે મુબારક ધડીની યાદ
તાજી કરે છે કે જ્યારે હાજિરાએ તનતોડ પ્રયાસો પછી ઝમઝમનો
કુવો મેળવ્યો હતો.

હજરત ઇસ્માઇલ અબીહુલ્લાહને અર્પણ

[૫] કુર્બાનીની પહેલી ઈદ

આજથી હજારો વર્ષ પૂર્વે રેતાળ અરબના રણવાસીએ સ્વપ્નું જોયું કે તે પોતાના એકના એક લખ્તે જીવના ગળા ઉપર છરી ફેરવી રહ્યો છે. તે ખુદાનો મકબૂલ અને માનીતો બન્યો હતો. તેણે ધાર્યું કે મહારો પરવરદિગાર મહારી કનેથી કોઇ કુર્બાની ચાહે છે. એટલે સવારે ઉઠી જાંટના એક જુથની કુર્બાની કરી નાખી અને મિસ્કીનોમાં ગોસ્ત વહેંચી દીધું.

બીજી રાત્રે વળી પાછું તેણે સ્વપ્નું જોયું કે તે પોતાના માલિક અને મવલાના ભોગાલય અર્થાત કુર્બાનગાહ ઉપર પોતાના એકનાએક પુત્રને લઈ ઉભો છે. તેના સ્વપ્ના હમેશા સાચા ઠરતા હતા. તેણે વિચાર્યું કે મહારો પાલનકર્તા મહારી પાસેથી હજી વધુ ભોગ માગે છે. એટલે સવારે ઉઠી એક વધુ જાંટના જુથને ઝુખ્લ કરી, બૃખ્યા મિસ્કીનોમાં ગોસ્ત વહેંચી આપ્યું.

ત્રીજી રાત્રે વળી તેણે તેજ ખવાબ જોયો અને પોતાના પરવરદિગારનો સાદ સાંભળ્યો કે હું તારા પુત્ર ઇસ્માઇલની કુર્બાની ચાહું છું. ખુદાને આ પ્યારો બન્યો આવાઝ સાંભળતાની સાથેજ બિછાનામાંથી ઉઠ્યો અને સહુથી પહેલાં પોતાના હકીકી માલિકના દસ્તબારમાં શુકનો સિજદો અદા કર્યો અને પાછલાં બે દિવસોની અંજલિ બૂલ માટે મઆશી માગી.

સવાર થઇ તો તેણે ઝિટ, બકરા અને ઘેટાના જીથ તરફથી મ્હોં ફેરવી લઇ, પોતાના એકનાએક વહાલા પુત્રને સંબોધી કહ્યું : મ્હારા મવલાએ તમને પોતાની પાસે બોલાવ્યા છે અને હું તમને અદ્વાહના માર્ગમાં કુર્બાન કરવા ઇચ્છું છું.”

ન્હાના બચ્ચાને ખુદા સાથેની પોતાના બાપની દોસ્તીની ખબર હતી. તે એ આમત્રણ ઉપર ઘણેજ ખુશી થયો. તેનો ચહેરો અદ્વાહના માર્ગમાં કુર્બાન થવાની ખુશીથી ખીલી ઉઠ્યો.

ખુદાના આ મકબૂલ બન્દાની લાગ્યશાળી પત્નીને પણ પોતાના પતિની અદ્વાહ સાથેની દોસ્તીની જાણ હતી. જ્યારે તેણે બાપ બેટાની ખુશીની હકીકત સાંભળી, ત્યારે તે પણ કુર્બાનીની આ નવી ઇદ ઉજવવામાં શરીક થઇ ગઇ.

રણુવાસીઓ એવી રીતે ઇદ મનાવવા લાગ્યા અને ઘણી ધણિઆણી અને તેમનો એકલો પુત્ર ત્રણે મળી, આ અનોખી કુર્બાનીની પોતપોતાની તૈયારીઓ કરવા લાગ્યા.

માએ પોતાના પુત્રને નહવડાવ્યો, તેને નવાં કપડાં પહેરાવ્યાં આંખોમાં કાજળ આંજ્યું અને રૂમાલમાં અત્તર છાંટી આપ્યું. કારણ કે તે પોતાના અને પોતાના બાપના દોસ્તને ત્યાં મિહમાન તરીકે જઇ રહ્યો હતો.

પિતાએ છરી હાથમાં લીધી અને એક કાળા પથ્થર ઉપર તેને ધસવા લાગ્યા, જેથી કરીને તેની ધાર વધુ તેજ થઇ જાય અને પુત્રની કુર્બાનીનું કામ જલ્દીથી તમામ થઇ સકે.

મહેતાની મારી આંતરે પોતાના જીગરના દુકડાના લલાટ ઉપર ચુંબન કર્યું અને પિતા પુત્ર બોગાલય તરફ રવાના થઇ ગયા.

પુત્રને પિતા કરતાં આ ઇશની ખુશી વધુ હતી અને તેના ઉત્સાહભર્યા કદમ ભારે ઝડપથી ભોગાલય તરફ ઉઠી રહ્યા હતા.

માર્ગમાંજ આપ ખેટાને શયતાન મળ્યો, જેણે તેમને બહેકાવવાના પ્રયત્નો આદર્યા. બન્નેએ તેને પત્થર માર્યા અને તે નાકામ થઇ નહાસી છુટ્યો.

શયતાને ઇસ્માઇલની માને પણ બહેકાવવાની કોશિશ કરી અને તેમને કહ્યું કે તમારો ધણી તો ગાંડો થઇ ગયો છે, જે માત્ર એક સ્વપ્નાને આધારે પોતાના પુત્રના ગળાને છરીથી રેંસી નાખવા તૈયાર થઇ ગયો છે. ઇસ્માઇલ (અ. સ.)ની માએ પણ તેની ઉપર પત્થર ફેંક્યા અને ત્યાંથી પણ તે વીલે મોઢે પાછો ગયો.

કુર્બાનગાહ ઉપર પહોંચી, પુત્રે અલ્લાહના દરબારમાં માથું નમાવી દીધું. પિતાએ ગળા ઉપર છરી ફેરવી દીધી. આપની મુહુબ્બતે આંખો ઉપર પટો આંધી લીધો. ઝખાન “અલ્લાહુ અકબર” પોકારવા લાગી. દિલમાં અલ્લાહની પવિત્રતા અને મ્હેટાઇની કૂચ વાગવા લાગી અને ઇબ્રાહીમનું અંતઃકરણ પોકારી ઉઠ્યું :

“મ્હારી નમાઝ, મ્હારી ઇઆદત, મ્હારી મવત અને મ્હારી ઝિન્દગી અલ્લાહના માર્ગમાં કુર્બાન થાવ, કે જે અનેક જહાનોનો પાલનકર્તા છે. મ્હને એવીજ રીતે હુકમ આપવામાં આવ્યો છે અને હું હુકમ બજાવી લાવનારાઓમાં સૌથી પહેલો છું.”

ઇબ્રાહીમ (અ. સ.)નો હાથ હાથો અને આકાશી જગતના તમાશબીન ફરિસ્તાઓના ‘અલ્લાહુ અકબર ! અલ્લાહુ અકબર ! અલ્લાહુ અકબર ! અલ્લાહુ અકબર !’ લાઘવાહા ઇસ્લાહાહુ વસ્લાહુ અકબર ! અલ્લાહુ અકબર વલિસ્લાહિલ હમ્દ !”ના નારાઓથી ઉભય

જમત ગાજી ઉઠ્યા. ઇઆહીમ પોતાના પ્રિય પુત્રની લાશને ખૂનમાં તડપતી દેખવા માટે આંખો ખોલે છે તો વસ્તુસ્થિતિ તદ્દન ભુલી જ રહે છે. જરી એક દુમ્યાની ગર્દન ઉપર ચાલી ચુકી હતી અને ઇસ્માઇલ (અ. સ.) સ્મિત કરતા ઉભા હતા. તેમનો ચહેરો નુપ્પુવતના નૂરથી રવચ્છન હતો.

આકાશ ઉપરથી નાઝિલ થનારા ફરિસ્તાએ કહ્યું કે: “અલ્લાહ તઆલાને તમારા બચ્ચાના ખૂન, ગોસ્ત અને પોસ્તની ઝરત ન હતી, તે તો તમારી કનેથી તેના હુકમની તાબેદારી ધચ્છતો હતો અને તમે એ કસોટીમાં કસાઇ પુરા ઉતર્યા છો એટલે તમારા પરવરદિગારે કુખાની માટે આ દુમ્યો મોકલ્યો છે અને હું તમને તમારી પત્નીને અને તમારા ભાગ્યશાળી પુત્રને અલ્લાહની ખુશીનો પયગામ સંભળાવવા આવ્યો છું !” બાપ બેટા અલ્લાહની રઝામન્દીનો પયગામ સાંભળી સિજદામાં ઝુકી પડ્યા અને આકાશ પાતાળ તકબીર અને તહલીલથી ગાજી ઉઠ્યા.

પૃથ્વીની સપાટી ઉપર આ પહેલ વહેલી ઇંદે કુખા અર્થાત્ લોગ-ઇંદ હતી, જે ખલીલુલ્લાહના ઘરમાં ઉજવાઇ અને હવે ખલીલુલ્લાહ (અ. સ.)ની અવલાદના ઘરે ઘરમાં, વર્ષ વર્ષે દુન્યાને ખૂણે ખૂણે ઉજવાય છે.

હજરત યુસુફ (અં) ને અર્પણ

[ઈન્સાન કસોટીમાં ફરિશ્તો દેખાયો]

મિસ્તની રાજધાનીમાં વેપારીઓનો સંઘ શામ, કન્ઝાન, ફેલિસ્તીન અને એશિઆના બીજા શહેરોનો માલ લઇ આવી હોંઠ્યો. મિસ્તવાસીઓ એશિઆની નવાઇઓ ખરીદવા બાજારમાં એકઠા થવા લાગ્યા. વેપારીઓના માલમાં દસ બાર વર્ષનો એક પંદ્રમુખી છોકરો પણ હતો, જેના લલાટ ઉપર નસીબનો સિતારો ધમકી રહ્યો હતો અને જેના રૂપરંગ અને ચાલચલણ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાતું હતું કે તે કોઇ ઉચ્ચ ખાનદાનનો નબીરો છે, જેને તેના મા બાપે ધણાજ લાડપાડથી ઉછેર્યો છે. પરંતુ દુર્ભાગ્યે તેની માળે એ દશા થઇ ગઇ છે, કે વેપારીઓ તેને બહુજ નજીવી ઠીમતે વેચી નાખવાને આવૂર છે.

મિસ્તનો અઝીઝ પણ આ બાજારનું અવલોકન કરી રહ્યો હતો; તેની નજર તે ખૂબસૂરત છોકરા ઉપર પડી જેની આસપાસ મોકોની ઠંઠ ઝામી હતી. છોકરાના અનુપમ સૌંદર્યે તેનું દિલ હરી લીધું, પરિણામે તેણે કાફલાવાળાઓ પાસેથી તે છોકરાને કોડીના રૂલે ખરીદી લીધો. અઝીઝની પત્ની જેને સંતાનનું સુખ ન હતું, તે છોકરાને જોઇ હૃષ્ઠીલી બની ગઇ. પતિ પત્નીએ તેને પોતાના કુત્ર તરીકે પાળવાનો નિશ્ચય કરી લીધો.

એમ યુસુફ અઝીઝના ધરમાં પહોંચ્યા. ત્યાં ટુંક સમયમાંજ તેમનો દરજ્જો ધણોજ વધી ગયો અને તેના આગમનની બરકતથી તે ધરમાં અસ્લાહની કૃપાવૃષ્ટિ પણ પહેલાં કરતાં અનેકગણી થઇ. અઝીઝ એ બરકતથી ખૂબ ખુશ થયો.

યુસુફ યૌવનના આંગણમાં પ્રવેશ્યા અને જેમ જેમ તેમનું યૌવન ફળતું ગયું, તેમ તેમ તેમનું સૌંદર્ય પણ વધતું ગયું.

માનવ-સ્વભાવ એક એવી ગુંચ છે જેનો ઉકેલ વિજ્ઞાનીઓ આજ લગી કરી સક્યા નથી અને તેમાં વળી માનવ જાતિના કોમળ વર્ગની પ્રકૃતિ તો કંઈ એવી અણુઉકેલ સમસ્યા છે, કે જે પહેલાં તો કોઇની સમજમાંજ બેસતી નથી. અઝીઝની પત્ની જેને પોતાના પુત્ર તરીકે ઉછેર્યો હતો તેના ઉપરજ મોહી પડી અને યુસુફ સાથે ગેરવર્તણૂક આદરી બેઠી. પોતાની મનકામના તૃપ્ત કરવાની તેને તાલાવેલી લાગી. પ્રથમ તો તેણે અવનવા ચેનચાળા અને હાવભાવ વડે યુસુફનું મન હરી લેવાના નિષ્ફળ પ્રયાસો કરવા માંડ્યા, પરંતુ જ્યારે તેણે જોયું કે તે પોતાની આંખો સુધ્ધાં શરમના મારે અને ભારે ઉપર ઉઠાવતા નથી, ત્યારે તે છેલ્લે પાટલે બેસી ગઇ અને લાજ શરમને કારે મુકી યુસુફ (અ. સ.) સાથે છેડછાડ કરવા લાગી.

યુસુફ જ્યારે તેની જાળમાં ન આવ્યા અને તેને ઉઠ્યા શરમ હયાનાજ ઉપદેશ કરતા રહ્યા ત્યારે એવા નકારથી તે અવરતની અંતર-લાલ વધુ સતેજ થઇ. પરિણામે તેણે નિશ્ચય કરી લીધો, કે “આ નવયુવાનની પવિત્રતા ઉપર લાંછન લગાડીનેજ રહીશ. એને પરાણે પણ પાંસરો કરીશ.”

એક દિવસે યુ.સુ.ફે કોઈ કામસર ઓરડામાં ગયા, જ્યાં એકાંતનો લાલ લાલ અઝીઝની પત્નીએ તેમને ઘેરી લાઇ, પ્રેમની ઇંદ્રજાળ પાથરી. યુ.સુ.ફેની જીભ નકારનુંજ રટણ કરતી હતી. તેમણે કહ્યું : “તમારા ધણીએ મ્હને પોતાના પુત્ર તરીકે પાળી પોષા મ્હોટા કર્યો છે અને ધરના માલિક પેઠે મને આજ લગી રાખ્યો છે. હું કદી પણ લૂણુ હરામ બનીશ નહિ અને તેની અમાનતમાં ખિયાનત કરીશ નહિ. એટલું કહી તેઓ તે અવરત તરફથી પોતાનું મુખ ફેરવી લઇ દરવાજા ભણી દોડ્યા કે કેમે કરીને આ નિર્ભજ અવરતના પંજમાંથી છટકી છુટે. અઝીઝની પત્ની તેમની પછવાડે દોડી અને તેમના પહેરણનો પાલવ પકડી પોતાની તરફ ખેંચવા લાગી. ખેંચતાણમાં પાલવ ફાટી ગયો. એટલામાં દરવાજામાંથી અઝીઝ ઘરમાં દાખલ થયો. ધણીને જોતાંજ તે ધ્રૂજી ગિડી, પરંતુ પોતાના બચાવ ખાતિર સ્ત્રી-સ્વભાવની ખીજી શક્તિઓ પણ જગૃત થઇ ગઇ. ધણીનું મોઢું જોતાંજ તેણે ફેરવી તોલ્યું અને યુ.સુ.ફેને ધડાધડ ગાળો ભાંડવા લાગી ! પોતાના ધણીને ચોકખા શબ્દોમાં કહી દીધું કે યુ.સુ.ફે મારા ઉપર બળાતકાર ગુજારવાના ધરાદાથી આગળ વધ્યો હતો. પત્નીની એવી વાતો સાંભળી અઝીઝના ગુસ્સાનો પાર રહ્યો નહિ. તે ચાબૂક લઇ યુ.સુ.ફેને મારવા જતો હતો, એવામાં યુ.સુ.ફે પોતાની દશા કહી સંભળાવી મહેલમાં હોહાકાર મચી ગયો હતો. ધરવાલા ભેગા થઇ ગયા હતા. તેઓ તે ચાલાક સ્ત્રીના આદેશ તથા ભોળા નવયુવાનના નિર્દોષપણના ઇકરારનો તમાશો જોઇ રહ્યા હતા. છેવટે તેમાંના એકે અઝીઝને કહ્યું કે : જો યુ.સુ.ફે પહેરણ પાછળથી ફાટ્યું હોય, તો ગુનોહ તારી પત્નીનો છે અને જો આગળથી ફાટ્યું હોય તો યુ.સુ.ફેનો.

યૂસુફનું પહેરણ તપાસવામાં આવ્યું તો અઝીઝને તેમની પાકદમની અને પવિત્રતાની સંપૂર્ણ ખાત્રી થઈ ગઈ અને તેણે પોતાની પત્નીને તેના નાપાક ઇરાદા માટે સખ્ત ઠપકો આપ્યો. એટલેથીજ વાત ગઈ મુઝરી થઈ ગઈ.

પરંતુ આ બનાવ પછી પણ તેણે યૂસુફને પોતાના પ્રેમપાશમાં ફસાવવાના પ્રયત્નો ચાલુ રાખ્યા. તેની પ્રેમની કથા ધરતી લોંડીઓ દ્વારા શહેરની ઉચ્ચ સોસાયટીમાં પણ ફેલાઈ ગઈ અને અઝીઝની પત્નીની સહેલીઓ તેને એક ગુલામ સાથે ઇશ્કબાઝી કરવાના મેણા ટાણા સંભળાવવા લાગી. ત્યાર પછી તો તે પોતાની જાણબેદુ સખીઓને યૂસુફ (અ. સ.)ના સૌંદર્ય અને યૌવનની વિગતો પ્રશંસા-ભર્યા શબ્દોમાં કહી સંભળાવતી, પરંતુ તેઓ એમ કંઈ માની લેવા વાળી થોડીજ હતી ? પહેલાં તો તેમને એ વાતનીજ ખાત્રી થતી ન હતી કે એક નવયુવાન એટલો સદાચારી થઈ સકે છે અને એક ગુલામ બચ્ચામાં એટલેટલા ગુણો અને આકર્ષણો હોઈ સકે છે—અને તે પણ એવા કે અઝીઝની પત્ની અથવા તો બીજી કોઈ શરીરફાદી તેના ઉપર મોહી પડે. બીજું તેઓ એ વાત પણ માનવાને તૈયાર ન હતી કે કોઈ નવયુવાન કોઈક રૂપાળી સ્ત્રીના હાવભાવ સ્થામે પણ મજબૂતી સાથે અડગ રહી સકે.

અંતે યૂસુફની કસોટી માટે એક દિવસ મુકર્રર કરવામાં આવ્યો. તે દિવસે અઝીઝની પત્નીએ પોતાની બહેનપણીઓને ઘણા ઠાઠમાઈ સહિત શાહી દબાવત આપી. મિસ્ત્રના, સરદારોની વહુઓ, પુત્રીઓ અને બીજી ઉચ્ચ ખાનદાનની અવરતોને પણ નોંતરવામાં આવી હતી. અઝીઝની પત્નીએ મિહમાનોની પરોણાચાકરીનું કાર્પ

યૂસુફને સોંપી દીધું, જેથી કરીને અવરતો તેને બરોબર નિહાળી સકે અને તેમને પોતપોતાની ઇંદ્રજાલમાં ફસાવવાની મનમાનતી કોશિશો કરી છૂટે. દસ્તરખવાન બિછાવવામાં આવ્યું અને બધા પરોણાઓ જમવા બેસી ગયા. યૂસુફ તેઓની સેવામાં ઉભા હતા, પરંતુ શર્મથી તેમની આંખે ભોંય ઉપર જ ચોંટલી હતી. અવરતોએ આ નવયુવાનની લાજ દૂર કરવાના પ્રયત્નો કર્યા. જ્યારે તેમની અધી વાતો નિષ્ફળ ગઈ ત્યારે તેઓમાંથી ધણી અવરતોએ તો ફળ કાપવાની છરીઓથી પોતાના હાથ કાપી નાખ્યા અને આશિકાના ખુશામતથી યૂસુફ (અ. સ.)ને કહેવા લાગી કે તમારા સૌંદર્ય અને જમાલે અમને એટલા તો બેભાન બનાવી રાખ્યા છે કે અમારા શરીરો પણ સાવ લાગણી સ્ત્રતા થઈ ચકા છે!

મિસ્ત્રની લલનાઓના આ ચેનચાળા નિષ્ફળ ગયા અને યૂસુફે કોઈની તરફ એક આંખ સુધ્ધાં ઉપાડી નહિ. પરિણામે બધાએ એકમતે ચૂકાદો આપ્યો કે આ નવયુવાન માનવ જાતિમાંથી નથી, પરંતુ કોઈ આકાશી ફરસ્તો છે, જેના ઉપર અમારા સૌંદર્ય કે હાવભાવનો જાદૂ ચાલી સકતો નથી.

અઝીઝની પત્ની આ ફરિસ્તા રૂપી ઇન્સાનને છેવટની કસોટીએ ચઢાવી હતાશ અને નિરાશ થઈ ગઈ. તેણે હવે યૂસુફને ઠેકાણે લાવવા બીજી યુક્તિ હાથ ધરી : તેણે તેમને કારાગૃહમાં મોકલવાની ધમકીઓ આપી. પરંતુ જ્યારે તેણે જોયું કે આ ધમકીઓમાં પણ તેઓ નથી આવતા, ત્યારે પોતાના ધણી એ કપ્પુ સંભળાવી દીધું, કે હું આ ગુનામથી હવે તો કંટાળી ચુકી છું અને માત્ર એક જ શરતે આ ઘરમાં રહી સકું છું કે તેને ખ્યદનાં નાખવામાં આવે.

અઝીઝ યૂસુફને બહુજ ચાહતો હતો અને ઠેર ઠેર તેમની નેકી, પરહેઝગારી, સદાચાર અને સાદગીના વખાણ કરતો હતો. તેણે પોતાની પત્નીને રાઝી રાખવા માટેજ યૂસુફને નિર્દોષ ગણુવા છતાં પણ કારાગ્રહમાં નાખી દીધા. યૂસુફે આઝાદી કરતાં પણ ક્યદખાનાને વધુ પસંદગી આપી, કારણ કે તેઓ એ ઘરમાં તો શયતાની હુમલા-ઓથી સદા ધેરાયલા રહેતા હતા.

ક્યદખાનામાં વર્ષો વીતી ગયાં અને કોઇએ આ નિર્દોષ નવયુવાન વિષે કંઈ પણ પૂછપરછ કરી નહિ. યૂસુફની નેકદિલી અને સવ્યાસ કારાગ્રહમાં મશ્હૂર થઇ ગઇ અને બધા ક્યદીઓ તેમને માનની નક્કરે જોવા લાગ્યા. બધા પોતપોતાના દુઃખ દર્દ તેમને સાંભળાવતા અને તેમની નેક વાતો સાંભળી તેમની સંગતમાં એક પ્રકારની રાહત અને શાન્તિ અનુભવતા. મિસ્ત્રના પાદશાહના એ ચાકરો પણ કોઇ વાંકસર તેમની સાથે મુસીબતો ઝીલી રહ્યા હતા. એક રાત્રે તેઓએ અર્થસૂચક સ્વપ્ના નિહાળ્યા અને સવારે તેમણે યૂસુફને પોતપોતાના ખવાબની તઅખીર પૂછી. યૂસુફની તઅખીર-શક્તિના બનાવો એ પહેલાં પણ ચર્ચાઇ ચૂક્યા હતા. પાદશાહના એક ચાકરે કહ્યું કે સ્વપ્નામાં મેં મહારા માથા ઉપર રોટલીનો એક થાળ જોયો કે જેના ઉપર ચીલો અને કાગડાઓ પડા પડી કરી રોટલીઓના ટુકડાઓ ઉપાડી ઉપાડી ઉડી જાય છે. બીજાએ કહ્યું કે હું સ્વપ્નામાં દ્રાક્ષને નીચેવી રસ કાઢી રહ્યો હતો. બન્ને ક્યદીઓના સ્વપ્ના સાંભળી યસુફે તેમને બીજે દિવસે ખરી તઅખીર કહેવાનું વચન આપ્યું.

બીજે દિને તેમણે કહ્યું : “કે જેણે સ્વપ્નામાં અંગૂરનો રસ કાઢ્યો છે, તે ફરીવાર પાદશાહનો ખાસ દરબારી બની રહેશે અને

જેણે પોતાના માથા ઉપર રાટલીઓની થાળ જોઈ છે, તેને શળી ઉપર લટકાવવામાં આવશે અને ચીલો તથા કાગડાઓ તેના માથાનો ખોસ્ત પીંખી ખાશે.”

યૂસુફે તઅબ્બીરો દેખાડ્યા પછી દરબારી બનવાવાળા માણસને કહ્યું કે જ્યારે તમને તમારી પહેલી પત્ની મળે ત્યારે તમારા બાદશાહને મ્હારી યાદ અપાવી કહેજો કે એક નિર્દોષ માણસ માત્ર અવરતોના કાવાદાવાઓને લીધે જેલમાં સબડી રહ્યો છે.

થોડા દિવસોમાંજ શાહી કોર્ટે આ બંને ખાદિમોના કેસનો ચુકાદો બહાર પાડ્યો અને યૂસુફની બચાવ કરેલી તઅબ્બીરો મુજબ એક વળી પાછો બાદશાહનો ચાકર બની ગયો અને બીજાને શુળી ઉપર ચઢાવી દેવામાં આવ્યો.

ખાસ દરબારી બનવાવાળો માણસ કારાગ્રહમાંથી બહાર નીકળી યૂસુફનો સંદેશો ભૂલી ગયો અને યૂસુફે કેટલાક વધુ વર્ષો જેલમાંજ કાઢ્યા.

એક વેળાએ મિસ્તના બાદશાહે રાત્રિના ઘેર અંધકારમાં એક અર્થમુચક સ્વપ્નું જોયું અને સારે ઉઠી દરબારીઓને તેની વિગત કહી સંભળાવી. સ્વપ્નું ગુચ્ચવણુભરેલું હોવાથી શાહી નુજ્જુમીઓ અને જ્યોતિષીઓ તેનો સંતોષકારક ઉકેલ કાઢી સકયા નહિ. જ્યારે બાદશાહને હવે એક ખાસ તઅબ્બીર દેખવાવાળા નિષ્ણાતની ઝરર પડી, ત્યારે તે ખાસ દરબારીને પોતાની જેલનો સાથી યાદ આવી ગયો. તેણે બાદશાહને પોતાના સ્વપ્નાની હકીકત કહી સંભળાવી કે ડયદખાનાની અંદર એક અતિ નેક મર્દ પડ્યો છે. તેજ આ

સ્વપ્નાની ખરી તઅખીર દેખાડી સકે એમ છે. પરિણામે બાદશાહની પરવાનગીથી તે કચદખાનામાં ગયો, યસુફને મળ્યો અને પોતાની ભૂલ બદલ મુઆશી ચાહી, બાદશાહનો ખ્વાબ સંભળાવ્યો કે બાદશાહે સાત જાડી મોટી ગાયોને સાત દુબળી પાતળી ગાયોના શિકાર બનતી જોયા પછી સ્વપ્નામાંજ સાત લીલા સાંઠા જોયા અને સાત સાવ સુકકા.

યસુફે (અ. સ.) કહ્યું કે એના અર્થ એ થાય છે, કે મિસ્ત્રમાં પહેલાં સાત વર્ષ લીલાલહેરના આવશે અને પછીના સાત વર્ષોમાં એક કારમો દુકાળ પડશે. લોકોએ ખુશહાલીના સાત વર્ષોમાં જેટલો પાક ભેગો કર્યો હશે તેજ દુકાળમાં કામ આવશે. એટલે મિસ્ત્રવાસી-ઓને જોઈએ કે પહેલાં સાત વર્ષોમાં ઝરરત કરતાં જેટલો વધુ પાક થાય તે તે સાંઠા કે ટુંઠાઓમાંજ એકઠું થવા દે.

તઅખીર પૂછી તે દરબારી બાદશાહ પાસે પહોંચ્યો, જે સાંભળી બાદશાહ પણ ઘણોજ ખુશી થયો અને એવા ખુદાદાદ દિમાગ રાખવાવાળાને કચદખાનામાંથી કાઢી પોતાની પાસે લઈ આવવાનો હુકમ આપ્યો.

બાદશાહના કારભારીઓ છુટકારાની ખુશખબર લઈ યસુફ (અ. સ.) પાસે પહોંચ્યા. તેમણે કહ્યું કે : “બાદશાહ સલામતે પહેલાં તે મહાન તે ગુનાહની સંપૂર્ણ તપાસ કરી લેવી જોઈએ કે જેની શિક્ષામાં હું આ કચદની સજા ભોગવી રહ્યો છું અને મહારી ચાલચલગત વિષે તે અવરતોને પૂછવું જોઈએ કે જેમણે ભોગમની પાટી પ્રસંગે પોતાના હાથ કાપી નાખ્યા હતા.”

બાદશાહે તે અવરતોની બોલાવી બધી હકીકત સાંભળી અને છેવટે અઝીઝની પત્નીએ પણ યૂસુફ (અ. સ.) ની પવિત્રતાનો મકરાર કર્યો.

ન્યારે શાહી કોર્ટમાં યૂસુફ (અ. સ.)ની પાકદામની અને દીનદારી સાબિત થઈ ચૂકી ત્યારે તેમને બાદશાહ સમક્ષ લાવવામાં આવ્યા. બાદશાહે તેમને કોઈ પદ્ધતિ આપવા ચાહી ત્યારે યૂસુફે (અ. સ.) પાક ખાતાના પ્રધાનપદ માટે પોતાની મરજી દર્શાવી અને બાદશાહને કહ્યું, કે “હું” સ્વભાવેજ અમાનતદાર પયદા થયો છું ! એટલે અઝીઝ અને ભંડારોની વ્યવસ્થા હું સારી રીતે કરી સકીશ. પરિણામે હઝરત યૂસુફ (અ. સ.)ને આ જવાબદારીના ઓહદા ઉપર નીમવામાં આવ્યા. તેમણે પોતાની ફર્જ કેવી રીતે અદા કરી તે ઇતિહાસ-પ્રસિધ્ધ વાત છે. (અલ્લાહુમ્મ સલ્લે અલયહ.)

હજરત મૂસાની માતાને અર્પણ

[૭] ફિરઅવન મૂસા ઉછેરે છે !

સૈતમે પાછલો પહેર હતો. આકાશમાં તારલાઓ પણ એક પછી એક મંદ પડી અદૃશ્ય થઈ રહ્યા હતા. ફિરઅવનના પાટનસરે કિર નિદ્રાના વાદળો છાંય રહ્યા હતા. શહેર આખામાં શાન્તિનું સાત્રાજ્ય વ્યાપેલું હતું. તેની ભવ્ય ઇમારતો, લાંબી સડકો અને સડકો કિર પહેરો ભરનાર ઉંચા વૃક્ષો ધીર અધિકારમાં કોઈ ઉન્નત વેશનીનો ભાસ કરાવી રહ્યા હતા. ઉપાની મંદ લહેરો જે અર્ધ રાત્રે નીલ નદીના મેળનં સાથે જોડ કરતાં ટેવાયલી હતી, તે પણ કોણ જાણે ક્યાં સંતાઈ ગઈ હતી. નીલ કિનારે એક અવરત બહીકની મારી આમતેમ દેખી રહી હતી.

તેની અગલમાં એક ન્હાની સરખી પેટી હતી. જેને તે પોતાની ધડકતી છતી સાથે ચાંપતી ઉભી હતી. ક્યારેક તેની નજર નીલના વહેતા મેળનંઓ ઉપર જમતી, કે જેમાં દરેક વસ્તુ પડતાં સાથેજ તણાઈ જતી હતી અને ક્યારેક તેની દૃષ્ટિ નીલી આકાશી છત ઉપર પડતી, કે જે ટમટમતા અસંખ્ય તારલાઓથી ઝબકી રહ્યું હતું. દર્યાની માંલીઓ પાણીની સપાટી ઉપર ઉછળી ઉછળી તેમાં રહેલી અમણિત જિન્દા મખ્લૂકની સાક્ષી પુરી રહી હતી. પૂર્વ દિશામાં આકાશ ઉપર વધતી જતી સફેદી દુન્યા માટે નવી જિન્દગીનો પયગામ લાવી રહી હતી.

ત્યાં જોઈને આજીએ વળી પેટી તરફ નજર ફેંકી. આજીએ ઉપર નજર નાંખી. નીલના વેગવંતા મોઝાંઓને ડીઝી ડીઝીને જોયા અને કિનારા ઉપર ઝુકી તે પેટીને, કે જોમાં તેથી સૌથી મૂલ્યવાન મતા હતી, ધીમેથી વહેતા મોઝાંઓને હચાડે કરી દીધી. પાણીનો રેલો આવ્યો અને પેટીને તાણખણ પેઠે વહાવી લઈ ગયો.

તે અવરતની આંખોમાં અશ્રુ ભરાઈ આવ્યાં. તેના દુઃખી દિલમાંથી એક લાંબી અને ઠંડી “આહ!” નીકળી. નીલના મોઝાંઓ ઉપર ભય અને ચિંતાની જોડલી નિગાહ ફેંકી, તે શહેર તરફ પાછી ફરી.

પેટી વહેતી વહેતી ફિરઅવનના સાહી મહેલ નજીક પહોંચી, જેની મઝખૂત બીંતો નીલના ઝૂંટની મોઝાંઓને ઠુકરાવી રહી હતી.

કિલ્લાની દીવાલથી ઉતરતી વિશાળ નિસરણીઓ પાણીની સપાટી સુધી પહોંચી મોઝાંઓની અંદર ગુમ થઈ જતી હતી. ફિરઅવનની રાણી પોતાની સાહેલીઓ અને બહેનપણીઓને લઈ સહુથી નીચલા પગથીયા ઉપર આરામ ફરસી બિછાવી બેઠી હતી અને સૂર્યોદયના પાણી ઉપર પથરાતા રંગબેરંગી દૃશ્યોની મોજ લઈ રહી હતી.

મહારાણીએ દૂરથી પાણીની સપાટી ઉપર વહેતી પેટીને પોતા તરફ આવતી જોઈ, તેણે એક દાસીને કે જે તરવામાં પ્રવીણ હતી, તે પેટીને પકડી લાવવા કહ્યું.

દાસી મોઝાંઓ ગીરતી પેટી સુધી પહોંચી ગઈ અને પળવારમાં તે અમૂલ્ય ખજાનાને રાણી પાસે લઈ આવી. હવે તો રાણી

બહેનપણીઓ અને દાસીઓ બધાજ તે પેટીના ચુપ્ત ખજાનાને જોવા આતુર અને અધીરા થયા.

દાસીએ તાણું તોડી પેટી ઉઘાડી તો તેની અંદર કાપુસ અને મખમલના સુશોભિત બિજાના ઉપર સ્મિત કરતો એક ન્હાનકંડો ફરિશ્તો નજરે પડ્યો, જેનો ચંદ્રસમો ચહેરો નિહાળી, અવરતો ખુશ ખુશ થઈ ગઈ. ત્યાં સૂર્યોદય થયો અને જગત આખાને આ પનોતા બાળકના ઉચ્ચ ભાગ્યનો પયગામ લક્ષ આપ્યો.

આ ન્હાના ફરિશ્તાને જોઈ રાણીની ખુશીનો તો પાર રહ્યો નહિ તે પેટીમાંથી બચ્ચાને કાઢી પ્યાર કરવા લાગી. દાસીઓ અને સાહેલીઓ રાણીને એવા દુર્લભ શહવાર મળવા બદલ મુન્નારકબાદી આપવા લાગી.

રાણી પોતાના ખાલી ખોળામાં એક ખૂબસૂરત બાળકને ઘડી ઘડી જોઈ ખુશીથી ઉભરાઈ રહી હતી. તે બચ્ચાની મોહીની સૂરત અને તેનો ખીલતો ચહેરો રાણીના નિરાશાભર્યા અંતરમાં આશા પુરવા લાગ્યો. અવલાદ ન હોવાને લીધે તે જે અપાર દુઃખ અને શોકની ભોગ બની રહી હતી, તે આ બચ્ચાના આગમનથી એકજ સંપાટે દૂર થઈ ગયા.

તે બાળકને ખોળામાં ઉપાડી રાહી મહેલ તરફ વળી અને પોતાના ધણીને પોતાની ખુશ કિસ્મતીનો પુરાવો દેખાડવા પહોંચી.

ફિરઅવન પાસે અવલાદ સિવાય દુન્યાની બીજી નિશ્ચયમતો મવજૂદ હતી. રાણીના ગાંડપણને દેખી અને માનવ-સ્વભાવની કમઝોરીઓને વશ થઈ આ નિર્દોષ બચ્ચાને અપવાદ રૂપ ગણી તેણે ચહેરોના ઘાનથી કાપદો વાન લાગુ પાડવા દીધો નહિ. રાહી મહેલમાં

રાણી ખુશીનો આ અવસર ઉજવવા લાગી. દાસીઓ બાળકને લઇ દાયણની શોધમાં નીકળી પડી.

મહેલમાં શાહી ઠાઠમાઠથી આ બચ્ચાની દેખરેખ થઇ રહી હતી. શહેરમાં માનવની દાનવતા ઇસ્ત્રાઇલના સેંકડો નિર્દોષ બચ્ચાઓના ખૂન વહેવડાવી રહી હતી. જે ઘરોમાં પુત્રના જન્મની ખુશી ઉજવાઇ રહી હતી તેજ ઘરોમાં ફિરઅવનના જલ્દાદો સાથે શહેરમાં ફરતા સિપાહીઓ પળવારમાં માતમની સફેા બિછાવી દેતા હતા. તુરતના જન્મેલા બાળકો ઉપર પણ તેઓ ખંજર ચલાવતાં રહેજે અચકાતા નહિ.

ફિરઅવનની પ્રજા એ કવમોમાં બેઠુંચાયલી હતી. એક કુખ્તી જે મિસ્ત્રના મુળ વતની હતા અને બીજા બની ઇસ્ત્રાઇલ જેમના બાપદાદા કિન્ચ્યાનથી દેશ-ત્યાગ કરી મિસ્ત્રમાં આવી આબાદ થઈ ચુક્યા હતા. મિસ્ત્રના ફિરઅવનો પોતાની પ્રજા વચ્ચે એજ જાતિ અને મુલકી બેદ નાંખી હુકૂમત કરી રહ્યા હતા. બની ઇસ્ત્રાઇલને કુખ્તીઓના ગુલામ ગણવામાં આવતા હતા. તેઓ માટે ફિરઅવની દરબારમાં કંઈ દાદ ફર્યાદ ન હતી. તેઓની અવરતો, તેઓની ધન દવલત, તેઓના બાલબચ્ચા બધા કુખ્તીઓની દયા ઉપર અવલંબિત હતા. હુકૂમત એ વાતનું ખાસ ધ્યાન રાખતી હતી, કે ગુલામોની આ બીડમાં રહેજે વધારો ન થાય. તેને ડર રહેતો હતો. કે બની ઇસ્ત્રાઇલ કોઇને કોઇ દિવસે બળવાન બની પોતાને કુખ્તીઓના બળાતકારથી મુક્ત અપાવવાના સતત પ્રયાસો આદરશે. બની ઇસ્ત્રાઇલની ઉત્પત્તિમાં અને કુખ્તીઓના મરણોમાં દિન દિન વધારો જેમ સમયના ફિરઅવને ઇસ્ત્રાઇલી બાળકોના કલેઆમનો હુકમ

આપી સખ્યો હતો. ફિરઅવનના સિપાહીઓએ શાહી હુકમન અનુસારીમાં ઇસ્તિલાના તુરતના જ-મેલા બાળકોને મવતને ખાટ ઉતારે રહ્યા હતા અને શુલામ કવમના મહોલ્લા અને ઘરોમાં રૂદન આકંદન હરહમેશ ક્રિયામત બરપા હતી.

બની ઇસ્તિલાના સેંકડો માતમ-ઘરોમાં એક ઇસ્તિલાનું ઘર પશુ હતું. ઇસ્તિલાની પત્ની સવારથીજ કહેળું પકડી બેઠી હતી બાળકોની આ કારમી ખૂનામરડીનો વિચાર રહી રહીને અને કબજાત અવરતના જગરમાં દુઃખ દદના અસહ્ય પ્રહારો કરે રહ્યો હતો, જે કે તેના ઘરમાં કોઈ બચ્ચું ન હતું, છતાં ઇસ્તિલાન પત્ની ફિરઅવની નોકરશાહીના વિચાર કરી ધૂણ ઉઠતી હતી.

આજ સવારે આ અવરતના ઘરનું બારણું ઉઘડ્યું આ ઇસ્તિલાની પુત્રી ફિરઅવનની રાણીની દાસીઓને લઈ ઘરમાં દાખલ થઈ. દુઃખની ભારી ઇસ્તિલાની પત્ની ચોંકી ઉઠી અને અશ્રુઓ લુંછ અવનસારાઓને પહોંકની નજરે જોવા લાગી, પરંતુ તેણે તો કં જુદું નિહાળ્યું. પોતાના જે લાલ જેવા જગરના ટુકડાને પોતા દાસીની સાથેજ નીલનાં નીરને તે હવાલે કરી આવી હતી, તે એ દાસીના ખોળામાં રમી રહ્યું હતું.

આની મમતા લગડી ઉઠી તે પોતાના જગરના ટુકડા તરફ લંબાવવાની આણી ઉપરજ હતી, કે તેને શહેરમાં આવત બચ્ચાઓની કલઆમ યાદ આવી ગઈ અને પોતાના દિલને પતથ બનાવી તે પોતાની જગ્યા ઉપર બેસી રહી.

ફિરઅવનના આઠરે કહ્યું કે અમે રાણીના આ પુત્ર ખાટે એ દાસીની સોંપમાં નીકળ્યા છીએ અને આ ઉઘડીએ તમારો પત

આપ્યો છે. બચ્ચાને ખોળામાં લઇ જુઓ કે તે તમારું દૂધ પાચે છે કે નહિં ?

ઇંત્રાનની ઘણીઆણીનું કુમળાએણું દિલ પુષ્પ સમું ખીલી ઉઠ્યું અને બચ્ચું જે સવારથી ભૂખ્યું હતું, તે પોતાની કંકાડી માંનું દૂધ પીવા લાગ્યું.

ફિરઅવનના ચાકરો આ દાઢ મળી જવાથી વજ્રા ખુશી થયા અને ઇંત્રાનની પત્ની તે પુત્રના લાલન પલન માટે નિમજ્જક થઇ.

રાણીએ આ આળકનું નામ કંઇ ખીજુંજ રાખ્યું હતું, પરંતુ દાઢ અને દાઢની પુત્રી તેને મૂસા કહી બોલાવતી હતી અને અલ્લાહની કુદરતના આ કરિશ્મા ઉપર સદા આશ્રય વ્યક્ત કરતી કે જેણે ફિરઅવનના અચળ અને અટળ કાનૂનને ઠોકરે હડાવી મૂસા (અ. સ.)ને સુરક્ષિત રહેવા દીધા અને ખુદ તેના શત્રુઓના ક્ષયોએજ તેના પાલન પોષણની વ્યવસ્થા કરી આપી. જલ્દા જ્ઞાનહુ!

હજરત મૂસાને અર્પણ

[૮] ભટકતો મુસાફિર

સૂર્ય પોતાની અડધી ગન્જિલ પુરી કરી મધ્યાહને આવી પુગ્યો હતો. સીનાના રેતાળ રણનો ભયંકર તડકો પૃથ્વીની સપાટીને બાળી ભસ્મ કરી નાખવાની કોશિશ કરી રહ્યો હતો. ઉકળાટ શું હતો, જાણે આગ વર્ષા રહી હતી, સરજના એકધારી તેજ ફિરણો રણની ચળકતી રજકણોને અસહ્ય ચળકાટ આપી રહ્યા હતા.

એવા ધગધગતા રેતાળ રણમાં માત્ર એક અને એકજ પોલાદી મનોબળવાળો વીર નર મુસાફિર રેતીની એક ઊંચી ટેકરી ઉપરથી ચારે દિશામાં નજર દોડાવી રહ્યો હતો : તે જોવા ચાલતો હતો કે ક્યાંક ખજુરના ઝાડ દેખાઈ આવે તો ત્યાં જઈ આ કડક તડકાનો સમય વિતાડે અને પોતાના લાંબા પ્રવાસની થોડી પળો આરામથી ગુજારે.

નવયુવાન પ્રવાસીનું શરીર પસીનામાં તરબોળ થઈ રહ્યું હતું. પ્યાસને મારે તેનું ગળું સૂકાઈ ગયું હતું. કંઈ પ્રવાસે તેના મજબૂત બાંધાતા શરીરના ચૂરેચૂરા કરી દીધા હતા. પરંતુ તેના મનની દૃઢતા જેવીતે તેવીજ અચળ રહી હતી અને તે પેલા કિનારા પરના કાળા ઝાંઘ લણી ઝડપથી કદમ ઉપાડી રહ્યો હતો.

અડધોએક કોસ ચાલ્યા પછી તેને સંપૂર્ણ ખાત્રી થઈ ગઈ તે દુરથી દેખાતો કાળો ઝાંઘ કોઈ મૃગજન નહિ, પરંતુ ખજુરનો

બામળ હતો. તેના પગોમાં બમણું ઝેર આવ્યું. સપાટામાં રેતાવ રણુને પાર કરી તે એક પથરીલા ધોરી માર્ગ ઉપર આવી પહોંચ્યો. જ્યાં તેને ઇન્સાની આબાદીના ચિન્હો નહોતે મળે પડવા લાગ્યા.

થોડી વારમાં તે મુસાફર એજ કુવા ઉપર આવી પહોંચ્યો જ્યાં ઇન્સાનો અને હયવાનોના ટાળે ટાળાં પોતપોતાની તૃપ્તિ પ્રજાવવામાં મશ્ગૂલ હતા.

નવયુવાન મુસાફર એક ખજુરના ઝાડ તળે જઈ થાક ઉતારવો એવી ગયો. લોકો પોતપોતાની ધૂનમાં લાગેલા હોવાથી કોઈએ તેનું તરફ ધ્યાન આપ્યું નહિ.

કુવાની આજુબાજુ ભેગી થયેલી મેદનીમાં મુસાફરને એ ભોળ અને નિર્દોષ બાળાઓ પણ નહોતે પડી, જે કુવાથી થોડે છેટે પોતાના બકરા ઘેટાઓને લઈ પાણીની વાટ જોતી ઉભી હતી, કે લોકોના મેદનીથી કુવો ખાલી થાય તો પોતાના જીનવરોને પાણી પાછું અને ખભા ઉપર લટકતી ખાલી મશકો પાણીથી ભરી લે.

આ ભોળી છોકરીઓની બકરીઓ પ્યાસની મારી એચયન થઈ રહી હતી અને વારંવાર કુવા તરફ દોડી જતી હતી. પરંતુ કંઈ કાળજીના ભરવાડો પોતાના કાઢેલા પાણી નહોતીક તેમને ફરકવ દેતા ન હતા. એટલી મોટી માનવ મેદનીમાંથી તે છોકરીઓ માં કોઈનું યે દિલ પિગળ્યું નહિ.

નવયુવાન આ દોષાવ દેખી રહ્યો હતો. તેના નેક અંતરમાં અંતરમાં તે એકસ અને ત્રિયધાર છોકરીઓ તરફ દ્રષ્ટિ

ભાવના પ્રગટી અને તે અનિર્વાચ્ય ભરવાડોના સ્વાર્થપિપ્પા ઉપર અક્ષયોક્તિ કરવા લાગ્યો. એટલામાં તે નિર્દોષ બાળાઓની દયા વિનવતી નિગાહો પણ તેની ઉપર પડી. તેનાથી હવે વધુ વાર રહેવાયું નહિ. તે પગભર થયો અને કુવા તરફ વધ્યો. તેણે પહેલાં તો બાળકોઓને પુછ્યું કે તમે શા માટે એટલી પરેશાન છો? બાળકોઓએ વિવેક પૂર્વક પોતાની નીચી નમેલી નિગાહો ઉપાડી. મ્હોટી છોકરીએ સમ્યક્તાપૂર્વક કહ્યું કે અમે અમારી બકરીઓને પાણી પાવા આવ્યા છીએ. અમારા પિતા બહુજ બુદ્ધા છે એટલે અમે પોતેજ અમારા બકરા ઘેટાને ખેતરોમાં ચારવા લખ જમએ છીએ. ભીડ ઓછી થશે કે અમે અમારા જનવરોને પાણી પીવાડી મરાકો ભરી ઘરે જમ્યું, જ્યાં અમારા વૃદ્ધ પિતા અમારી વાટ જોઈ રહ્યા હશે. અંગૂઠા બુસાકિરતું દિલ ભરતું આવ્યું. તેણે પુછ્યું: “કુવો તો ઘણી વાર પછી ખાલી થશે. શું તમે ત્યાં સુધી વાટ જોતી ઉભી રહેશો?”

છોકરીએ જવાબ વાળ્યો: “જ્યાં સુધી ભરવાડો પોતાના ઘેટા બકરા અહિંથી લખ જશે નહિ ત્યાં સુધી અમને પાણી ભરવાની તક મળવાની નથી.”

અજનબીએ કુવાની આસપાસ ઘેરો ઘાલી ઉભેલી મેદની તરફ ચિહ્નકાર અને ગુસ્સાની મઝર નાખી અને કહ્યું: “ચાલો, હું તમારી બકરીઓને પાણી પીવાડું છું. જોઈ મને કોણ રોકે છે?”

એટલું કહી તે યુવાન ડોલ તરફ ધસ્યો અને જલ્દી જલ્દી પાણી ખેંચવા લાગ્યો. ભરવાડો આ કદાવર વીર નરની હિંમત જોઈ દંભ રહી ગયા. કોઈની કંઈ બોલવાની હિંમત ચાલી નહિ. મુશ્કેલી પોતાના અનિર્વાચ્ય કાંકતી કુવાની નજીક સમ આવ્યા.

છોકરીઓ ચાણી પા પરવારી ચૂકો સો આગઉંઓએ પોતાની અંકડા
જારી લીધી અને નસ્યુવાન પ્રવસી પોતાની અંકડા બુઝાવી વળી
સાંછો અંકડાની ડાંચા લગે આવી એકો.

છોકરીઓ આબારની નિગાહે મુસાફિર લાણી જોઇ વસ્તી
તરફ ચાલી નીકળી. મુસાફિર ઝાડના નીચે ઉંડા વિચારોમાં મગ્ન
થઇ ગયો.

°

°

°

ધરે પહોંચી છોકરીઓએ પોતાના વૃદ્ધ આપને તે નેક દિલ
મુસાફિરની હકીકત કહી સાંભળાવી. બુઢા આપે મોટી છોકરીને
સંબોધીને કહ્યું કે તે મુસાફિરને તમે અહિં લઇ આવી હોત તો
બિહતર થયું હોત, જેથી કરીને મહેં તેની મિહનતનું કંઈક મહેન-
તાણું આપ્યું હોત. જાવ તેને અહિં બોલાવી લાવો એટલે આપણે
તેની પરોણાચાકરીનો દક અદા કરીએ.

પિતાના એ ઉદગારો સાંભળી ઝિફરહના અંતરમાં આનંદની
લહેર દોડી ગઇ, કારણ કે જ્યારથી તે મુસાફિરને ત્યાં છોડી આવી
હતી ત્યારથી તેને વારંવાર એજ વિચાર આવ્યા કરતો હતો અને
તે અંતઃકરણપૂર્વક ઇચ્છતી હતી કે કોઇ પણ રીતે તે નેકદિલ વીર
નરને તેના ઉપકારનો બદલો આપે.

મુસાફિર અબુરના ઝાડ તળે ઉંડા વિચારોમાં ગર્ક હતો. તેને
તેની જન્મભૂમિના વિચારો ભૂતકાળમાં અસડી જતા અને તે એક
નિસાસે માખીને સ્પર્શી જતો. તેના વતનમાંથી જે અટન્ય એ તેને
દેશ-ત્યાગ માટે મજબૂર કર્યો હતો, તેની યાદ સોને સ્પર્શી રહીને

તાપતી હતી અને હવે ક્યાં જવું અને ક્યાં નહિ જવું એ પ્રશ્ન
તેને આકૂળ વ્યાકૂળ બનાવી મૂક્યો હતો. પ્રકાર પ્રકારના વિચારોમાં
પાયાં ખાઈ રહ્યો હતો અને ખજુરીની છાયા તળે ઉદાસીનતા અને
ચેતાની તસ્વીર બની બેઠો હતો, તે વારંવાર આકાશ બણી જોતો
અને તે માલિકે હકીકીની દરબારમાં, કે જેના ઉપર ભરોસો રાખી
ગોતાના ઘરબારને ત્યાંથી બહાર નીકળ્યો હતો, કરગરીને કહેતો કે :

“પરવરદિગાર ! હું તે દરેક બલાઈનો હાજતમંદ છું, જે તું
હારા રહેમતના ખજાનામાંથી મ્હારા ઉપર ઉતારે.”

મુસાફિર એવી રીતે કલ્પના સૃષ્ટિમાં ભમતો હતો, કે દૂરથી
એક ઉંચા કદની બાનુ વસ્તી તરફથી પોતા તરફ આવતી તેને
ખાઈ. તેના વિચારો વિખેરાઈ ગયા. તેણે જોયું કે આવી રહેલી
ચકિત તેજ બાળા છે, જેની બકરીઓને તેણે પાણી પીવડાવ્યું હતું.

છોકરી મુસાફિર પાસે પહોંચી અટકી ગઈ. તેની શર્માભરી
નેગાહો જમીનમાંજ ઘૂસેલી હતી. તેના અંદાજમાં તે નિર્દોષ નિર્ભયતા
હતી જે મુસાફિરે થોડી વાર પહેલાં જોઈ હતી. હમણા તે
શર્મ અને હયાની તસ્વીર બની તેની સ્થામે ઉભી હતી.

છોકરીએ શર્માલી આવાજમાં કહ્યું, “મ્હારા પિતા તમારા
પ્રકારનો બદલો આપવા ચાહે છે. હું તમને બોલાવવા આવી છું.”

એટલું સાંભળી મુસાફિરના રોમેરોમમાં આનંદની લહેર દોડી
પડી. પરંતુ પણ વાર વિચાર કરી તેણે જવાબમાં કહ્યું કે : “હું
પણ પ્રકારના મહેનતાણુ કે બદલાનો ખાદિશમન્દ નથી. મ્હે
તો માત્ર મ્હારી ફર્જ બજાવી હતી.”

“એકરીએ કહ્યું “પણ વાસ્તવ તમારા દર્શન કરવા આહે છે અને પોતે વૃધ્ધ હોવાથી અહિં આવી સકતા નથી.” મુસાફરે થોડા વિચાર પછી તેની સાથે જવાની હા કહી.

ધરે પહોંચી નવયુવાને વૃધ્ધ પુરુષને સલામ કરી. “બુઢ્ઢાએ પોતાની કમઝોર નિગાહો મુસાફરના મઝબૂત અને સુડોલ શરીર તથા તેના શરાફત સ્વચ્છ પ્રભાવશાળી ચહેરા ઉપર નાંખી, તેને આવકાર આપ્યો અને નઝદીકમાંજ પડેલી ચટાઇ ઉપર બેસવા કહ્યું.

નવયુવાને જોયું તો તે બુઢ્ઢાના ચહેરા ઉપર નેકી અને પરહેઝગારીતું દૂર ચમકી રહ્યું હતું.

બુઢ્ઢાએ મુસાફરને કહ્યું : “ હું તમારો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું, કે તમે મ્હારી બચ્ચીઓની મદદ કરી. અઘાહ-તઆલા તમારી મદદ કરે. કહો ક્યાંથી આવી રહ્યા છો ? ક્યાં જન્મ રહ્યા છો ? ”

મુસાફર : “હું મિસ્ત્રથી આવી રહ્યો છું અને જ્યાં કિસ્મત લખ જશે ત્યાં ચાલ્યો જમશ” એટલું કહી તેણે એક ઠંડો શ્વાસ લીધો.

બુઢ્ઢો : “બેટા ! કહો તો ખસ કે તમે કોણ છો અને તમારા પ્રવાસનો હેતુ શો છે ?”

મુસાફર : “મ્હારું નામ મૂસા છે. હું ઇઆનનો પુત્ર છું, જે ઇસ્લામની અવલાદ હતા. અમારું વતન કિન્આન છે, પરંતુ અમારા આપદાદા યૂસુફ (અ. સ.)ના સમયથીજ મિસ્ત્રમાં આવી આબાદ થયા. મિસ્ત્રનો બાદશાહ ફિરઅવન અમારા ઉપર ઝુલ્મ કરે છે. હું તેના ઝુલ્મથી નબત મેળવવા અહિં આવી નીકળ્યો છું.”

“હો : હું જાણું છું કે તમારી કામ મિત્રીઓની મુલાકાત છે અને ફિરિયાવન તમારો લેવા લાવવામાં છે હાથે વિધિ પ્રકારના બળાકારની ભાગ બની રહી છે. પરંતુ તમે એટલું તો જણાવો કે તમે પોતે એવી કઈ અંતર મુસીબતને કારણે પોતાની કવમનો સાથ છોડી દીધો ?”

મૂસા : “જે દિવસે યસા મિલતા બાગરમાં એક કુપ્તી એક ઈસ્તિમ્મલને બેરહમીથી મારી રહ્યો હતો. ઇસ્તિમ્મલે મારી મદદ માંગી મહને કુપ્તીના બળાકાર ઉપર ગુસ્સો આવ્યો અને મહેં ગુસ્સાના આવેશમાં તેને લમણામાં એક મુકકો માર્યો, કે જેની મારથી તે મરી ગયો. આગલા દિવસે મહેં ખુબ મળી કે ફિરિયાવનના દરબારીઓ કુપ્તીનો બદલો લેવાના ત્રાગડા રચી રહ્યા છે અને મહેં ફાંસીને માંચડે ચઢાવવા ઇચ્છે છે. હું જાન બચાવવા ત્યાંથી અહિં નાસી આવ્યો છું અને નવ દસ દિવસથી ભટકી રહ્યો છું.”

મુકકાએ કહ્યું કે : “બેટા ! ગભરાવવાની કોઈ વાત નથી. ગામડાઓ ઉપર ફિરિયાવનની હુકમત નથી. તમે તદન નિર્ચિંત થઈ જાઓ. તમારી જાન અહિં સુરક્ષિત છે.”

મૂસા : “ પરંતુ મારી કવમની જાન અને ઇજ્જત તો મંદદુઃખ નથી.”

આ વાતો થઈ રહી હતી તેટલામાં ઝિક્રાએ ખાણું ખાણું અને મૂસાએ—જે સવારથી જૂખ્યા હતા—અલાહના શુક્ર અદા કરી ભોજન લીધું. છોકરીએ નવયુવાનની બધી વાતો ધ્યાનપૂર્વક સાંભળી લીધી હતી. તેને આ ભટકતા પ્રવાસી ઉપર દયા આવી. તે મુસાફરને ખાણું આપી પોતાના આપ પાસે ગઈ અને કહેવા લાગી

કે : અબ્બા! આજ ઉચિત ધારો વે. આ પહેલેથીને અમમ્મે ત્યાં નોકર રાખી લઇએ. એ કામકાજ માટે મજબૂત પણ છે અને નેકદિલ તથા ચરીફ પણ છે.”

બુદ્ધો શયખ પુત્રીની આ સૂચના સાંભળી ચૂપ રહ્યો. તે કોઇ જુદાજ વિચારમાં પડ્યો હતો. મુસાફર જમીને પરવાર્યો તો શયખે પુછ્યું : “ખેટા! ક્યાં જવાને ધરદો છે? ક્યાં ક્યાં બટકતા રહેશો?”

મૂસા : “હું મ્હારા અરલી દેશ કુઆતમાં જઇ રહ્યો છું. મ્હારા દાદા ઇસ્લામલના ધરને આબાદ કરીશ.”

શયખ : “હું પણ ઇઆહીમ (અ. સ.)નાજ વંશમાંથી છું. શું તમે તમારા કાકાને ધેર રહેવું પસંદ કરશો?”

મૂસા (અ. સ.) ચૂપ રહ્યા અને તેમની બેચયન નિગાહો પાસંજ ઉભેલી યુવતી ઉપર પડી. શયખે પોતાની પુત્રીને આરામ કરવા કહ્યું અને તે પોતાની બહેન રાહિલા સાથે ચાલી ગઇ.

શયખે મૂસા (અ. સ.)ને સંબોધી કહ્યું “હું ઘણોજ ઝઘંક થઇ ગયો છું. મ્હારી જિન્દગીના હવે થોડાજ વર્ષ બાકી છે. તમે ઇઆમલી વંશના નેક નવયુવાન છો. હું ચાહું છું કે તમે મ્હારી પાસે રહો અને તમારા કાકાના ધરને પોતાનુંજ ધર સમજો.”

મૂસા : મ્હને તમારા જેવા મહેરબાન બુઝુર્ગની ખિદમત કરવાથી શો ઇન્કાર હોઇ સકે?”

શયખ : “હે ઇઆમલના પુત્ર ! શું તમે તમારા કાકાની આઠ દસ વર્ષ સુધી ખિદમત કરવા માટે રાઝી છો?”

મૂસા : “હું તમારા પ્રત્યેક હુકમને અજીવવા હરદમેશ તૈયાર છું.”

શયખ: “કોતમે એ વાત ઉપર નાચી છે તો” હું તમારા લગ્ન મહારી જિદરા સાથે કરી દમશ.”

જિદરા વરડાની પેલી પાર ખજુરીની છાયા તળે ઉભી હતી. મૂસા (અ. સ.)ની નજર વરડાને ચીરતી ત્યાં સુધી પહોંચી તો તેમને તેના ખૂબસૂરત ચહેરામાં તે જલ્વાની જમાલી શાન નજર આવી, જેની જલાલી શાન તૂર ઉપર તેમની વાટ જોધ રહી હતી.

મૂસા (અ. સ.)ની બધી મુસીબતો એકજ સપાટે દૂર થઇ ગઇ. તેમનો ચહેરો હર્ષાવેશમાં તમતમી ઉઠ્યો, અનુલવી શયખે તેના ચહેરાના આ બધા ફેરફેર ધ્યાનપૂર્વક નિહાળી લીધા અને સ્મિત કરી ખામોશ રહ્યો.

બીજા દિવસે ગામડાવાળાઓને ખબર પડી ગઇ કે શયખનું ઉજ્જડ દેખાતું ઘર આખાદ થઇ ગયું છે અને જિદરાને એક દેશપારના મુસાફર સાથે લગ્નગાંઠે જેડી દેવામાં આવી છે.

હાઝરત સુલયમાનને અર્પણ.

[૯] સપ્તાની રાણી

ઈન્સાનના રાત દિનના અણુથક પ્રયાસોએ આદમ (અ. સ.)નાં દુન્યવી વસવાટના હઝારો વર્ષ પછી પૃથ્વીની વસ્તુઓના ધણા મોટા ભાગને વશ કરવામાં સફળતા મેળવી હતી અને આદમની અવલાદ પ્રાણી, પશુ અને પક્ષા પાસેથી ઇન્સાની અને શ્રેષ્ઠતાની ખંડણી વસૂલ કરી રહી હતી આકાશ અને પાતાળના તત્વોની સેંકડો ગુપ્ત ઝાંદિરી શકિતયો ઉપરાંત પવન અને આંધી પણ ઇન્સાનની ઇચ્છાને તાબે થઈ રહી હતી. આકાશી પુસ્તકોમાં ખુદાના જે અરશુઝીદા નખીને હાઝરત સુલયમાન ઇબ્ને દાવુદ (અ. સ.)ના નામે ઓળખાવવામાં આવ્યા છે, તે માનવ-પ્રભાવ અને ગૌરવની પ્રતિમા હતા.

વાદીઉન્નમલના વિશાળ મયદાનમાં, આદમ (અ. સ.) ની અવલાદના દમદમા અને દમામનું એક પ્રભાવશાળી પ્રદર્શન ભરાવવાનું હતું. મયદાનમાંથી ઘાસ પાન કઢાઈ રહ્યા હતા. લશ્કરની આવજા માટે સડકો બની રહી હતી. મયદાનને સપાટ કરી તંબુઓ અને બેઠકો માટે ઝમીન તૈયાર થઈ રહી હતી અને મયદાન વચ્ચે વહેતી સરિતાને ન્હાની ન્હાની નદીઓમાં કાપી પ્રત્યેક દિશામાં પ્રસારી દેવામાં આવી હતી.

થોડા દિવસમાં તે મયદાન “ રજકે ઇરમ ” થઈ ગયું અને સુલયમાન (અ. સ.)નું લાવલશ્કર ઇન્સાની શ્રેષ્ઠતા અને સમ્પત્તાની

વિજય પતાકા ફરકાવતું આ ખીણની અંદર દાખલ થવા લાગ્યું : જાંટ, ખચ્ચર, ગધેડા, ઘોડાના ટોળાં, પાયદળની ટુકડીઓ, ઘેટાં, બકરાં અને બીજા ચોપગા જાનવરોના જથ્થાઓ ખીણના મયદાનમાં ઉતારા માટે પોતપોતાની ખાસ જગ્યાઓ ઉપર જઈ પહોંચ્યા. ગેંડા, વાઘ, ચિત્તા અને એવા બીજા અનેક પ્રકારના જંગલી પ્રાણીઓ ઇન્સાનની તાબેદારીના ચાખકા હેઠળ પ્રદર્શન માટે રવાના થયા. વિષ વિષ પ્રકારના શિકારી પક્ષીઓ તથા કબૂતર, તીતર જેવી વિવિધ હવાઈ મજલૂક પ્રદર્શનમાં ભાગ લેવા ઇન્સાની હુકમતના જયનાદો પોકારતી ખીણ ભણી ચાલી નીકળી અને સુલયમાન (અ. સ.)ને ઉડતો તખ્ત આ નવા ફિરદવસ ભણી રવાના થયો.

તખ્તે સુલયમાની, જે ઉપર દુન્યાનો સૌથી મહાન તાજદાર બિરાજમાન હતો, તે ઇન્સાનના કદ જેટલી ઉંચાઈ ઉપર ઉડી રહ્યો હતો. પાછળ દરબારીઓની દબદબા ભરી સવારીઓ હતી, જેની પછવાડે જાંટ સ્વારો, ઘોડેસ્વારો અને પાયદળો સંપૂર્ણ સામાન અને શસ્ત્રગારમાં સજ્જ થઈ ઘણાજ દમામ સાથે ચાલી રહ્યા હતા.

તખ્તે સુલયમાની, તે સ્વર્ગીય ખીણમાં આવી પહોંચ્યો અને શહિનશાહની નજરો કીડીઓના એક ટોળા ઉપર પડી, જેમાં માનવ સમૂહના આગમનથી ગભરાટ ફેલાઈ ગયો હતો અને કીડીઓ આભરી ગાભરી બની ન્હાસ ભાગ કરી રહી હતી. શહેનશાહે કીડીઓના આ રમખાણને જોઈ સિંહાસનને રોકી લીધું. શહેનશાહે ઉડતા તખ્ત ઉપરથી ઉતરી અલ્લાહના દરબારમાં શુકનો સિજદો અદા કર્યો અને પોતાના દરબારીઓને સંબોધી કહ્યું :

“દરબારીઓ! માલિકે હકીકીએ પોતાની કૃપા વૃષ્ટિ અને અમિદૃષ્ટિથી જે અસંખ્ય નિઅમતો આપણને અપ્પશી છે, તે ઉપર

જેટલો ગર્વ કરીએ તેટલો ઓછો છે આજે આપણો દુનિયા અને દમામ અદલાદલ તઆલાની સૃષ્ટિ અને સૃષ્ટિ ઉપર જીવતી અને રહેતી પ્રત્યેક વસ્તુ ઉપર જામી ચુક્યો છે. ઇઝ્ઝત અને ઝિલ્લત કે માન અને અપમાનના તે માલિકના એહસાનો ક્યાં લગી ગણ્યુ? પૃથ્વીની સપાટી ઉપરની આ સહુથી ન્હાની મખ્લૂક કીડી પણ આપણા ગૌરવ અને પ્રભાવની સાક્ષી પુરી રહી છે અને એ કીડીઓ એક બીજાને કહી રહી છે કે સુલયમાન અને તેના લશ્કરે વાદીઉત્તમ્બ ઉપર ચઢાઇ કરી દીધી છે ન થાય કે આપણે તેમના પગ તજે ચગદાઇ. છુંદાઈ જમએ અને તેમને આપણી હસ્તીની ખજર સુધ્ધાં પડે નહિ: એટલે ચાલો આપણે પોતપોતાના દરોમાં સંતાઇ જમએ.” શહેનશાહે કહ્યું: “હું આ ગૌરવ અને પ્રભાવ ઉપર મગર નથી. પરંતુ મહારા પરવરદિગારને નમ્રતાપૂર્વક વિનંતિ કરું છું કે તે પોતાની મહાન કુદરત વડે મ્હને નેક કામોની તવરીક આપે અને પોતાના ફઝલોકરમથી મ્હને પોતાના નેક અંદાઓમાં સામિલ કરી લે.”

આ હુંક બાપણ પછી, જે દરમિયાન કીડીઓને પોતાના દરોમાં સંતાઇ જવાની તક મળી હતી, સુત્રયમાન (અ. સ.)નો તખ્ત આગળ વધ્યો, અને લાવલશ્કર સહિત મયદાનમાં પડાવ નાખ્યો.

પહેલે દિવસે શહેનશાહે સૈન્યનાં તપાસ શરૂ કરી. ત્યાર પછી તંજુ, માલ સામાન, સામગ્રીઓ, ઇન્સાનો, પશુઓ અને પક્ષીઓનો વારો આવ્યો. પક્ષી ખાતાના ઉપરીએ પ્રકાર પ્રકારના પક્ષીઓ એક પછી એક તપાસ માટે રજુ કર્યા, પરંતુ તેઓમાં ક્યાંએ હુદહુદ નહોતે પડ્યો નહિ. આદલાદલ સત્રાનત હુદહુદની ગેરહાજરીની ચચાજ

ગુસ્સે થયા અને હુકમ બહાર પાડ્યો કે હુદહુદને મહારી સ્થાને રજુ કરવામાં આવે. જે તે પોતાની ગયરહાઝરીની કાંઈ સખળ દલીલ રજુ કરી સકશે નહિ, તો તેને કતલ કરી નાખવામાં આવશે, એટલામાં આકાશ ઉપર હુદહુદ દ્વરથી નઝરે પડ્યો અને બધા દરબારીઓ તેના દુર્ભાગ્ય અને કડવા પરિણામના વિચારથી કંપી ઉઠ્યા. હુદહુદે હાલતા તખ્તની નઝદીક આવી તાજદારને સલામ કરી ઘણાજ અદબ સહિત એક અપરધીની જેમ માથું ઝુકાવી લીધું. સવાલ જવાબ થયા તો તેણે માથું ધુણાવી ધુણાવી પોતાની આંચને તખ્તના એક પાયા ઉપર મારી મારી વિધવિધ પ્રકારની આવાઝો કાઢવી શરૂ કરી. શહિનશાહ તેની હિલચાલ અને અવાજોને ધ્યાનપૂર્વક જોઈ અને સાંભળી રહ્યા હતા. તેમના હોઠ ઉપર હુદહુદનું બયાન સાંભળી એક સ્મિત ફરી વળ્યું.

બાદશાહ સલામતે-જે જાનવરોની બોલી તેઓની હરકતો અને અવાજો ઉપરથી કળી સકતા હતા, પોતાના દરબારીઓને સંબોધી કહ્યું કે હુદહુદે પોતાની ગયર હાઝરીનું ઘણુંજ મનનીય કારણ રજુ કરી દીધું છે અને હવે તેનો ગુનોહ મુઆફ કરી દેવામાં આવે છે, પરંતુ એ શરતે કે તેનું દર્શાવેલ કારણ ખરું સાબિત થઈ જાય. હુદહુદે આપણને શહેર સખાની ખબર સંભળાવી છે કે જ્યાં એક રાણી રાજ ચલાવે છે. તેનું બયાન છે કે તે રાણી અને તેની પ્રજા આપણા પરવરદિગારને બદલે સૂર્યની પ્રજા કરે છે. તેનો તખ્ત ખાલિસ સોનાનો છે, જેમાં ઠેકઠેકાણે હિરા જવાહિરાત બેસાડેલા છે. હું હુદહુદને આપણા તરફથી સંદેશો પહોંચાડવા તે રાણી પાસે

મોકલું છું, અને જો તેનું વર્ણન ખરું હશે તો આપણા સંદેશાનો જવાબ આપણને ઝરૂર મળી જશે.

શાહી કાંતિએ શહિનશાહના હુકમથી પત્ર લખ્યો જે ઉપર સુલયમાની મુહર લગાડવામાં આવી અને હુદહુદ પત્ર લઈ સયાની રાણી તરફ રવાના થયો.

સયાની રાણી દરબાર ભરી પોતાની પ્રજાના કેસ સાંભળી રહી હતી, કે હુદહુદે સુલયમાન (અ. સ.)નો પત્ર તેની સમક્ષ જઈ ફેંક્યો. આકાશ ઉપરથી પડેલા આ કાગળના ટુકડાને જોઈ રાણી અને તેના દરબારીઓ આશ્ચર્યમાં પડ્યા. રાણીએ પત્ર ઉપાડી વાંચ્યો અને થોડા વિચાર પછી પોતાના દરબારીઓને ઉદ્દેશી કહ્યું: “હું હમેશા રાજના દરેક કારભારમાં તમારી સલાહ લઉં છું. આ પત્ર દુન્યાના સહુથી મહાન શહિનશાહ સુલયમાન (અ. સ.) તરફથી મોકલવામાં આવ્યો છે, જેમાં તે તાજદારે પોતાના પરવરદિગારની હમ્દ અને તારીફ પછી લખ્યું છે કે અમારા સ્થાને થાવ નહિ અને હુકમના તામે થઈ અમારી સ્થાને હાજિર થઈ જાઓ. રાજતંત્રના સલાહકારીઓ! આ અગત્યના મામલામાં તમારો શો અભિપ્રાય છે?”

દરબારના જંગી અફસરોએ પોતપોતાની તલવારો ઉપર હાથ ધરી કહ્યું કે “અમે અમારી મહારાણીનું આ અપમાન સાંખી શકતા નથી. જો આ મહાન સમ્રાટને અમારા બળ અને દમામની પરિક્ષા કરવી છે, તો અમારી તલવારો અમારી મહારાણીની સેવામાં હાજિર છે.”

સયાની રાણી પોતાના સેનાપતિની આ તકરીર સાંભળી ચૂપ રહી અને થોડી વાર પછી બોલી કે “મહારા વિચાર મુજબ મુલયમાન (અ. સ.) સાથે યુધ્ધ કરવામાં સાર નથી. આ મહાન સમ્રાટ આપણા કરતાં અનેક ગણો બળવાન છે અને જ્યારે વિજયી બાદશાહ શહેરમાં દાખલ થાય છે, ત્યારે ત્યાંની સર્વ વસ્તુઓનો નાશ કરી દે છે અને ત્યાંના કુલીન જનોને પણ અપમાન ભર્યું જીવન ગુઝારવા ઉપર મજબૂર કરી દે છે. હું આ બાબતને સુલેહ શાન્તિથી પતાવી દેવા ચાહું છું અને આપણા એલચીને સોગાત અને ભેટો આપી તેમની ખિદમતમાં મોકલી આપું છું. જોઈએ તે આપણી આ સુલ્હ પસન્દગીનો શો જવાબ આપે છે?”

હુદહુદ સયાની રાણીની આ વાતો સાંભળી ઉડી નીકળ્યો અને અને મુલયમાન (અ. સ.)ની રહામે પ્હોંચી રાણીના દરબારની બધી હકીકત કહી સંભળાવી અને મુલયમાની દરબારમાં સયાની રાણીના એલચીની બધા વાટ જોવા લાગ્યા.

૦

૦

૦

થોડા દિવસોમાં તો સયાની રાણીનો એલચી મુલયમાન (અ. સ.)ના દરબારમાં આવી હાજર થયો અને રાણીએ મોકલેલી ભેટ સોગાતો શહેનશાહ સમક્ષ ધરી સુલ્હની દરબારત રબુ કીધી. શહેનશાહે રાણીની ભેટ સોગાતો પાછી કરતાં જણાવ્યું કે “અમને તમારા હીરા ઝવેરાતની ઝરૂરત નથી. અમારી પોતાની પાસે એ બધા કરતાં અનેકગણા વધુ છે. અમે તો માત્ર એટલું જ ઇચ્છીએ છીએ કે રાણી સૂર્ય-પૂજને ત્યજી તે માલિકે હકીકી ઉપર ઇમાન આણે, જે આસ્માન ઝમીનનો સરજનહાર અને તેમાં રહેલા સર્વ

પ્રકારના પ્રાણી પદાર્થનો પાલનદાર છે. તે પેનાની પ્રજાને પણ સૂર્યની પૂજાથી રોકે અને અલ્લાહ ઉપર ઇમાન લાવવા કહે, અમે અલ્લાહ તરફથી માનવજાતિની હિદાયત અને સાચા માર્ગ-દર્શન માટે મોકલવામાં આવ્યા છીએ અને અમારો આ દમામ પણ માત્ર તેની કીર્તિ વધારવા માટેજ છે.”

એલચી આ જવાબ લઈ રાણી પાસે પહોંચ્યો, જે ઉપર બધેબધે ખૂબ ચર્ચા થવા લાગી. દરબારીઓ અને સૈનિકો રાણીના અંતિમ ખુલાસાની વાટ જોઈ રહ્યા હતા. એલચીએ ખરેખર સાંભળાવી દીધી હતી કે સૈન્ય બહુજ ગંજવર છે. થોડા દિવસોમાં રાણીનો એલચી તાબેદારીનો પયગામ લઈ સુલયમાની દરબારમાં વળી પાછો હાજર થઈ ગયો.

સુલયમાન (અ. સ.)ના દરબારમાં સખાની રાણીના શરણ ઉપર આનંદોત્સવ ઉજવવા લાગ્યો. એક દિવસે વાત વાતમાં તેના સોનાના તખ્ત ઉપર ચર્ચા થવા લાગી, અને શહિનશાહે કહ્યું કે : સખાની રાણીને પોતાના સિંહાસન ઉપર બહુજ ગર્વ છે. શું મ્હારા લાવ-લશ્કરમાં કોઈ એવો નિષ્ણાત નથી કે જે તખ્તનેજ સમુજાગો અહિં ઉપાડી લાવે ?”

શહિનશાહનો આ ઇર્શાદ સાંભળી દરબારનો એક રાક્ષસી પહેલવાન ગર્જી ઉઠ્યો, જહાંપનાહ ! રજા આપો તો હું જવાને તૈયાર છું અને દરબાર બરખાસ્ત થવા પહેલાં સખાની રાણીના તખ્તને અહિં ઉપાડી લાવવાનું માથે લઉં છું.” સુલયમાન (અ. સ.)ના ચતુર વજીર આસિફે છાતી ઉપર હાથ ધરી નમ્રતા-પૂર્વક અરજ કરી : “નામદાર ! જો આ કમતરીનને ઇજાઝત

હોય તો આખના એક પલકારામાં રાણીના તખ્તને હુજુરના ચરણોમાં લાવી ફેંકે. ”

દરબારીઓ વડા વઝીરનો આ અદભૂત દાવો સાંભળી દિગ્ભ્રમ રહી ગયા અને શહેનશાહે સ્મિત કરતાં ફરમાવ્યું “આસિફ ! મને તમારા કમાલ ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે, પરંતુ આ દરબારીઓને તમારા આ દાવામાં સંદેહ છે. તમારી અદભૂત કાબિલીયત દેખાડવા માટે તમારા આ “કથન”ને “વતન”ના વસ્ત્રો પહેરાવો.” આસિફે ખાદિમને દરબારનો એક પરદો ખસેડી દેવા ઇશારત કરી.

પરદો ઉપાડ્યો કે સખાની રાણીનો સોનાનો હિરા જડિત તખ્ત તેની સંપૂર્ણ સુંદરતા સહિત સ્થાને નઝરે પડ્યો. દરબારીઓ આસિફનો આ અદભૂત ચમત્કાર નિહાળી દિંગ થઇ ગયા અને એક બીજાને કહેવા લાગ્યા કે વડા પ્રધાનને ઈસ્મે આજમનો અમલ યાદ છે.

સુલયમાન (અ. સ.) વઝીરના આ ચમત્કાર જોઇ ધણાજ ખુશી થયા અને હુકમ આપ્યો કે તખ્તનો ઘાટ રહેજ બદલી નાખવામાં આવે કે જોથી કરીને સખાની રાણીની જગવિખ્યાત દાનિશમન્દીની પરિક્ષા થઇ સકે.

બીજે દિવસે સખાના એલચીએ ખખર આપી કે મહારાણી પોતે શહિનશાહના દરબારમાં શરણે થવા આવી રહ્યા છે. મહારાણીના આદર સત્કાર માટે ભવ્ય દરબાર ભરવામાં આવ્યો અને સુલયમાન (અ. સ.)ના હિડતા તખ્તની પાસે મહારાણી માટે તેનો પોતાનો જ સોનાનો તખ્ત બિછાવવામાં આવ્યો.

રાણી પોતાના દરબારીઓ સહિત શાહી દરબારમાં દાખલ થઇ અને રસમી સલામ કલામ પછી બેસવા માટે સોનાનો તખ્ત પેશ કરવામાં આવ્યો. શહેનશાહે કહ્યું “મહારાણી ! અમે તમારા સોનાના સિંહાસનની ઘણીજ તઅરીફ સાંભળી છે. શું તે પણ એ તખ્તના જેવોજ છે કે જેના ઉપર હમણા આપ બિરાજમાન છો કે એનાથીએ વધુ સુંદર છે ?” રાણીએ બુરકાની જાલીમાંથી તખ્તને ઘણાજ ધ્યાનપૂર્વક નિહાળી કહ્યું “તુબૂલ્લતના તાજદાર ! મહેને તેા આ હુબહુ મહારાજ સોનાના તખ્ત જેવો લાગે છે !”

રાણીના આ જવાબથી શહેનશાહના હોઠ ઉપર એક અર્થ-સચક રિમત ખેલવા લાગ્યું. એ નિહાળી સખાની રાણીએ કહ્યું “જહાંપનાહ ! મહેને હઝૂરના અદભૂત ચમત્કારો ઉપર વર્ષોથી વિશ્વાસ હતો અને એક મુદ્દત થઇ જાણું છું કે આપ ખુદાના એક બરગુ-ઝીદા એલચી છો અને આપની કુબ્લત અને શક્તિ અબ્બેડ અને અજીત છે. પરંતુ માત્ર મહારી પ્રજાની હા ધર્મીના લીધેજ તે સૂર્યની પૂજા કરે છે. હું પણ પોતાના ઉપર ઝુલ્મ કરી રહી હતી.” શહેનશાહે ફરમાવ્યું “એ પણ મહારા પરવરદિગારનો ફઝલ અને એહસાન છે, કે જેણે આસિફ જેવા પ્રધાન અને સલાહકાર પણ મહેને આપી રાખ્યા છે અને પોતાના બન્દાઓના સાચા માર્ગ-દર્શન અને તેઓની હિદાયત માટે મહેને નીચો છે.”

ત્યાર પછી સુલયમાન (અ. સ.) સખાની રાણીને શાહી મહેલ તરફ લઈ ચાલ્યા, રાણીને પોતાના બબ્બ દરબાર અને પોતાની દ્રવ્યવાન હુકૂમત ઉપર હદ ઉપરાંત અહંકાર હતો, પરંતુ સુલયમાની દરબારના દબદબાં અને દમામ એને જાહોજલાલીને નિહાળી, તે અંજાઇ ગઇ અને તેની વ્યવસ્થા અને ઇન્તેઝામની સુંદરતા નિહાળી

આશ્ચર્યમાં ડૂબી ગઇ. રાણીને પોતાના ચાતુર્ય ઉપર બહુજ નાઝ હતો. પરંતુ આ દરબારની પ્રત્યેક વસ્તુ તેને અદ્ભૂત અને ચમત્કારિક જ દેખાતી હતી અને એ બધું નિહાળી તેનો એ નિશ્ચય વધુ અને વધુ સખળ થતો જતો હતો કે સુલયમાન (અ. સ.) નિઃસંદેહ ખુદાના બરગુઝીદા નબી છે, અને તે પોતે તથા તેની પ્રજા સૂર્યને પૃથ્વિમાં ઘણીજ ગંભીર ભૂલ કરી રહ્યા છે.

સખાની રાણી દરબારીઓની ભીડ વચ્ચે આગળ આગળ મહેલની અંદર દાખલ થઇ અને સુલયમાની રાજમહેલમાં પહેલીજ ગેલેરીમાં તેને સાફ અને ચોક્કસ પાણીની એક ન્હાની સરખી નહેર નજરે પડી. જેને પાર કરવા સિવાય સ્થામી પાર જઇ શકાય એમ ન હતું. નહેરમાં પાણીના નીલાપણાએ અને ધીમા ધીમા મોજાઓવા સર્પી વહેણે રાણીના દિલને કહો કે આંખોને, કંઈક એવો તો દગો દીધો, કે તેણે પાણીમાં ઉતરવા માટે પોતાની શાહી ઈન્જર છુટણ સુધી ઉંચી કરી નહેરમાં ચાલવા માટે પગ આગળ ધર્યો. એ ઉપર સુલયમાન (અ. સ.) હસી પડ્યા અને દરબારીઓએ પણ તેમનું અનુકરણ કર્યું. સખાની રાણીએ પોતાનો આગળ કીધેલો પગ તરતજ પાછો ખેંચી લીધો અને પ્રશ્ન-સૂચક નિગાહે શહિનશાહ તરફ જોયું. સુલયમાને (અ. સ.) કહ્યું “રાણી! આ પાણીની નહેર નથી પરંતુ ખિલોરની ઝમીન છે, જેમાં અમારા ચિત્રકારની પીંછીએ ઝીણાં મોજાઓની લહેરનું એક સુંદર મૃગજળ પચા કરી દીધું છે.” રાણીએ આ હકીકત સાંભળી પોતાની બ્રમણા ઉપર પસ્તાવો કર્યો. તેને વિચાર આવ્યો કે ખિલોરના કાચની અંદર ઇન્સાની હાથે ઉત્પન્ન કરેલા ઉછરેગથી અંગ્રહ જઇ તેને ખરી નહેર સમજી બેઠી.

મહારી કવમ સૂર્યની પૂજા કરવામાં કંઈક એવીજ નઝરચૂકની ભોગ તો નથી બની? તે હવે સમજી ગઈ કે સૂર્ય પૂજાને પાત્ર નથી! તે તો તે માલિક અને ખાલિકે હકીકીના જલવા અને જલાલ ઝાહિર કરવાવાળો છે, કે જેણે તેને અને ખીજી વસ્તુઓને સર્જી છે. એટલું સમજતાં વારજ તેણે સુલયમાન (અ. સ.)ને કહ્યું “હું આપની રિસાલત અને નુખૂવત ઉપર ખરા અંતઃકરણથી ઇમાન લાવું છું અને આપની રૂબરૂ મહારા ઇસ્લામ-સ્વીકાર ઝાહિર કરી પરવરાદગારે આલમ પાસેથી મહારી પાછલી ખતાઓની મુઆરી અને ક્ષમા માગું છું. હવેથી આપ મહને આપની દાસીઓમાં શુમાર કરો અને મહારી શુમરાહ અને ભટકેલી પ્રજાની હિદાયત અને રહેનુમાઈ ફર્માવો.”

થોડા દિવસો પછી કાળ ચક્રની કાળ જીતી આંખોએ નિહાળી લીધું કે સખાની રાણીનું સર્વસ્વ પણ હઝરત સુલયમાન (અ. સ.)ની સર્વ-વ્યાપી સત્તા હેઠળ આવી ગયું છે; માર્ગ ભૂલેલા માનવીઓના ટોળે ટોળાં અધ્ધાહનો દીન ઉત્સાહભેર સ્વીકારી રહ્યા છે અને જગતના ખૂણખૂણાથી સખાની રાણીના આ ઇકરારનો પ્રતિધ્વનિ ઊઠ્યો કે “હે મહારા પરવરાદગાર! મેં મહારા આત્મા ઉપર જુદમ કર્યો હતો. પરંતુ હવે હું સુલયમાન (અ. સ.) સાથે તે અધ્ધાહ ઉપર ઇમાન લઈ આવી છું, કે જે જહાનો અને જગતોનો પાલનકર્તા છે.”

હાઈરેત યુનૂસ (અ. સ.)ને અર્પણ

[૧૦] યુનૂસી કથન

શામ દેશમાં લગભગ એક લાખ સુધરેલા અને સરંકૃત લોકોની વસ્તી હતી, જે મોજશોખ અને અયશઆરામના ભોગ બની ચૂક્યા હતા. કુદ અને શિકના ઘટાટોપ વાદળો એ દેશ ઉપર છવાઈ ગયા હતા, જેમાંથી દુરાચાર અને દાનવતાની વિજળીઓ ઉછળી ઉછળીને શામવાસીઓની સભ્યતા અને માનવતાને બાળીને ખાક કરી રહી હતી. છટેએક નાસ્તિકતાના પ્રદર્શનો નિહાળવામાં આવતા. પવિત્ર પૂર્વજોના દેખાડેલ સન્માર્ગ અને આકાશી કાનૂનોની ઉધાડેછોગ ઠેકડી અને હાંસી કરવામાં આવતી. લોકો ધાર્મિક બંધનોને એક એક કરીને તોડી ચુક્યા હતા અને મનકામનાની ગુલામીની બેડીઓમાં પોતાને જકડી ચુક્યા હતા. વિચાર વાણીની કે રહેણી કરણીની શિષ્ટતા અને સભ્યતાનું નામનિશાન ન હતું. પ્રત્યેકજન એટલો તો સ્વાર્થ બની ચુક્યો હતો કે અન્યોના હકો ઉપર બેધડક ત્રાપ મારવો અને પોતાના જાતી એશઆરામ ખાતર પાકી અને નિર્લજ વેતરણો કરવા ચુકતો નહિ.

શહેરમાં અમન ક્યાંએ ન હતું. ઝગડા ફિસાડની ચિણુગારીઓ પ્રત્યેક દિશામાં ભટકતી નજરે પડતી હતી, અને એ સ્પષ્ટ દેખાઈ રહ્યું હતું કે આ માનવ રૂપી દાનવો પોતાની ધનસાનીયતને ત્યજી હવાનીયતને અપનાવી રહ્યા હતા અને પોતાના બાપદાદાએ અથામ

મહેનતે ભેગી કરેલી સભ્યતા અને સંસ્કૃતિની પુંજને અધમભાષાપૂર્વક બરબાદી કરી રહ્યા હતા.

આ વસ્તીના એક બુધ્ધિશાળી શહેરી યુનુસ (અ. સ.) ની અંતર ચક્ષુઓ ત્યાંના લોકોની પાપ લીલા અને તેના વિકરાળ પરિણામોને નિહાળી રહી હતી. સમાજની ખરાબીઓ દેખી તેને કંપારી છુટતી હતી, તેનું અંતર ધવાતું અને તેનું દર્દમંદ દિલ અંદર અને અંદરજ સળગી રહ્યું હતું, રાત્રિના તિમિર અધકારમાં તે પોતાના દેશબંધુઓની વિષમ હાલત ઉપર આંસુ સારતો અને તે નરવીર વધુ સમય આ પરિસ્થિતિ સાંખી શક્યો નહિ અને તબાહીની હિંડી ખીણ તરફ ધસડાઇ રહેલા પોતાના દેશબંધુઓની સુધારણાનું ખીડું તેણે ઝડપી લીધું. હવે તે લોકોને ઠેકઠેકાણે તેઓની તબાહીનું ભાન કરાવતો. પ્રત્યેક મેળામાં પહોંચી સદાચાર અને હિંદાયતના વચ્ચ કરતો અને પ્રત્યેક શહેરી સાથે કવમની દુર્દશાની ચર્ચા કરતો પરંતુ લાખ સવા લાખની આબાદીમાંથી તેનો પોતાનો એકે હમદર્દ નઝરે પડ્યો નહિ. તેણે બધાઓને ગફલતની નિદ્રામાંજ બેભાન જોયા. તેણે પોતાની જિંદગીનો મ્હોટો ભાગ એવા લોકોની સુધારણા પાછળ ખર્ચી નાખ્યો, છતાં વસ્તુસ્થિતિ સુધારવાને બદલે ત્યાંની પુરાઇઓ અને બેલગામીઓમાં દિવસે દિવસે વધારોજ થતો ગયો. જે લોકો ધર્મના અને રીતીનીતિના બંધનોથી આઝાદ થઇ ગયા હોય, તેઓ કદી પણ કોઇ સુધારકની વાતો પ્રત્યે લક્ષ આપવાની દરકાર લેતા નથી. એવીજ રીતે યુનુસ (અ. સ.)ની નેક વાતો સાંભળવી તો કોરે રહી, તેની આંટ અને ધઝઝત ઉપર લોકોએ ત્રાપ મારવી શરૂ કરી દીધી. 'ગલીએ ગલીએ અને શેરીએ શેરીએ' તેના વચ્ચે અને

ઉપદેશોની ઠેકડી થવા લાગી અને લોકો તેને ગડિ કહી તેની પ્રત્યેક રીતે બેઠકઝટી કરવા લાગ્યા.

યુનુસ એક મહાન ધીરવીર હતા. જે કાર્ય માટે તેમણે કમર કસી હતી, તેને પરિપૂર્ણતાએ પહોંચાડવા અડગતાપૂર્વક સતત પ્રયાસો કરી રહ્યા હતા, એમ છતાં, જ્યારે તેમણે જોયું કે વર્ષોના અણથક પ્રચાર કાર્ય પછી પણ તેમણે એકે અનુયાયી મેળવી ન શક્યા ત્યારે ત્યાંના લોકોથી કંટાળી વતન-ત્યાગનો તેમણે મક્કમ નિશ્ચય કર્યો.

યુનુસ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા અને થોડા દિવસનો પંથ કાપ્યા પછી એક દરિયાના કિનારે જઈ પહોંચ્યા, અને એક વહાણમાં સ્વાર થઈ ગયા કે જે મુસાફરોને લઈ જવા તથ્યાર ઉભું હતું.

ન્હાનકડી નાવ પાણીને કાપતી આગળ વધી રહી હતી. સંધ્યા સમયે અચાનક તુફાને દરિયાને આવરી લીધા. ધનધોર થટા છવાઈ ગઈ. વહાણ ડગમગવા લાગ્યું તુફાની પવનના સુસવાટા વહાણને ક્યારે અહિં તો ક્યારે તહીં હડસેડી રહ્યા હતા. ખલાસીઓએ સહ ઉતારી લીધા અને લંગર નાખી રાક્ષસી મોઝાઓના બચંકર ઉલ્કા-પાતળે વરસતી આંખે જોઈ રહ્યા. પેસેન્જરોના કાળજીનાં કંપી ઉઠ્યાં. સહુના ચેહરા નિસ્તેજ અને ક્રિસ્કા પડી ગયા. વહાણ ચક્કર ખાઈ એક વિકાળ વટોળના સપાટામાં ઘેરાઈ ગયું. હવે તો બધાને સંપૂર્ણ ખાત્રી થઈ ચુકી કે તેમનું આવી બન્યું છે અને પણ વિપળમાં તો તેમના શરીરો વિવિધ પ્રકારના જળચરોના ખોરાક બની જશે.

મુસાફરો પોતપોતાની જગ્યા સંભાળી તુફાનના કારમા અંઝાવાતની વિચિત્રતા અને બચંકરતાને ત્રાસેલી આંખે જોઈ રહ્યા.

હતા. અચાનક એક ખુલ્લામાંથી જળ-દેવતે ધન્સાની ભેટ અને ભોગ ધરવાની દરખાસ્ત મૂકવામાં આવી. એ ચાર મુસાફરોએ ઠરાવને ટેકા પણ આપી દીધો, અને હવે તેને અમલમાં કેમ મૂકવો તેની ચર્ચા થવા લાગી. ખલાસીઓ ધડકતા દિલે વાર જોઈ રહ્યા હતા કે આ સો દોઢસો માણસોના કાફલામાંથી કોણ એવો માઈના પૂત નીકળે છે જે અન્યોની સલામતી કાળે પોતાના પ્રાણ પાથરે છે. તુફાને જે કે અતિશય ભયંકર રૂપ ધારણ કરી લીધું હતું અને વહાણ પાણીની ઊંચો ઉપર મરણતોલ ગોથાં ઉપર ગોથાં ખાઈ રહ્યું હતું અને સલામતી કે મુક્તિના કોઈ પણ ચિન્હો દેખાતા ન હતા. છતાં એક પણ ધન્સાન એવો ન નીકળ્યો, જે દરિયા દેવને પોતાના પ્રાણ અર્પવા તૈયાર હોય !

અંતે એ નકકી થયું કે સોરટીમાં જેના નામની ચિટ્ટી નિકળે તેને બેધડક મોજાંઓના હવાલે કરી દેવો અને ચિટ્ટી નિકળી પણ, તો તેનાજ નામની કે જે પોતાના દેશજન્યુઓના ઘોર અત્યાચાર અને પાપાચારથી કંટાળી જઈ તેમની પરિસ્થિતિને સુધારવાની કોશિશોમાં નિષ્ફળ જઈ, અંતે વતન-ત્યાગ ઉપર મજબૂર થયો હતો. ખલાસીઓ તો યુનુસને પકડી વિના સંકોચે દરિયામાં હડસેલી દીધો અને તુફાની તત્વોએ ધન્સાની સ્વાથે અને ઘાતકીપણાના એક વાર ફરીને દર્શન કરી લીધા.

ત્યાં સુર્યાસ્તે અંધકાર પ્રસારી દીધો અને અહિં યુનુસને એક રાક્ષસી મગરમચ્છે ગળી લીધા. યુનુસ મગરમચ્છના કાનગ્રહ રૂપા પેટમાં કબદ થઈ ગયા. મગર એ જીવતા જંગતા ધન્સાનનો કમળે લઈ અંધકારમય મોજાંઓની ઉંડાણમાં અસોપ થઈ ગયો અને

એટલી વારમાં વહાણ પહોંચે એ ચાર દિવસોલા ખાંધ સમુદ્રની તળેટીમાં અદ્રશ્ય થઇ ગયું.

સમુદ્રની સપાટી ઉપર તિમિરતાનું સામ્રાજ્ય વ્યાપી ગયું. ભયંકર મોજાઓ રાત્રિની ભયાનકતામાં વૃદ્ધિ કરી રહ્યા હતા. આકાશ ઉપર ઘટાટોપ વાદળો છવાઇ ગયાં હતાં અને યુનુસ મગર મચ્છના અધિકારમય પેટમાં પોતાની જિન્દગીની છેવટની ધડીઓ અલ્લાહની યાદમાં ગુઝારી રહ્યા હતા. એવી રીતે જકડાઇ જવાથી તેમની ઝાહિરી ઈશ્વરિયો મંદ પડી ચુકી હતી, છતાં તેમના દિમાગે જવાબ આપી દીધો ન હતો. તેમનું ધબકારા મારતું હૃદય તેમના જીવંત હોવાની સાક્ષી આપી રહ્યું હતું. ખુદાનો આ મકબૂલ બન્દો માછલીના પેટમાં વિચારી રહ્યો હતો કે તેના એવા કષ્ટા ગુનાહની શિક્ષામાં તેને “અધિકાર ઉપર અધિકાર”ના આ કારાગ્રહમાં કયદ કરી દેવામાં આવ્યો છે, અને એવી હોલનાક મવત શા કારણસર તેના માટે નિર્મિત કરી દેવામાં આવી છે. યુનુસ (અ. સ.) એ તકે વિતર્કમાંજ હતા કે અચાનક તેમનું અંતઃકરણ

જાણે કહેવા લાગ્યું કે આ તહારી ફર્જ-ચુકનો કદાચ બદલો છે, તું હિંમત હારી તને સોંપેલા “મિશન”ને તજ નહાસી છુટયો અને એમ કર્તવ્ય-દોહી બન્યો, એ વિચારે તેમને બેચયન બનાવી મૂક્યા. તેમને પોતાની ભૂલનું ભાન થયું અને તેજ ધડીએ તેમની જીભ એ કુર્આની શબ્દોનું રટણ કરવા લાગી.

“તહારા સિવાય અન્ય કોઇ બન્દગીને લાયક નથી. તું પાક છે અને હું નિઃશક્ર કુદ્દમ કરવાવાળાઓમાંથી છું.” યુનુસ (અ. સ.)

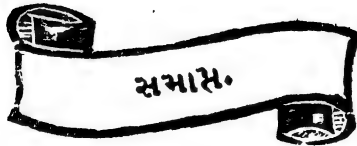
ઉપરોક્ત ઇકરારનું રટણ કરતા કરતા બેભાન થઇ ગયા. મગરમઝ વિકાળ મોનાઓના સકન્નઓમાંથી છટકી દરિયા કિનારે રેતી ઉપર ચઢી આવી અને કિનારેથી થોડે દૂર જઇ ઝાડીઓમાં લેટી પડી. તે પયગમ્બરી અમાનત જેને તે ખોરાક સમજી પોતાના પેટમાં સંઘડી હતી, તેનું વધુ વખત સંભાળવું તેના માટે અસહ્ય થઇ પડ્યું અને તેણે યૂનુસ (અ. સ.)ને જેમ ગળ્યા હતા તેમ પાછા ઓકી નાખ્યા. એ ભારથી મુક્ત થઇ તે વળી પાછી સમુદ્રની ઉંડાણમાં અદૃશ્ય થઇ ગઇ.

યૂનુસ (અ. સ.) આખી રાત બેભાન હાલતમાં ત્યાંજ પડ્યા રહ્યા. સવાર થઇ તો એક લીલાછમ વેદાએ તેઓના નિર્બળ બની ગયેલા શરીરને ઢાંકી દીધું. યૂનુસ (અ. સ.) ફેટલા દિવસો સુધી એવીજ હાલતમાં પડ્યા રહ્યા. એક દિવસે આક્રામણે યૂનુસ (અ. સ.)ના મૃતપ્રાયઃ જેવા શરીરમાં હરકત પેદા કરી દીધી અને તેઓની આંખો ઉઘડી ગઇ. તેઓની જીભ ઉપર તો તેજ શબ્દો હતા, કે જેનું રટણ માછલીના પેટમાં તેઓ કરતા હતા. “તારા સિવાય અન્ય કોઇ પરસનિશાન લાયક નથી. તું પાક છે અને હું નિઃશક હૃદય કરવાવાળાઓમાંથી છું.”

હજરત યૂનુસ (અ. સ.) પોતાને વળી પાછા ઉગ્મસવાળી દુન્યામાં જોઇ શુક્રનેા સિજદો બજાવી લાવ્યા અને પોતાની ભૂલની મુઆશી ચાહી, વળી તેજ વસ્તી તરફ ચાલી નીકળ્યો, કે જ્યાંના રહેવાસીઓની હિદાયત અને રહ્યરી માટે તેજો કુદરત તરફથી નિમાઈ ચુક્યા હતા.

થહેરમાં પહોંચતાની સાથેજ તેઓએ નવેસરથી તાઝી દાઝ અને ધગથ સાથે પ્રચાર-કાર્ય ચારંભી દીધું. તેઓ ત્યાર પછી કદી પણ હિંમત હાર્યા નહિ. હવે તેમના પ્રયાસોમાં સફળતા મળતી ગઈ અને પોતાની ક્વમને સનમાર્ગ ઉપર લાવવામાં તેઓ કામ્યાબ થતા ગયા. એવી રીતે તે વસ્તી અનેક પ્રકારની આફતો અને વિપત્તીઓથી બચી જવા પામી.

યુનુસ (અ. સ.) ની ઘટના માનવ-જાતિ માટે એ સબક છેડતી ગઈ કે ક્વમ અને પ્રજના સુધારકોએ કદી પણ હિંમત હારવી જોઈએ નહિ, અને સદાચાર તથા નેક કામો માટેની કોશિશોની સફળતા માટે ધૈર્ય અને સહનશીલતા જોઈ એસવા જોઈએ નહિ.

એકજ લાવ અને ઓછામાં ઓછા દર

લેટેસ્ટ ડીઝાઈન્સના

ગરમ તથા સુતરાઉ

સુટીંગ્સ-શરટીંગ્સ

ઉપરાંત

બેડ-શીટ્સ, ટીપોઇ કવર્સ, પીલો-કેસીસ અને
નેપકીન્સ, તરેહવાર રંગોના સેટ્સ મ્યુર તથા બીજા
જાણીતા મેકર્સના ટર્કીશ ટોવેલ્સ
સાર્ટીન-જીન, લોંગ-કલોથ, મલમલ, ટુવીલ, ટેનીસ
શરટીંગ્સ, શારોકીન, બોસકી, તરેહવાર વોચલ્સ,
ધોએલી તથા કોરી ચાદરો, કાઉન્ટર પીન્સ (ચારસા),
ફ્રેકસ, બાબાસુટ્સ, બ્લાઉઝીઝ, પેટી કોટ્સ,
બોટીઝ વગેરે.

પધારો

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ

ચોકબઝાર (બુમ્બા મસ્જીદ પાસે) સુરત.

એક વારની મુલાકાત આપને જરૂર સંતોષ આપશે

માલિક:-

ઈબ્રાહીમ મુહમ્મદ સાલેહ અદલુ (રાંદેરવાલા)

શા માટે પીડાઓ છે ?

ઇશરત પીલસ:—આ ગોળીઓ દિલ, દિમાગ, લીવર, હોઝરી (સ્ટમક) વિગેરેની શિકાયતોને દૂર કરી, શરીરમાં અદ્ભુત શક્તિનો સંચાર કરે છે. ઉપરાંત જઠરાગ્નિને સતેજ કરી, શરીરની શિથિલતાને દૂર કરી ચહેરાને તેજસ્વી બનાવે છે. ગમે તે કારણે ધાતુ પાતળી થઇ અશક્તિ આવી ગઇ હોય તો ધાતુને પુષ્ટ કરી ફરીવાર જીવાની બખ્શે છે. ફક્ત એકજ શીશી વાપરી ખાત્રી કરો.

કોમત ૪૦ ગોળીની શીશીનો રા. ૧-૮ ૦

હુખ્મે મુમસિક નાઈટ પીલસ :—જેના સેવનથી બેજ કલાકમાં ધાતુનું રોકાણ અને અદ્ભુત શક્તિ આપે છે જે દેખી તમે પોતે અજ્ઞાન થઇ જશો. વીર્ય સ્થંભન માટે આ ગોળી લાજવાળી છે. એના સેવનથી કોઇ પણ જાતનું નુકસાન થતું નથી.

૧૨ ગોળીની શીશીના રા. ૩-૦-૦

અર્ધીના રા. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ અલગ.

તીલાએ બેનઝીર:—આ તેલ ગમે તેવી કમઝોરી અને નામદાંધ માટે અકસીર છે.

વિગત માટે પ્રાઈસલીસ્ટ મંગાવો. દરેક બીમારીનો ઇલાજ કરવામાં આવે છે.

આફ્રિકાના એજન્ટ :

લખો અથવા મળો :

યુનિયન પ્રિન્ટીંગ વર્ક્સ.

મેનેજર,

૯૧, વિક્ટોરિયા સ્ટ્રીટ,

યુનાની ફાર્મસી (રજી.)

ડરબન. નાટાલ.

ખાંડબજાર—મુરત.

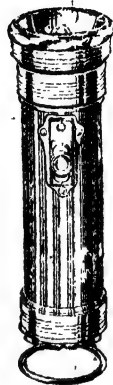
તમારી કાયરીમાં આ નામ હમેશ નોંધી રાખો.

અ હ મ દ એન્ડ કો.

કણ્થપીક બઝાર, મુરત.

વિજ્ઞાનિક રોશનીને
લગતી અવનવા
પ્રકારની દરેક
સામગ્રીઓ જેવી
કે-ઇલેક્ટ્રીક ઝુમરો,
ટેબલ લેમ્પો,
ફિલિપ તથા બીજી
ધણી જાતના
લેમ્પો, ઇલેક્ટ્રીક

શીટીંગને લગતો સઘળો જાતનો સામાન

—: ઉપરાંત :—

પેટ્રોમેક્ષ ફાનસો, લાઇટો તથા લેમ્પો અને તેને લગતા ઓળખે
ચિમનીઓ અને મેન્ટલો

—: અને વળી :—

અમારા પોતાના કારખાનામાં, અમારી જાતી દેખરેખ હેઠળ
બનતી દરેક પ્રકારની સ્ટીલ ટ્રંકો, સુટ કેસો વગેરે વગેરે સુટક
તથા જથ્થાબંધ કીફાયત લાવે મળશે.

એક વખત અમારી દુકાનની મુલાકાત લેવા ખાસ ભલામણ છે.

રથે ભુવતા

હબ્બૂરીનું અતિ ઉત્તમ

સ્વાદિષ્ટ કૂટો આધરફીમ.

હબ્બૂરીના સર્વશ્રેષ્ઠ
પીણાઓ
પીઓ.

એકલા હબ્બૂરીનું ઇલેક્ટ્રીક આધરફીમ
મશીન એટલે ખાસ છઠ્ઠામાં છટલી હબ્બે
અમેરીકન ઇલેક્ટ્રીક મશીનથી તૈયાર થતા
આધરફીમનો જરૂર ટેસ્ટ હોયો. તેમજ
હબ્બૂરી કૂટસના સર્વ શ્રેષ્ઠ ઠંડા પીણા માંગો.

હબ્બૂરી કેલ્ડ્રીંક ડ્રેપો

પ્રાંચ : બરાનપુરી ભાગળ-સુરત.

એકવાર પધારી ખાત્રી કરો.

* મુઅલ્લિમ કેપ માર્ટ *

અમારે ત્યાં કુશળ કારીગરોના હાથે દરેક સેપની ટોપીઓ કિફાયત લાવે અને સંતોષકારક રીતે વખત-સર સીવી આપવામાં આવે છે. સાથે દરેક જાતની ગોલ, લુઝ તેમજ મિસરી સેપની તુર્કી ટોપીઓ તૈયાર મળશે યા બનાવી આપવામાં આવશે.

ઉપરાંત—

અમારે ત્યાં તુર્કી ટોપીઓ ધોવાનું તેમજ નરમ ટોપીઓને કમ્પલીટ ફીટીંગ કરી આપવાનું કામ મશીન મારફતે સારા કારીગરની દેખરેખ હેઠળ કરી આપવામાં આવશે.

તેમજ

રાંદેર, સુરત, મદ્રાસ, સિંગાપોરની બનેલી જાત જાતની રેશમી તેમજ સુતરાઉ લુંગીઓ, બચ્ચાંઓના ફેન્સી ફરાક, બાબા સૂટ, ગંજીફરાક તેમજ હોઝયરીનો માલ પણ મળશે.

બહારના ઓર્ડર ઉપર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

મુઅલ્લિમ કેપ માર્ટ,

બાગાતાલાબ રોડ, સુરત.

કારવાં સચિત્ર ગુજરાતી માસિક

* ગુજરાત અને મહાગુજરાતના જાણીતા હિંદુ-મુસ્લિમ લેખકોના સહકારથી કારવાં નિયમિત રીતે દર અંગ્રેજી મહીનાની ૧૫ મી તારીખે અચૂક બહાર પડે છે.

* કારવાંનાં કેટલાંક આકર્ષણો :

* બેકારની રેડીયો ટોક, વાણુજરાની પોઠ, ત્રિમાસિક મેહદિલ તથા રાજદ્વારી કાઠુંનો એ એની ખાસ વિશિષ્ટતા છે.

* કારવાંના ઇતિહાસ લેખો ખાસ અભ્યાસી દૃષ્ટિએ લખાએલા હોય છે.

* કારવાંનો કાવ્ય વિભાગ સમૃદ્ધ હોય છે.

* કારવાં શિષ્ટ અને ઇષ્ટ સાહિત્ય પીરસે છે.

* ખાતરી માટે નમુનાનો અંક સાત આનાની ટીકીટ મોકલાવી મંગાવી લો.

તંત્રી :—વહુશી રાંદેરી, સહતંત્રી :—“બેકાર”

લવાજમ રૂ. ૪) બરમા રૂ. ૫) પરદેશ શિલોંગ ૮

લખો :—‘વહુશી’ સાહિત્ય કાર્યાલય,

કલ્પપીઠ-સુરત.

બાઝમે ઈકબાલની વ્યવસ્થાપક સમિતિ

પેટ્રન

- ૧ જનાબ હાજી ઇસ્માઈલ મુદમ્મદ વલીયુલ્લાહ સાહબ.
- ૨ જનાબ હાજી મુદમ્મદ સુલયમાન ઇસ્હાક સાહબ.

પ્રમુખ

ઉપપ્રમુખ

જ. એડવોકેટ છોટા ઇબ્રાહીમ કાઝી જ. એડવોકેટ કાસિમ દાવજી પ.
(બી. એ. એલએલ. બી.) (બી. એ. એલએલ. બી.)

ટ્રેઝરર

જનાબ મુન્શી અબ્દુર્રહમાન કાસિમભાઈ સાહબ.

મુખ્ય મંત્રી

જનાબ અહમદ મમુજી આકુજી “સીરતી” સાહબ.

મદદનીશ મંત્રીઓ

જનાબ (હાફિઝ) હાશિમ મુદમ્મદ ટીમોલ.
જનાબ સુલયમાન યુસુફ વોરા (બી. એ.)

ઓડીટર્સ

જનાબ પી. બી. સૈયિદ.

જનાબ વઝીરખાન અબ્દુર્રહમાનખાન

ઓડીના સલાસદો

- ૧ જનાબ અહમદ ગોરા મુદમ્મદ ટીમોલ.
- ૨ જનાબ મોલવી મુદમ્મદ યામીન.
- ૩ જનાબ હુસેનશાહ રહીમશાહ.
- ૪ જનાબ ગુલામ હુસયન અહમદ ઇસ્હાક.
- ૫ જનાબ ગુલામહુસયન મુદમ્મદ પારખ (ડંગોર.)
- ૬ જનાબ યુસુફ ઇસ્માઈલ ડાલા.
- ૭ જનાબ અહમદ મુદમ્મદ રઝા કાઝી. (સફરે જવાથી)
- જનાબ ગુલામ મોહમ્મદ અહમદ કથરાદા (જલ)

૪૪૦ ખજમે ઈકખાલ ૪૪૦

અંથ માળા :

ઇકખાલના આદર્શોને
પોતે એવા પ્રાણુવાન
સાહિત્યનું સર્જન
કરતી મુરિલમ-ગુણ-
વાનની પહેલી
અંથમાળા.

અગટ થયલાં

- ૧ થોડાંક ચરિત્ર-દર્શનો
- ૨ જંગે ચરમૂક
- ૩ વનનની વેદી
- ૪ કુર્આની કિસ્સા

(મૂલ્ય દરેકના પાંચ આના પોસ્ટેજ દરેકનો એક
આનો અલગ.)

લવાઝમ

દિન્દ ૩૧. ૨-૮-૦

પરદેશ „ ૩-૦-૦ અથવા શિલિંગ પાંચ

અહ્ય લવાઝમમાં ૬૦૦ થી ૮૦૦ પાનાના આઠ
પુસ્તકો આપતી આ કશાય અંગત સ્વાર્થ વિનાની અંથ-
માળાના આદક બની ઉત્તેજન દ્વારા તેની સફળતા મન્દ્રો!

લખો :—વ્યવસ્થાપક

ખજમે ઈકખાલ

ઠંઠોર (વયા : સાયણ)

